
ERHVERVSUDVIKLING DER VIRKER
- I YDEROMRÅDER OG LANDDISTRIKTER

STATISTISK KORTLÆGNING OG
SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE

DELRAPPORT

01

reg:lab

Forord

Der er afsat betydelige midler til at understøtte udviklingen i landdistrikter og yderområder. Imidlertid er det et åbent spørgsmål om indsatsen rammer rigtigt. Mange af indsatserne bygger videre på en måske forældet opfattelse af, at erhvervsudvikling uden for storbyerne drejer sig om landbrug. Men der er et skifte på vej: landbrug var tidligere den dominerende aktivitet i de tyndt befolkede egne. Men landbruget er ikke længere primus motor: Det er åbenlyst, at der må være andre erhvervsudviklingsmuligheder for det åbne land, og dermed for områderne uden for de store befolkningscentre.

Der mangler en fundamental viden om, hvilke initiativer der virker, og hvilke der ikke virker, erhvervsfremmende. Hvilke kilder til vækst er der i tyndtbefolkede egne – og hvilke kilder til vækst er IKKE til stede? Hvad er god praksis: hvilke aktiviteter giver faktisk resultater? Hvilke rammebetingelser skal være til stede for, at få erhvervsudviklingsprojekter i tyndt befolkede egne til at virke?

Det er spørgsmålene bag REG LABs fokusanalyse om erhvervsudvikling der virker – uden for de store byer. Projektet er finansieret af en kreds af aktører som alle har ambition om at styrke videngrundlaget: Region Nordjylland, Region Syddanmark, Region Midtjylland, Region Sjælland, Bornholms Regionskommune, Erhvervs- og Byggestyrelsen, Indenrigs- og Socialministeriet, Ringkøbing-Skjern Kommune og Norddjurs Kommune.

Herfra skal lyde en samlet tak til de folk der har bidraget i styregruppen, i regionale arbejdsseminarer, konference, i spørgeskemaundersøgelser og i interview i ind- og udland.

Analyserne er udarbejdet af DAMVAD i 2009 og afrapporteret i tre rapporter.

Nærværende delrapport 1 rummer afrapporteringen af den statistiske kortlægning og spørgeskemaundersøgelser med virksomheder og erhvervsfremmeaktører.

Delrapport 2 er en samling af cases fra Danmark, Sverige, Finland, Norge og England.

Endelig er der udarbejdet et katalog med inspiration og læringspunkter – konklusioner på tværs af delanalyserne.

REG LAB, januar 2010

Bjarne E. Jensen, Sekretariatschef

Indhold

SAMMENFATNING	1
1 INTRODUKTION	5
1.1 En udvidet forståelse af lokale vækstkilder	6
1.2 Undersøgelsens geografiske genstandsfelt	7
2 ERHVERVSLIV UDEN FOR DE STORE BYER – STATUS OG UDVIKLING.....	12
2.1 Introduktion.....	12
2.2 Ledigheden stiger uden for de store byer	12
2.3 Beskæftigelse og kompetencestruktur.....	17
2.4 Erhvervsstruktur og specialisering.....	31
2.5 Iværksætterier	46
3 ERHVERVSUDVIKLING, DER VIRKER – IFØLGE AKTØRERNE	51
3.1 Kilder til vækst uden for de store byer.....	51
3.2 Regionale sammenligninger.....	56
3.3 Barrierer for vækst uden for de store byer	58
3.4 Regionale forskelle i barrierer for vækst	61
3.5 Eksempler på initiativer, som skaber vækst	63
BILAG 1: METODE OG DATAOVERVEJELSER	68
BILAG 2: INITIATIVEKSEMPLER.....	72

Sammenfatning

Denne delrapport i REG LAB projektet: "Erhvervsudvikling, der virker – uden for de store byer" tæller dels en omfattende statistisk analyse og karakteristik på baggrund af en lang række erhvervsudviklingsindikatorer og dels to spørgeskemaundersøgelser blandt henholdsvis virksomheder og erhvervsfremmeaktører i områderne uden for de store byer.

Problemstillingen for projektet er kompleks, idet analyserne dels har skullet give en karakteristik og status for den erhvervmæssige udvikling i områder uden for de store byer og dels har skullet undersøge konkret, hvad der skaber og hindrer erhvervsudvikling og vækst i disse områder. For at kunne håndtere kompleksiteten i problemstillingen har analyserne opereret med et sæt af potentielle vækstkilder (fx menneskelige ressourcer, forskning, iværksætteri, mv.), som vi har testet på en række statistiske og kvalitative målepunkter (fx iværksætterrate, erhvervsindkomst, andel af borgere med kompetencegivende uddannelse, aktørernes holdninger mv.) og endelig ud fra en geografisk og funktionel afgrænsning og opdeling af områderne uden for de store byer.

Det sidste er vigtigt, fordi "områderne uden for de store byer" ikke bare skal afgrænses negativt ud fra, hvad de *ikke* er, men i stedet skal karakteriseres for hvad de *er*. På den baggrund skelnes der, inden for den overordnede gruppe, mellem områderne; yderområder, tyndtbefolkede områder, erhvervmæssigt særligt udsatte områder, øer og områder med særlig stor indpendling af arbejdskraft.

Undersøgelsens genstandsfelt er således ikke nogle få yderområder eller tyndtbefolkede egne, men tæller derimod næsten halvdelen af de danske virksomheder og en tredjedel af beskæftigelsen, ligesom 40 pct. af danskerne bor i de områder, der analyseres på. Det er kort sagt en vigtig del af dansk økonomi, som her er i fokus.

Resultaterne er blevet mange og varierede. I det følgende sammenfattes de væsentligste resultater i følgende udvalgte hovedpunkter:

- Karakteristik af erhvervsudviklingen uden for de store byer
- Undersøgelse af kilder til vækst og vækstinitiativer lokalt
- Vurderinger af vækstbarrierer

Karakteristik af erhvervsudviklingen uden for de store byer

De statistiske analyser viser overordnet, at selvom områderne uden for de store byer, som forventet står over for ganske store udfordringer, så er niveauforskellene til flere af de store byer såvel som til landet som helhed ikke så store, og på alle erhvervsudviklingsindikatorer er det muligt at finde lokalområder, som klarer sig endda meget godt i sammenligning med de største byer.

De aktuelle ledighedstal viser ikke desto mindre, at den stigende ledighed især har ramt hårdt i områderne uden for de store byer. Mange områder især i Midt- og Sønderjylland har oplevet endda meget store stigninger i arbejdsløsheden på mere end 200 pct. fra august 2008 til august 2009. Sammenholdt med den demografiske udvikling, der vil øge andelen af ældre og reducere arbejdsstyrken markant i fremtiden, tegner det til at stille erhvervsudviklingen i områderne uden for de store byer over for væsentlige udfordringer. I mange af områderne uden for de største byer vil de ældres andel af befolkningen øges med mere end en tredjedel frem til 2025.

I årene før den nuværende lavkonjunktur trådte ind og påvirkede ledighedstallene i negativ retning, var hele Danmark inde i en positiv beskæftigelsesudvikling - også i områderne uden for de største byer. At der ligger erhvervsstrukturelle udfordringer under overfladen indikeres dog af, at beskæftigelsesudviklingen generelt har været dårligere i områderne uden for de store byer, hvor den er faldet med 4 pct. over det seneste årti. Det har især været yderområder, øerne og de tyndtbefolkede områder, der har stået for tilbagegangen. Dette skal sammenholdes med en lille stigning på 2 pct. for landet som helhed og 9 pct. stigninger i de to største byer, København og Århus. Både Aalborg og Esbjerg har dog i samme periode oplevet fald i beskæftigelsen på 1 pct.

Igen er der dog bemærkelsesværdige lyspunkter. Undersøgelsen identificerer en særlig stærk beskæftigelsesudvikling i en række områder med høj arbejdskraftrelateret indpendling. Det indikerer, at det ikke kun er de største byer, der er med til at trække erhvervs- og beskæftigelsesudviklingen, men at der er områder uden for de store byer, som indtager lignende roller som trækraft for erhvervsudviklingen i området. Det vil være interessant at følge disse områder tættere fremadrettet.

Et andet bemærkelsesværdigt resultat går på de områder, som har en høj beskæftigelse og erhvervsspecialisering inden for fremstilling. I mange år har debatten omtalt disse områder som særligt udsatte og sårbare på grund af globaliseringen, og fordi Danmark forandrer sig til at blive en viden og serviceøkonomi. Denne undersøgelse bekræfter, men nuancerer også dette billede ved at påvise, at de områder, der har haft den bedste udvikling i beskæftigelsen, også har en meget høj beskæftigelsesandel inden for fremstilling.

Ligeledes viser resultaterne, at områderne uden for de store byer, som er særligt erhvervsspecialiserede inden for fremstilling, også har en høj værdiskabelse. Det indikerer, at der er en god arbejdsdeling, hvor koblingen, mellem det man er bedst til, og det man laver, er klar. Værdiskabelsen i områderne uden for de store byer er dog samlet set lavere end i Danmark som et hele, og der er især et stort spring op til de bedste af de store byer, København og Esbjerg, mens springet til de andre storbyer; Århus, Odense og Aalborg kun er ganske beskedent.

Lige så interessant er det, at områderne uden for de store byer, selv om de generelt har færre ansatte inden for forretningsservice, generelt følger godt med de større byer og landet som helhed i forhold til at skabe ny beskæftigelse inden for forretningsservice.

De største byer trækker til gengæld fra alle øvrige områder i forhold til at skabe beskæftigelse inden for turisme. I hver sin ende af spektret ligger yderområderne og København. I yderområderne har der været et fald i beskæftigelsen på 18 pct. inden for turismeerhvervet, mens der i København i samme periode har været en stigning på 42 pct.

Kompetencemæssigt er områderne uden for de store byer præget af en høj og voksende andel med en erhvervsfaglig uddannelse, og udviklingen i andelen af personer med en videregående uddannelse ligger kun en smule under landsgennemsnittet på 30 pct. Områderne uden for storbyerne halter dog et godt stykke efter udviklingen i de 5 største byer, hvor stigningen har været på mere end 36 pct. over den seneste tiårs-periode. Det gælder dog ikke de 10 bedste områder i fokus, som ligger over de store byer, og samlet set kan man godt slutte, at der er et større generelt kompetenceløft i gang, og at det breder sig ud over hele Danmark.

På samme vis afslører undersøgelsen, at uligheden mellem land og by ikke vokser generelt, men at der tværtimod sker et generelt løft i erhvervsindkomsten, som også inkluderer områderne uden for de store byer. Faktisk ligger alle typer af områder mere eller mindre på niveau med landsgennemsnittet. At det har betydning at satse på erhvervsudvikling og kunne tiltrække arbejdskraft udefra viser sig dog ved, at områder med stor indpendling af arbejdskraft har en langt bedre udvikling i erhvervsindkomsten end de øvrige områder.

Endelig i forbindelse med iværksætteri er niveauerne for områderne uden for de store byer en anelse lavere end i landet som et hele, og der er især forskel i forhold til de store byer. Det er dog ikke ensbetydende med, at iværksætteri ikke foregår i stor stil i områderne uden for de store byer. Tværtimod er der en fornuftig udvikling i antallet af nye virksomheder. Den lavere iværksætterrate kompenseres endvidere af en noget højere overlevelsesrate. Her er det især opsigtsvækkende, at alle typer af områder uden for de store byer, uanset om vi taler om tyndtbefolkede områder eller øer, er leveringsdygtige i mere overlevelsesdygtige nye virksomheder end de største byer.

Kilder til vækst og vækstinitiativer lokalt

Resultaterne af de to gennemførte spørgeskemaundersøgelser viser, at *turisme og oplevelsesøkonomi* samt *samarbejde mellem erhvervsliv og offentlige aktører* vurderes at have meget stor betydning som afgørende kilder til vækst i områderne uden for de store byer.

OECD-vækstkilderne *iværksætteri*, *menneskelige ressourcer* og *innovation* vurderes af både erhvervsfremmeaktører og virksomhedsrepræsentanter at være vigtige. *Anvendelse af ny teknologi* vurderes derimod ikke som særlig væsentlig som kilde til vækst uden for de store byer.

Vurderingen af kilder til vækst uden for de store byer er forholdsvis uafhængig af geografi, virksomhedernes størrelse, alder eller branchetilknytning.

Det er værd at bemærke, at begge spørgeskemaundersøgelser er gennemført i en periode, hvor virksomhederne stod midt i en voldsom økonomisk krise, med fallende ordre og øget usikkerhed om fremtiden. Dette forhold kan være medvirkende til, at nogle af de lidt "blødere" kilder til vækst som eksempelvis *forskning* og *erhvervsklynger* ikke vurderes lige så vigtige, som de mere traditionelle vækstkilder *iværksætter*, *innovation* og *menneskelige ressourcer*. Synspunktet styrkes af det forhold, at mange respondenter i de supplerende bemærkninger har understreget, at tilgængelighed af kapital i områderne uden for de store byer er en afgørende kilde til vækst. Igen fokus på en "hård" kilde til vækst.

Eksemplerne på konkrete succesfulde initiativer, som respondenterne i de to spørgeskemaundersøgelser har beskrevet, viser, at de fleste initiativer kan rubriceres under en (eller flere) af de kilder til vækst, som er centrale i analysen. Det underbygger, at listen med kilder til vækst stemmer overens med virkeligheden i områderne uden for de store byer.

Desuden giver opsamlingen af initiativer et godt billede af, hvor forskelligartede projekter og initiativer der igangsættes, både hvad angår omfang, inddragelse af partnerskaber, fokusområder og effekter.

Vurderinger af vækstbarrierer

De fire væsentligste barrierer ifølge erhvervsfremmeaktørerne, nemlig *mangel på risikovillig kapital*, *dårlig adgang til infrastruktur*, *mangel på innovation* og *mangel på kvalificeret arbejdskraft*, er de samme fire, som af virksomhedsrepræsentanterne vurderes som de væsentligste.

Når der fokuseres på, hvordan svarene fra virksomhederne fordeler sig i forhold til virksomhedernes størrelse, alder og branche, er det overordnede indtryk, at svarene er nogenlunde ensartede. Der er dog enkelte barrierer, hvor der er interessante forskelle. Der er betydelig forskel i vurderingen af barrieren *afstand til samarbejdspartnere mv.* Henholdsvis 74 pct. og 70 pct. af virksomhederne inden for transport- og finansieringssektoren vurderer, at det er en væsentlig barriere, mens det kun er tilfældet for henholdsvis 54 pct. og 56 pct. af virksomhederne inden for handels- og fremstillingssektoren.

Nye virksomheder, der er etableret inden for det seneste år, har ligeledes en tendens til at vurdere flere af barriererne som mindre betydningsfulde end ældre virksomheder. Eksempelvis i forhold til barrieren *mangel på innovation i erhvervslivet*, hvor 70 pct. af de nyetablerede virksomheder vurderer, at det er tale om en væsentlig barriere, mens det er tilfældet for 89 pct. af virksomhederne, der er mellem 10 og 20 år gamle og 86 pct. af virksomhederne, der er over 20 år gamle.

1 Introduktion

Der har igennem mange år været en udbredt opfattelse af, at den økonomiske vækst i områderne uden for de store byer halter efter væksten i storbyområderne. De seneste fremskrivninger af den demografiske og økonomiske udvikling tegner ligeledes et billede af, at væksten i de kommende år i endnu højere grad vil komme til at foregå i storbyområderne og i større regionale korridorer.

Denne undersøgelse af erhvervsudvikling uden for de store byer og kilder og barrierer for vækst bekræfter på den ene side denne opfattelse. Samtidig giver undersøgelsen imidlertid indblik i en lang række lyspunkter i form af eksempler på områder uden for de store byer, der klarer sig endda rigtig godt. I undersøgelsen er vi interesseret i at belyse begge sider for at kunne give en så nuanceret og valid beskrivelse af vækstbetingelserne uden for de store byer som muligt. Formålet er at skabe fælles viden og bidrage til fælles erkendelser samt at kunne kvalificere debatten om behov for initiativer og tiltag på regionalt og lokalt niveau.

Det er der behov for. De regionale vækstfora har nu været i gang i et tre år, og der begynder at tegne sig et billede af, hvordan de aktiviteter, vækstforaene har igangsat, rent faktisk virker i regionerne. Fremadrettet er det derfor afgørende, at de regionale vækstfora baserer deres strategier og tiltag på faktisk viden om udviklingen, og hvilke elementer der kan skabe vækst uden for de store byområder.

I de første år har der ikke været særligt fokus på erhvervsudvikling i områder uden for de store byer. Helt overvejende er der blevet satset på, at den generelle indsats ville have en gavnlig afsmittende effekt på disse områder, der derfor ikke behøvede en særlig indsats. Den hidtidige anvendelse af strukturfondsmidlerne viser imidlertid, at det har været en betydelig udfordring at igangsætte aktiviteter, der også kommer områderne uden for de større byer til gavn i det ønskede omfang. Det spørgsmål, som er blevet aktualiseret i de regionale vækstfora, er derfor, om der alligevel er brug for en særlig målrettet indsats for disse områder, hvor en sådan indsats i givet fald er nødvendig, og på hvilket specifikt grundlag en given indsats i så fald skal baseres.

Én ting er sikkert. Vilkkårene for erhvervsudvikling i områderne uden for de store byer adskiller sig fra de generelle regionale og nationale vilkkår. Samtidig ved vi, at områderne uden for de store byer ikke er ét stort og ensartet område. Det består af mange forskellige typer af områder, som man bør have indsigt i for at kunne prioritere ressourcer og målrette initiativer.

Formålet med undersøgelseerne i denne første delrapport er at levere de første brikker til en nuanceret indsigt i erhvervsudviklingen uden for de store byer og betingelserne herfor. Undersøgelseerne suppleres i en anden delrapport i projektet af konkrete beskrivelser af cases, hvor man succesfuldt har skabt erhvervsudvikling på lokalt niveau.

1.1 En udvidet forståelse af lokale vækstkilder

Internationalt såvel som på det nationale og regionale niveau i Danmark har debatten om indsatsen for at fremme erhvervsudvikling taget afsæt i de overordnede vækstkilder; menneskelige ressourcer, iværksætteri, innovation og informations- og kommunikationsteknologi, som alle er sat på landkortet i et stort OECD-landestudie fra 2001.

Udgangspunktet for denne analyse af erhvervsudvikling, der virker uden for de store byer, er, at disse overordnede vækstkilder er relevante, men også at de sandsynligvis langt fra kan stå alene, når man ser på det lokale og regionale niveau i Danmark.

De fire overordnede vækstkilder er således altid til stede i de større byer, i forskellige former og i større eller mindre grad, men kan ikke nødvendigvis overføres til mindre geografiske områder mere eller mindre langt væk fra storbyerne. Det er med andre ord ikke sandsynligt, at man får alle væsentlige nuancer med, hvis man begrænser sig til at se på de fire kendte OECD-vækstkilder. Spørgsmålet er, hvilke yderligere kilder der skal indgå i en udvidet forståelse af vækstkilder uden for de store byer.

Litteraturen på området tegner et broget billede af, hvad der virker, og hvad der ikke virker, når der skal skabes erhvervsmæssig vækst uden for de store byer. Nogle studier har meget fokus på infrastruktur og afstand i det hele taget, mens andre primært fokuserer på særlige erhvervsmæssige styrker, som man med fordel kan satse på i yderområderne. Det kan eksempelvis være turisme/ oplevelsesøkonomi, energi og miljø eller lokal fødevarerproduktion.

På baggrund af eksisterende litteratur, debat og øvrig viden om erhvervsudvikling uden for de store byer opstilles herunder en liste over en række potentielle kilder til vækst, det er relevante at fokusere på, når man beskæftiger sig med erhvervsudvikling uden for de store byer.¹

¹ Udarbejdelsen af listen over mulige vækstkilder for erhvervsudvikling uden for de store byer tager afsæt i følgende strategier, redegørelser mv.: Globaliseringsstrategien: Fremgang, fornyelse og tryghed, Regeringen 2006; Regionalpolitisk Vækstreddegørelse 2009, Regeringen; Regionalpolitisk Vækstreddegørelse 2008, Regeringen; Regionalpolitisk redegørelse 2009 (udkast), Indenrigs- og Socialministeriet; Oplevelsesbaseret forretningsudvikling, REG LAB, 2008; Landdistriktsreddegørelse, 2007 Regeringen; Organisering af landdistriktsindsatsen efter kommunalreformen, CRT 2008; Kommunerne og erhvervspolitikken efter reformen, KL 2008; Ny dynamik i Danmarks yderområder, RealDania 2006

Det er samtidig disse potentielle vækstkilder, vi vil teste over de kommende sider i denne undersøgelsesrapport:

- Menneskelige ressourcer (uddannelse) - *OECD-vækstkilde*
- Iværksætteri (opstart og vækst i nye virksomheder) - *OECD-vækstkilde*
- Innovation (udvikling af nye produkter, ydelser og processer) - *OECD-vækstkilde*
- Anvendelse af ny teknologi - *OECD-vækstkilde*
- Forskning
- Erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi
- Erhvervsudvikling inden for energi og miljø
- Erhvervsudvikling inden for primære erhverv
- Erhvervsudvikling inden for egnspecifikke fødevarer
- Erhvervsklynger
- Samarbejde mellem erhvervsliv og offentlige aktører (netværksdannelse)
- Tilgængelige programmer og støtteordninger (landdistriktsprogram, strukturfondsprogrammer, mv.)
- Offentlig erhvervsservice og anden myndighedsvaretagelse

Som det fremgår, omfatter bruttolisten de fire OECD-vækstkilder (menneskelige ressourcer, iværksætteri, innovation samt informations- og kommunikationsteknologi), men listen omfatter også andre faktorer, som i nogle tilfælde går på tværs af de fire OECD-vækstkilder. De supplerende vækstkilder omfatter således bl.a. samarbejde og netværk som bagvedliggende faktorer for vækstmulighederne uden for de store byer. Når samarbejde og netværk kan betragtes som vigtigt, skyldes det, at udvikling sjældent sker i et vakuum, men påvirkes af de specifikke sociale, strukturelle og kulturelle forhold i det givne område.

Med henblik på at nå nærmere en vurdering af, hvilke kilder der har betydning for vækst og udvikling i områderne uden for de store byer i Danmark, er der som led i undersøgelsen gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt såvel erhvervsfremmeaktører som private virksomheder i de områder af Danmark, som udgør analysens genstandsfelt. I næste afsnit følger en nærmere beskrivelse af, hvilke geografiske områder der er tale om.

1.2 Undersøgelsens geografiske genstandsfelt

En central forudsætning for analysen er at beskrive præcist, hvad der forstås ved "områder uden for de store byer". Ud fra drøftelser med både REG LAB sekretariatet, projektets styregruppe og de til projektet tilknyttede eksperter er følgende fire kriterier lagt til grund for en udvælgelse af geografiske fokusområder.

1. Yderområder, som er defineret ud fra befolkningstilvækst og erhvervsindkomst. En definition, der lægger sig op ad den definition Erhvervs- og Byggestyrelsen har anvendt i forbindelse med udpegning af yderområder i strukturfondsperioden 2007-13.

2. Tyndt befolkede områder, dvs. områder med en befolkningstæthed, der ikke overstiger 80 pct. af landsgennemsnittet.
3. Erhvervsmæssigt udfordrede områder, dvs. områder med mere end dobbelt beskæftigelsesandel inden for fremstilling end landsgennemsnittet. Argumentet er, at områder, der er meget afhængige af arbejdspladser i et erhvervssegment, som generelt er i tilbagegang, har særlige store udfordringer med hensyn til omstilling og bevarelse af arbejdspladser og virksomheder i lokalområdet.
4. En kvalitativ til- og fravælgelse af enkelte kommuner, der befinder sig i grænselandet mellem storbyområder/bybånd og de ovennævnte områder.

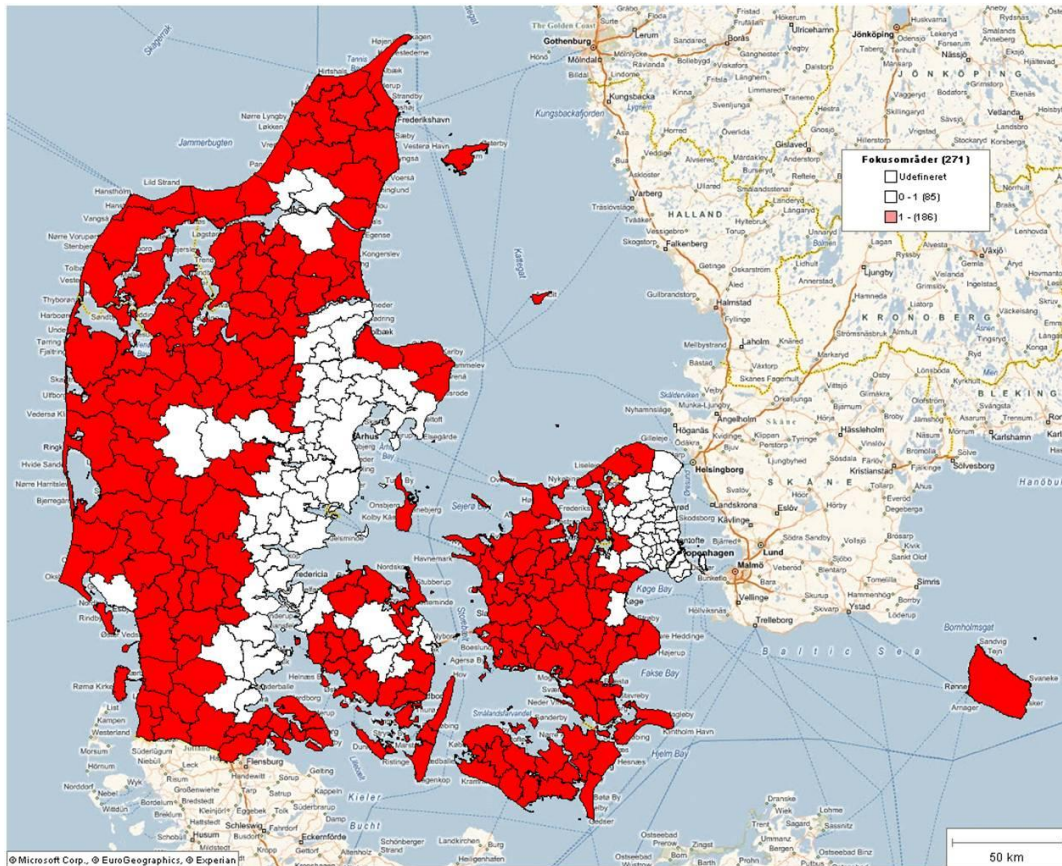
Ud fra ovenstående kriterier er analysens genstandsfelt defineret som de røde områder på nedenstående kort. Udover at arbejde med begreberne yderområder, tyndt befolkede områder og erhvervsmæssigt udfordrede områder, så arbejder analyserne desuden med tre andre betegnelser for områder; *Top-10 områder*, *Øer/Ø-kommuner* og *Indpendlingsområder*.

Mens Top-10 områderne varierer fra indikator til indikator (dvs. hvilke 10 områder der fx har flest beskæftigede eller flest arbejdssteder per indbygger), så er *indpendlingsområder* en samlende betegnelse for områder med særlig stor beskæftigelsesdrevet indpendling (dvs. hvor mere end 50 pct. af de beskæftigede pendler ind fra andre områder).

Materialet er blevet opdelt i disse kategorier af især to grunde. For det første, fordi disse områder har særlige forudsætninger, vigtige karakteristika eller adskiller sig fra de andre områder på punkter, som er vigtige at belyse særskilt i data. Samtidig er opdelinger i områder som disse nyttige, idet de nedbringer kompleksiteten og giver overblik.

Der tages desuden udgangspunkt i gamle kommunegrænser. Det sker ud fra en overvejelse om, at de gamle kommuner er en geografisk enhed af en passende størrelse, hvor der ikke vil være meget store forskelle på land- og byområder inden for sammen kommunegrænse.

Figur 1 Analysens geografiske genstandsfelt

Valget af gamle kommuner som geografisk genstandsfelt begrundes med andre ord i, at det vurderes som den mest relevante og præcise geografiske enhed i forhold til at kunne adskille større byer fra områderne uden for de store byer. Der kan dog også inden for de gamle kommunegrænser være områder, der klarer sig godt erhvervmæssigt og områder, der klarer sig knap så godt.

Samtidig betyder dette valg, at det er muligt at se på statistiske tidsserier, der giver en vis robusthed i resultaterne. De nyeste data, det er muligt at benytte i den sammenhæng, er fra 2006, hvilket dog ikke vurderes at have negativ betydning for resultaterne, idet fokus på udviklingen over en årrække gør det muligt at se efter robuste dataserier og ikke nødvendigvis fokusere på de allernyeste data.

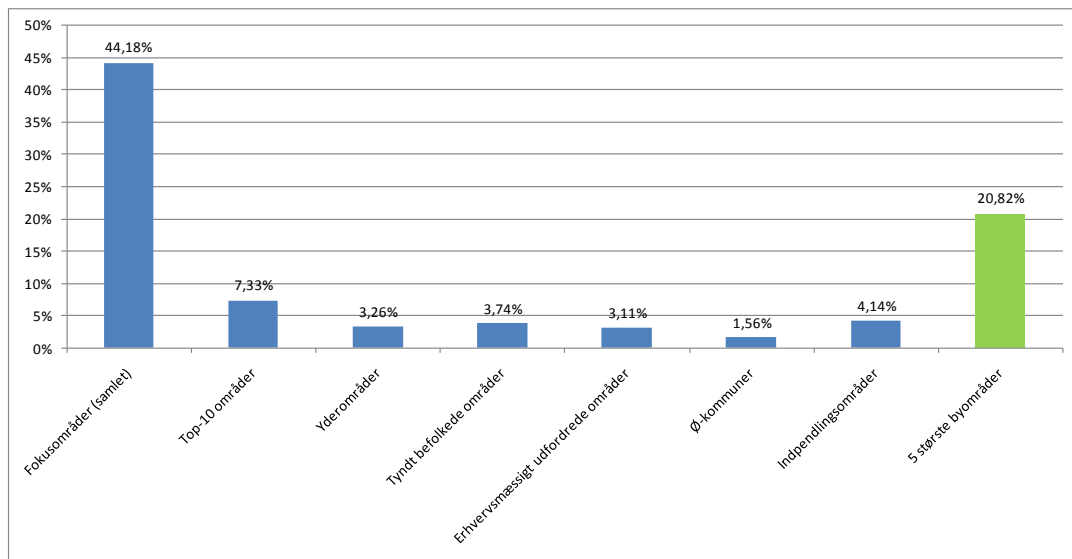
Storbyerne og især Hovedstaden betragtes ofte som lokomotiver for vækst i dansk økonomi, men det er værd at bemærke, at områderne uden for de store byer også fylder meget i dansk økonomi og dermed ikke må negligeres.

Nedenstående tre figurer giver et godt første indtryk af betydningen af de områder uden for de store byer, som er genstand for analyse i dette projekt. Områderne grupperer kommunerne efter de forudsætninger, som karakteriserer dem og enkelte kommuner kan godt indgå i flere grupperinger. Eksempelvis er Holeby Kommune

karakteriseret ved at være et indpendlingsområde, et yderområde og et erhvervs-mæssigt udfordret område.

Som det fremgår af figur 2, så er næsten halvdelen (44,2 pct.) af alle virksomheder (målt som arbejdssteder) beliggende i områderne uden for de store bykommuner, mens lidt mere end hvert femte arbejdssted er beliggende i de fem største bykommuner; København, Århus, Odense, Aalborg og Esbjerg.

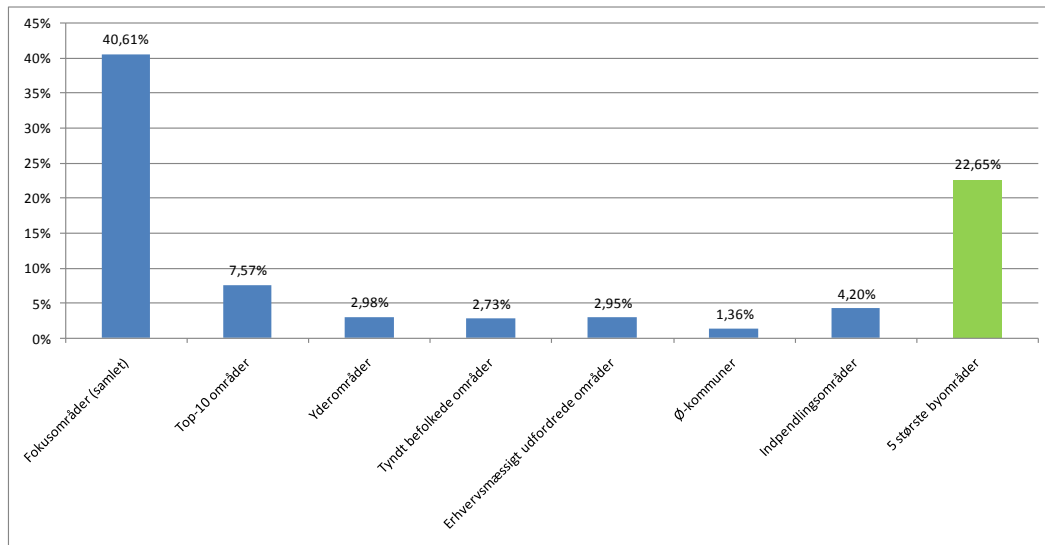
Figur 2 *Andel af hele landets virksomheder (arbejdssteder)*

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Næsten samme størrelsesfordelinger som ovenfor vedrørende antal virksomheder gør sig gældende for indbyggerandele. Godt 40 pct. af indbyggerne i Danmark bor uden for de store byer, mens en femtedel bor i de fem største byer. Gælder det yderområder, tyndtbefolkede områder og erhvervs-mæssigt særligt udfordrede områder, så er vi nede i meget lavere procentandele, som det fremgår af figur 3.

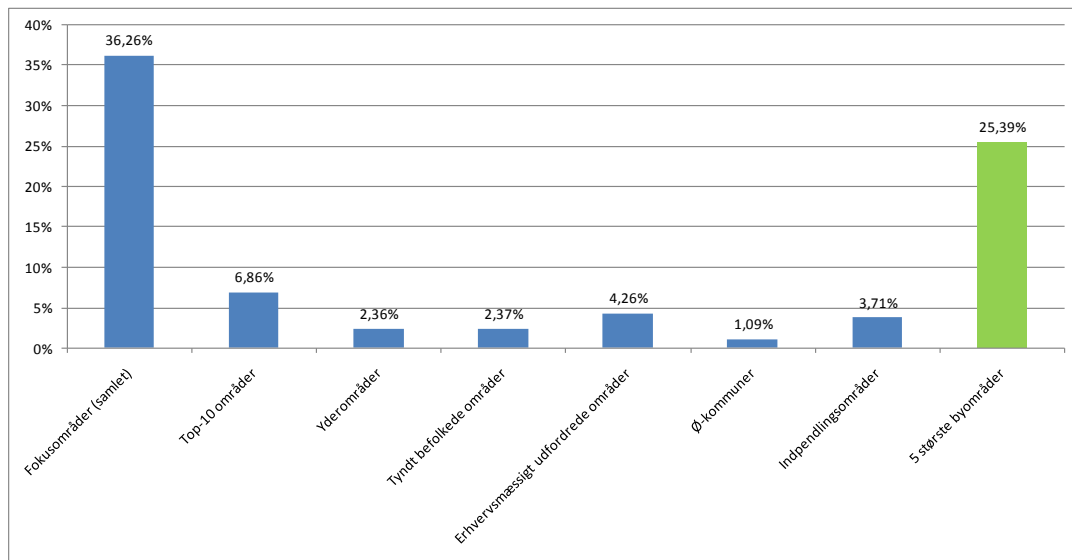
Figur 3 *Andel af hele landets indbyggertal*

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Ud fra samme de vise viser figur 4 nedenfor, at lidt mere end hver tredje beskæftigede er at finde uden for de store byer, mens hver fjerde medarbejder er beskæftiget i de fem største byer.

Figur 4 *Andel af hele landets beskæftigede*

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

2 Erhvervsliv uden for de store byer – status og udvikling

2.1 Introduktion

Debatten i medierne er fyldt med såvel dystre som positive historier om udviklingen uden for de store byer. Mens disse historier er snapshots fra en kompleks virkelighed, som ikke kun gælder yderområder, men i høj grad også de store byer, så vil dette afsnit beskrive med statistiske kilder, hvordan erhvervsudviklingen uden for de store byer har været de seneste 10 år, og hvilket samlet billede der tegner sig.

Der indledes med en status på den aktuelle ledighedsudvikling i områderne uden for de store byer. Derefter beskrives udviklingen i beskæftigelsen og kompetencestrukturen. Det efterfølges af et indblik i specialiseringen inden for udvalgte erhvervssegmenter, herunder forretningsservice, turisme, fødevarer og fremstilling og et overblik over den økonomiske udvikling, omsætning og værdiskabelse. Endelig ser det statistiske afsnit nærmere på udviklingen i iværksætteri og innovation.

Afsnittet præsenterer data for alle områder uden for de store byer, og der sammenlignes med gennemsnit for de store byer og landsgennemsnittet, hvor det er muligt og relevant. Samtidig opereres med underopdelinger af områder i både yderområder, tyndtbefolkede områder, erhvervs-mæssigt særligt udfordrede områder samt ø-områder og områder med særlig stor og beskæftigelsesdrevet indpendling.

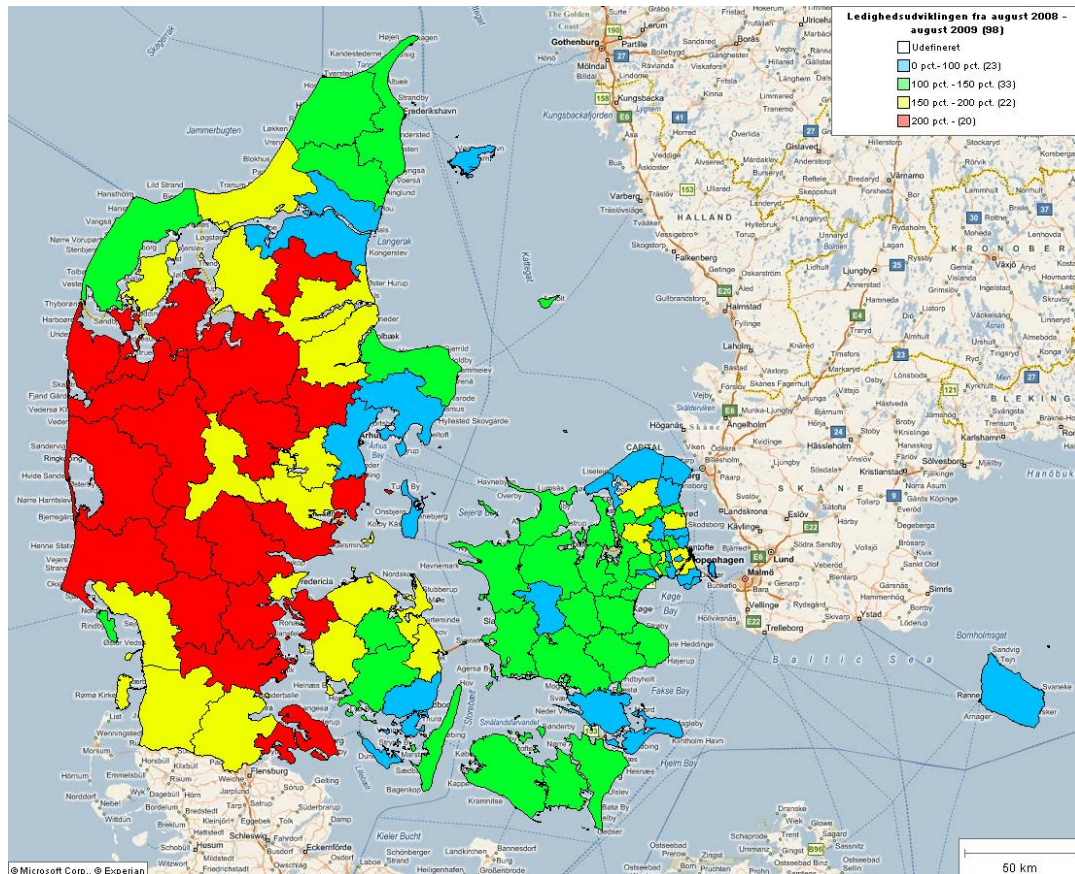
For de fleste opgørelser arbejdes der med top-10 oversigter. Denne fremgangsmåde er valgt for at kunne vise, hvilke områder der klarer sig bedst. Ambitionen med den statistiske opgørelse er således, udover at give en generel karakteristik af udviklingen, at vise, hvad der karakteriserer de områder uden for de store byer, som klarer sig bedst på en række væsentlige faktorer. Derved kan den statistiske kortlægning underbygge og supplere casebeskrivelser af gode eksempler på erhvervsudviklingsinitiativer, der virker i Danmark og i Udlandet, som præsenteres i delrapport 2 i projektet.

2.2 Ledigheden stiger uden for de store byer

Danmark er ligesom resten af verden gået ind i en økonomisk lavkonjunktur. Det viser sig på ledighedstallene. Efter flere år med mangel på arbejdskraft i alle dele af dansk økonomi er ledigheden det seneste år for alvor begyndt at stige. Det er en udvikling, som har ramt hele Danmark, ikke mindst uden for de store byer og ikke mindst i Jylland. Men også dele af hovedstadsområdet er hårdt ramt af stigende ledighed.

Figur 5 viser klart, at især de jyske områder har en særlig udfordring. Siden august 2008 har der været en markant stigning i ledigheden på mere end 200 pct. i en stor del af især de midtjyske områder (markeret med rødt).

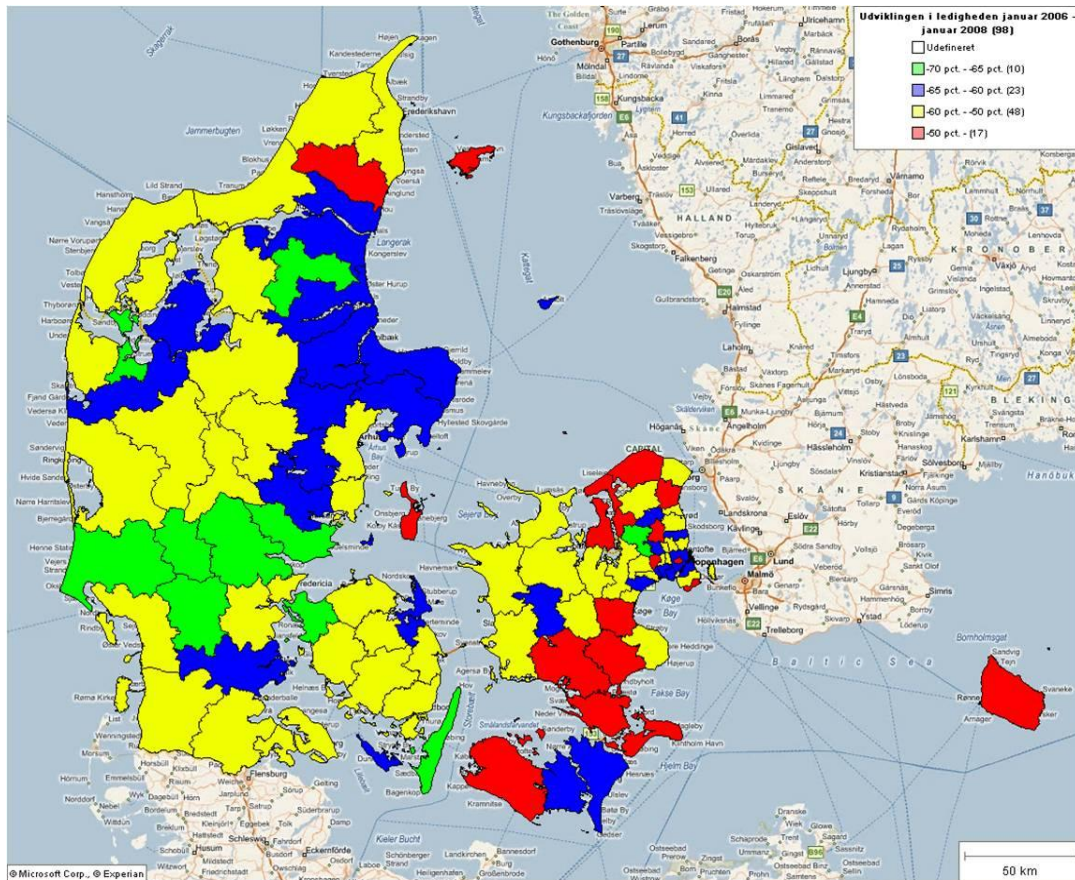
Figur 5 Ledighedsudvikling i nye kommuner, august 2008 - august 2009

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Sammenlignes med ledighedsudviklingen fra højkonjunktorens højdepunkt i januar 2006 til januar 2008, kan man se, at alle områder har haft fald i ledigheden, jf. figur 6. Det er områderne markeret med rødt, som har haft de mindste fald i ledigheden. For flere områder markeret med gult gælder det, at de både har oplevet mindre fald i ledigheden under højkonjunktoren end mange af de andre områder samtidig med, at det også er her, ledigheden er steget mest, efter at Danmark er gået ind i lavkonjunktur siden 2008. Det er værd at bemærke, at ledigheden kommer fra et meget lavt niveau og, at der til trods for de dramatiske stigninger kun er en national ledighed på 3,3 pct. af arbejdsstyrken.

Figur 6 Ledighedsudvikling i nye kommuner, januar 2006 - januar 2008

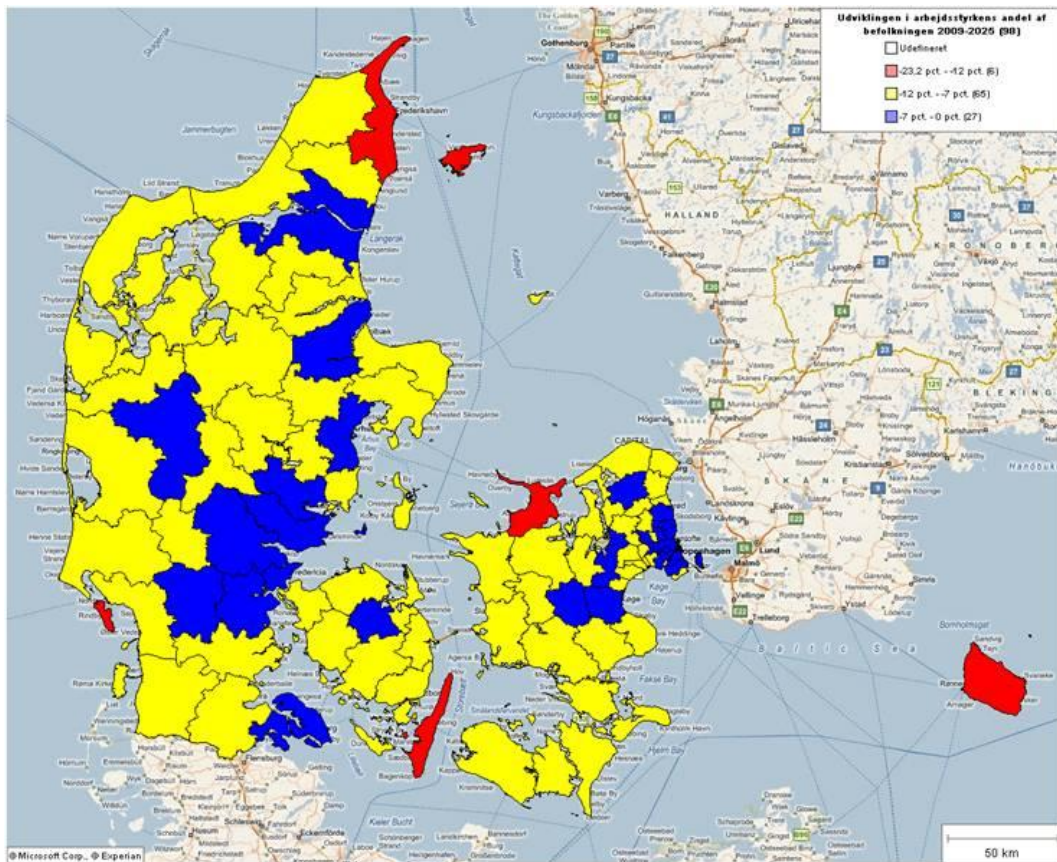

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

At ledigheden ikke falder så meget under en højkonjunktur og især er stigende i en lavkonjunktur i områderne uden for storbyerne og i Jylland er bekymrende, især hvis områderne har mange udfordrede jobs inden for fremstillingsindustrien. En økonomisk krise kan være en anledning til, at jobfunktioner inden for særligt udsatte og konkurrenceudsatte fremstillingserhverv outsources til lande med et lavt omkostningsniveau, som det også er sket tidligere. Det øger dermed også presset på at skabe nye kilder til erhvervsudvikling uden for de store byer.

Mens de seneste års udvikling i ledigheden ikke siger så meget om de udfordringer, som en del områder uden for de store byer står over for, så har vi i figur 7 fremskrevet udviklingen i arbejdsstyrken som andel af befolkningen frem til 2025. Heraf fremgår det tydeligt, hvor den mest negative udvikling og dermed de største udfordringer findes, nemlig i yderområderne markeret med rødt. Områderne markeret med gult vil også opleve en væsentlig nedgang i arbejdsstyrken, mens de større byområder, det østjyske bybånd samt Als ikke vil opleve samme markante nedgang, som en fremskrivning i dag viser.

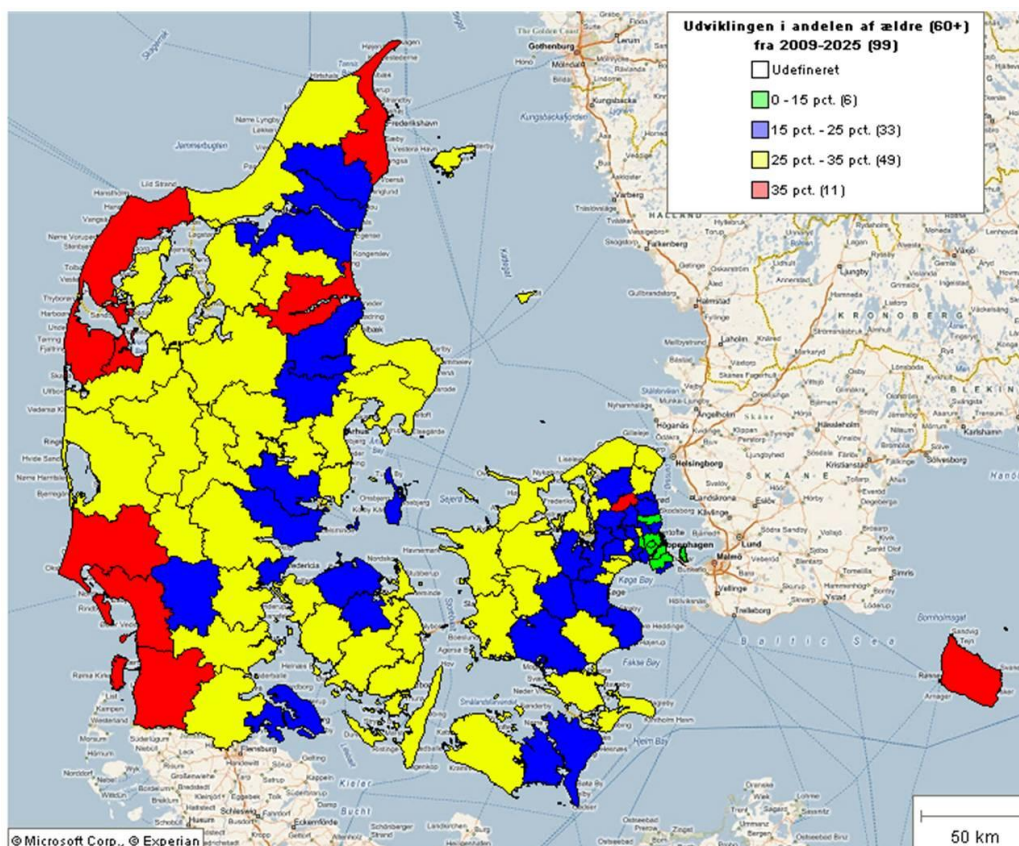
Figur 7 Udviklingen i arbejdsstyrkens andel af befolkningen til 2025

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

På samme vis er udviklingen i andelen af ældre fremskrevet til 2025. Her viser tallene et lignende og endda mere markant billede af en tendens til flere ældre, som især berører yderområderne som vist i figur 8.

Figur 8 Udvikling i ældres andel af befolkningen til 2025

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Som det fremgår af nedenstående tabel, er det især yderområder, som Fanø, Lemvig, Tønder, Thisted, Bornholm, m.fl., som tegner sig for de største stigninger i andelen af ældre. Der er dog også en enkelt storby og en hovedstadskommune med, nemlig henholdsvis Esbjerg og Allerød. Det er værd at bemærke, at alle top 10-kommunerne ligger markant over landsgennemsnittet, både i forhold til udviklingen i andel af ældre og i forhold til det fremtidige niveau i 2025.

Tabel 1 Befolkningsfremskrivning for ældres andel, top 10 til 2025

	Udvikling 2009-2025 (pct.)	Niveau 2025, andel ældre (pct.)
Fanø	47	49
Lemvig	42	37
Tønder	39	36
Thisted	39	35
Bornholm	38	41
Esbjerg	38	31
Frederikshavn	37	38
Allerød	37	31
Struer	36	34
Mariagerfjord	35	32
Hele landet	25	28

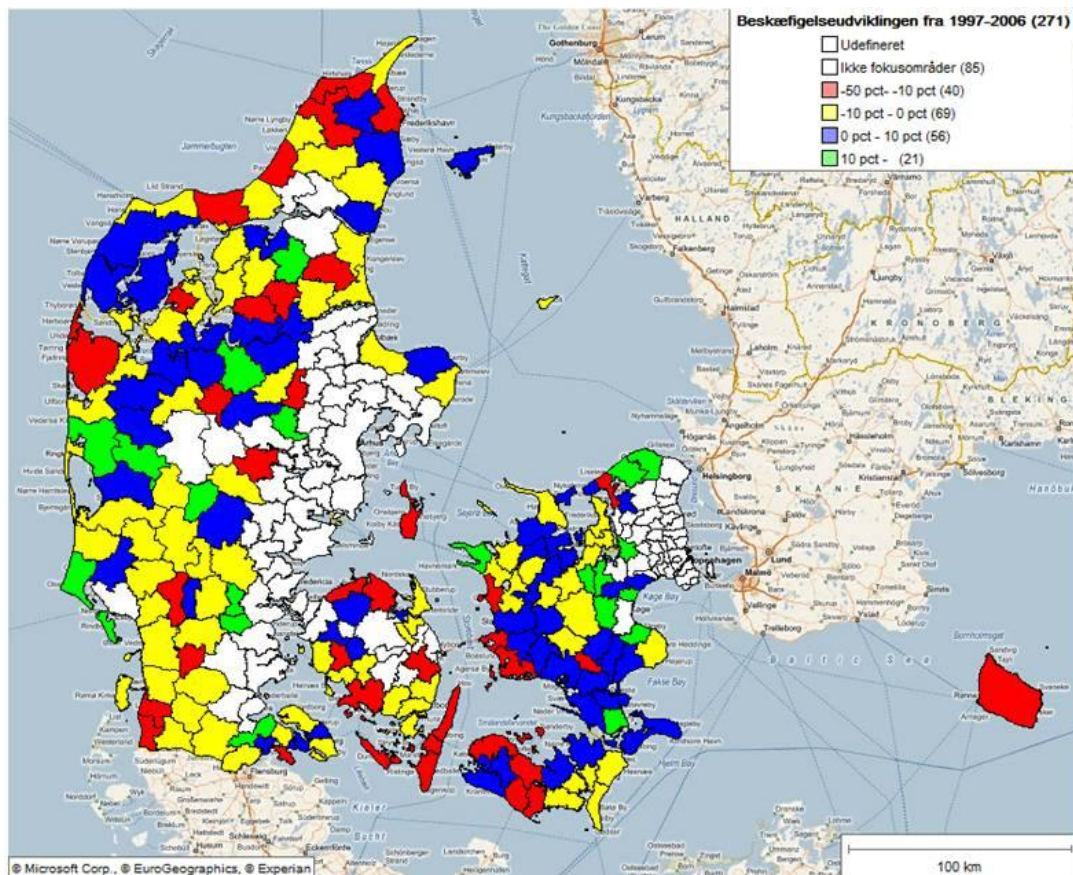
Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Fremskrivningen af udviklingerne i både arbejdsstyrke og andelen af ældre viser samlet en markant udfordring for erhvervsudviklingen i områderne uden for de store byer.

2.3 Beskæftigelse og kompetencestruktur

Beskæftigelsen har haft en relativ forskelligartet udvikling i områderne uden for de store byer. Der er en tendens til, at de gule og røde områder, som markerer en negativ udvikling i beskæftigelsen i figur 9, er at finde i nogle relativt sammenhængende geografiske bånd eller landområder, heriblandt det sydvestlige Jylland, en del områder i Region Nordjylland og i øvrigt i en del yderområder langs kysterne.

Figur 9 Udvikling i beskæftigelsen, 1997-2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

En række områder har dog samtidig oplevet en markant øgning i beskæftigelsen. Det gælder blandt andet Gjern-området med en stigning i beskæftigelsesandelen på hele 38 pct., hvilket sandsynligvis kan tilskrives nærheden til Århus og det østjyske bybånd i øvrigt. Andre højdespringere er Brande og Kalundborg, som henholdsvis har oplevet en positiv beskæftigelsesudvikling på 26 pct. og 22 pct. Det er ligeledes bemærkelsesværdigt, at Ringkøbing-området er med på top-ti listen med en stigning på 15 pct. i perioden som vist i tabel 2.

Tabel 2 viser samlet en negativ udvikling for områderne uden for de store byer. Samlet er de gået tilbage med 4 pct. i antal beskæftigede. Værst er det gået ud over yderområder, tyndt befolkede områder og øerne, hvor der da også er et vist overlap. Her har tilbagegangen i beskæftigelsen været på 7-8 pct. Til sammenligning har de erhvervsmæssigt udfordrede områder klaret sig godt i perioden med en fremgang på 2 pct. Endelig skal det bemærkes, at mens København og Århus har haft endda meget pæne vækstrater i beskæftigelsen, har udviklingen være næsten status-quo eller endog negativ i de to store byer Aalborg og Esbjerg.

Tabel 2 Top 10 med størst udvikling i samlet beskæftigelse, 1997-2006.

	Udvikling, 1997-2006 (pct.)	Niveau 2006 Antal beskæftigede
Gjern	38	2.833
Brande	26	4.719
Kalundborg	22	8.899
Lejre	18	2.212
Gundsø	18	2.530
Solrød	16	3.703
Vamdrup	16	3.054
Hvalsø	15	1.097
Ringkøbing	15	8.408
Helsingø	14	4.437
<i>Hele landet</i>	<i>2</i>	<i>1.749.880</i>
Fokusområder (samlet)	-4	634.436
Ø-kommuner	-7	19.051
Indpendlingsområder	4	64.973
Yderområder	-8	41.249
Tyndbefolkede områder	-7	41.556
Erhvervsmæssige udfordrede områder	2	74.582
København	9	192.252
Århus	9	106.718
Odense	1	59.472
Aalborg	-1	54.769
Esbjerg	-1	31.003

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Den generelle beskæftigelsesudvikling i områderne uden for de store byer dækker ikke kun over geografiske variationer, men også over branchemæssige forskelle. Det kan vises med en segmentering af erhvervslivet i fire erhvervsgrupper, nemlig forretningsservice, fødevareerhverv, turisme og fremstilling.

Baggrunden for valget af disse fire brede hovederhvervsområder til erhvervssegmenteringen er dels, at relativt mange personer er beskæftigede inden for fremstillingserhverv i områderne uden for de store byer, mens forretningsservice, turisme og fødevarer også i fremtiden antages at være beskæftigelsestunge erhverv og vækstbrancher i områderne uden for de store byer. For fokuskommunerne gælder det, at fremstilling (29,4 pct.), fødevarer (5,6 pct.), turisme (4,5 pct.) og forretningsservice (4,7 pct.) tegner sig for en væsentlig del af den samlede beskæftigelse. Der-

for vurderes disse brancher at kunne give et godt indblik i den erhvervsudvikling, der har været i områderne uden for de store byer.

Som det fremgår af tabel 3 nedenfor, så er det fremstillingserhvervene, der har leveret det absolut største bidrag til beskæftigelsen hos top-10 områderne med undtagelse af Gundsø, Solrød og Hvalsø, hvor det største beskæftigelsesvolumen er kommet fra forretningsservice.

Tabel 3 Erhvervssegmenters beskæftigelsesvolumen til top 10-områder

	Fremstilling (pct.)	Fødevarer (pct.)	Turisme (pct.)	Forretningsservice (pct.)
Gjern	56	4	6	5
Brande	29	5	1	9
Kalundborg	45	1	3	11
Lejre	28	2	4	14
Gundsø	13	0,2	4	22
Solrød	14	2	5	16
Vamdrup	43	1	2	8
Hvalsø	13	2	5	18
Ringkøbing	48	3	4	10
Helsingø	20	1	8	16

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

I nedenstående tabel er opstillet de 10 områder, som har haft den bedste udvikling i beskæftigelsen inden for fremstilling. Udgangspunktet har været lavere for områderne uden for storbyerne, hvilket skaber de forholdsvis højere udviklingsprocenter. Det er interessant, at både Sydthy, Gjern og Kalundborg har haft en endog særdeles positiv udvikling og på et relativt højt niveau inden for fremstillingserhvervene.

Samlet set er det gået tilbage for alle områder under ét uden for de store byer om end ikke så meget som for hele landet. Den store tilbagegang trækkes især af udviklingen i de største byer, hvor vi dog ved, at udviklingen også er udtryk for ændringer i erhvervsstrukturen med parallel vækst i beskæftigelsen inden for andre erhvervssegmenter.

Tabel 4 Top 10 med bedste udvikling i beskæftigelse inden for fremstilling, 1997-2006

	Udvikling, 1997-2006 (pct.)	Niveau 2006 Antal beskæftigede
Ravnsborg	105	121
Gjern	103	1.590
Nørre Djurs	85	159
Lejre	62	612
Sydthy	54	1.435
Kalundborg	53	4.044
Gundsø	40	327
Blåvandshuk	38	191
Tjele	35	391
Nakskov	34	1.548
<i>Hele landet</i>	<i>-18</i>	<i>391.563</i>
Fokusområder (samlet)	-13	186.472
Ø-kommuner	-22	3.819
Indpendlingsområder	-7	22.940
Yderområder	-9	10.336
Tyndbefolkede områder	-21	9.899
Erhvervsmæssige udfordrede områder	1	42.037
København	-29	17.175
Århus	-23	16.649
Odense	-28	10.425
Aalborg	-35	9.768
Esbjerg	-8	8.359

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Fødevarerhvervene har oplevet en tilsvarende udvikling og er da også en delmængde af fremstillingserhvervene, som er vist ovenfor. Vi kan se, at nogle områder uden for de store byer har haft en enorm fremgang startende fra et lavt niveau, hvilket som for Holeby kan være udslaget af, at enkeltvirksomheder har valgt at etablere sig eller øge antal ansættelser på området.

Landet som helhed har dog haft en negativ udvikling på fødevarerområdet, og områderne uden for de store byer får heller ikke markeret sig tilstrækkeligt positivt på dette område med undtagelse af en række områder som de viste top10-områder. Den dårligste udvikling har fundet sted på øerne og i de tyndtbefolkede områder. Vi kan også se at fødevarerhvervene har stået for en stor andel af den negative beskæftigelsesudvikling i de erhvervsmæssigt udsatte områder med specialisering inden for fremstilling.

Tabel 5 Top 10 med bedste udvikling i beskæftigelse inden for fødevarer, 1997-2006.

	Udvikling, 1997-2006 (pct.)	Niveau 2006 Antal beskæftigede
Holeby	2167	136
Nørre Djurs	800	9
Stevns	480	58
Blåvandshuk	173	60
Egvad	133	35
Billund	133	77
Brovst	100	469
Solrød	98	83
Thisted	97	878
Hvidebæk	92	48
Hele landet	-20	69.544
Fokusområder (samlet)	-17	35.707
Ø-kommuner	-39	1.175
Indpendlingsområder	-13	2.615
Yderområder	-18	1.929
Tyndbefolkede områder	-22	2.616
Erhvervsmæssige udfordrede områder	-11	5102
København	-50	2.252
Århus	-18	3.686
Odense	-23	2.163
Aalborg	-43	1.912
Esbjerg	-12	2.733

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Inden for turisme er udviklingsbilledet anderledes. Området har generelt stået for en stor beskæftigelsesfremgang på landsplan på 15 pct., mens områderne uden for de store byer generelt kun har formået at opretholde status-quo.

Yderområderne har endda oplevet en tilbagegang i beskæftigelsen på hele 18 pct. på turismeområdet, som ellers er et indsatsområde for mange aktører i yderområderne.

Tabel 6 Top 10 med bedste udvikling i beskæftigelse inden for turisme, 1997-2006

	Udvikling, 1997-2006 (pct.)	Niveau 2006 Antal beskæftigede
Nørre Alslev	162	97
Rudbjerg	140	36
Fakse	136	196
Sundeved	125	81
Aarup	89	34
Sallingsund	84	83
Læsø	78	98
Hvorslev	69	49
Dianalund	63	44
Ramsø	63	54
Hele landet	15	85.568
Fokusområder (samlet)	0	28.796
Ø-kommuner	13	1.939
Indpendlingsområder	11	2.018
Yderområder	-18	2.336
Tyndbefolkede områder	3	2.119
Erhvervsmæssige udfordrede områder	7	2.064
København	42	16.512
Århus	31	5.094
Odense	27	3.395
Aalborg	17	3.172
Esbjerg	22	1.546

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Endeligt viser beskæftigelsesudviklingen inden for forretningsservice, at områderne uden for de store byer generelt kan følge med hele landet i udviklingstakten på dette område. Vi skal dog betone, at forretningsservice her dækker over både videregående og mere manuelle servicefunktioner, og at områderne uden for de store byer selvfølgelig er på et lavere niveau for antal samlede beskæftigede.

Det er under alle omstændigheder interessant, at både yderområderne og de tyndbefolkede områder har en beskæftigelsesudvikling, som er lige så positiv som landsgennemsnittet, når vi ser på forretningsservice.

Tabel 7 *Top 10 med bedste udvikling i beskæftigelse inden for
forretningsservice, 1997-2006.*

	Udvikling, 1997-2006 (pct.)	Niveau 2006 Antal beskæftigede
Lundtoft	212	92
Rødby	211	421
Helle	170	77
Nørager	168	30
Arden	156	73
Dianalund	154	47
Nørre Alslev	153	66
Brande	147	243
Haarby	146	41
Sakskøbing	141	82
Hele landet	46	122.778
Fokusområder (samlet)	43	29.489
Ø-kommuner	28	890
Indpendlingsområder	45	2.117
Yderområder	53	2.404
Tyndbefolkede områder	47	1.834
Erhvervsmæssige udfordrede områder	43	1.907
København	49	26.518
Århus	52	7.336
Odense	49	3.989
Aalborg	57	3.801
Esbjerg	38	1.907

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

At områderne uden for de store byer har oplevet et mindre fald i beskæftigelsesandelen for fremstilling end i storbyerne, og nogle endda har oplevet markante stigninger, er på den ene side positivt. På den anden side siger det også noget om, at erhvervsstrukturen ikke har undergået de samme ændringer i områderne uden for som i de store byer, hvor nedgangen i fremstillingserhvervet til fordel for blandt andet forretningsservice har været markant.

Der er dog heller ikke nogen naturlov, der tilsiger, at der skal være den samme ændring i erhvervsstrukturen i områderne uden for de store byer, som der er i gang i de største byer. For mange områder kan der være god ræson i fortsat at satse på fremstillingserhverv, samtidig med at der satses på forretningsservice og andre erhverv.

Det er af samme grund interessant at identificere områder uden for de store byer, som ikke kun har haft en positiv beskæftigelsesudvikling på ét område, men som kan præstere det på flere områder samtidig.

Det gælder faktisk for hele 12 områder som vist i tabel 8. For flere af disse områder kan det være væsentligt at se nærmere på, om der ligger særlige forudsætninger

eller initiativer bag, at så positive udviklingstakter har kunnet udfolde sig på alle områder.

Tabel 8 Områder med beskæftigelsesfremgang indenfor alle fire erhvervssegmenter, 1997-2006.

	Forretningsservice (pct.)	Fremstilling (pct.)	Fødevarer (pct.)	Turisme (pct.)
Bjergsted	114	10	40	18
Blåvandshuk	37	38	173	20
Egvad	47	4	133	11
Fakse	54	7	17	136
Hobro	9	25	29	6
Hvalsø	78	32	31	58
Morsø	45	28	66	16
Nørre Djurs	71	85	800	7
Støvring	79	18	81	48
Tjele	23	35	43	41
Varde	21	3	19	4
Videbæk	119	23	33	37

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Kompetencestruktur og uddannelse

Hvordan ser kompetencestrukturen så ud for områderne uden for de store byer? Nedenfor gives en oversigt over de ti områder med den bedste udvikling holdt op over for landsgennemsnittet og udviklingen i de største byer. Mens de store byer har oplevet tilbagegang eller højest status-quo i antal personer med en erhvervsfaglig uddannelse, har flere af områderne uden for de store byer haft fremgang på denne konto på 25-30 pct. Hele landet har haft en stigning i antal personer med en erhvervsfaglig uddannelse på 3,1 pct.

Tabel 9 Top 10 områder med bedste udvikling i antal personer med en erhvervsfaglig uddannelse og specialisering, 1997-2006.

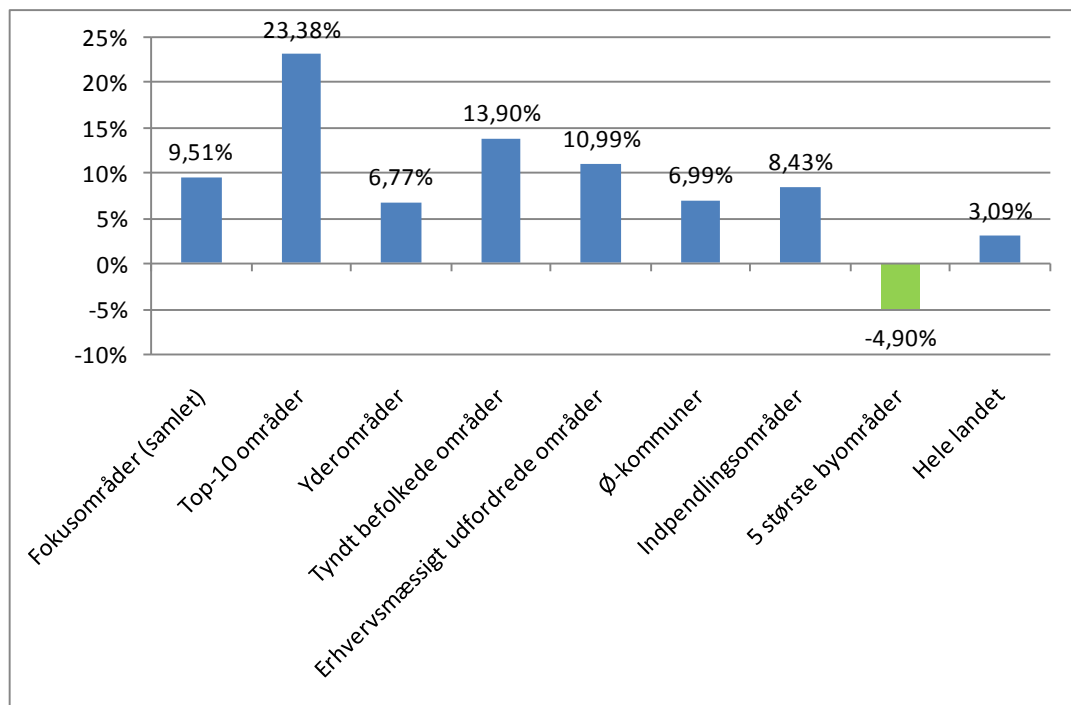
	Udvikling, (pct.)	Specialiseringsandele
Gjern	29,2	1,38
Stenlille	25,3	1,45
Lunderskov	25,2	1,36
Vamdrup	23,2	1,37
Tjele	22,9	1,36
Videbæk	22,6	1,32
Rønnede	22,2	1,50
Spøttrup	21,2	1,32
Svinninge	21,4	1,47
Suså	21,3	1,40
Hele landet - gennemsnit	3,1	1
København	-8,2	0,85
Århus	-4,9	0,97
Odense	-2,7	1,15

Aalborg	-2,3	1,15
Esbjerg	0,5	1,29

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Ser man på den gennemsnitlige udvikling for de forskellige typer af områder, fremgår det, at alle områder uden for de store byer klarer sig over landsgennemsnittet. Det kan også aflæses af figur 10 nedenfor, at der er et betragtelig spring fra de 10 områder, som har klaret sig bedst i forhold til at styrke den erhvervsfaglige kompetenceprofil og så de samlede antal områder uden for de store byer.

Figur 10 *Forskellige områders udvikling i antal personer med erhvervsfaglig uddannelse, 1997-2006*

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Et lidt andet billede viser sig, når man ser på udviklingen i antal personer med en videregående uddannelse under de forskellige områdetyper. En række områder uden for de store byer kan vise en udvikling i antal højtuddannede markant over landsgennemsnittet og tilsvarende udviklingen i København. Skævinge har for eksempel en meget positiv udvikling, hvilket sandsynligvis skyldes nærheden til Hillerød og hovedstadsområdet.

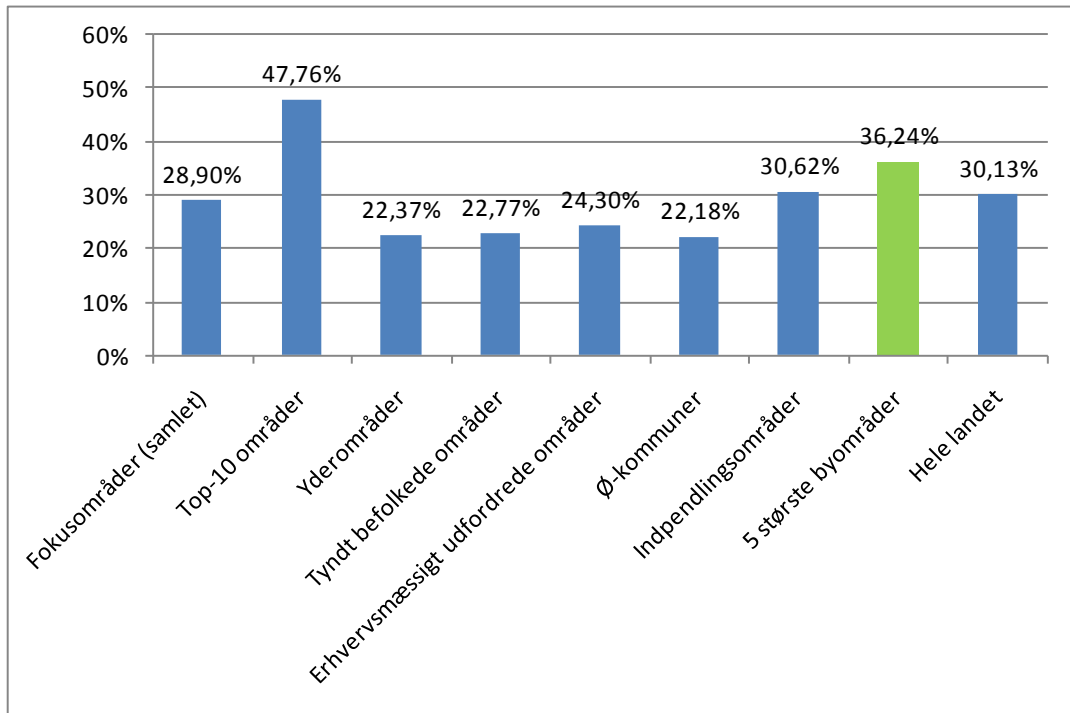
Tabel 10 Top 10 områder med bedste udvikling i antal personer med videregående uddannelse, 1997- 2006

	Udvikling, (pct.)	Specialiseringsandel
Skævinge	77,71	1,18
Lunderskov	49,79	1,04
Støvring	46,63	1,18
Hundested	45,75	1,11
Them	45,63	1,16
Frederiksværk	45,45	0,90
Sejflod	45,42	0,88
Gjern	45,07	1,09
Skibby	45,03	0,99
Arden	44,12	0,86
Hele landet - gennemsnit	30,13	1
København	45,18	1,61
Århus	29,49	1,57
Odense	28,95	1,26
Aalborg	33,41	1,28
Esbjerg	24,77	1,07

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Det er interessant, at den gennemsnitlige udvikling i antal højtuddannede er højere for de ti bedste områder uden for de store byer end for de fem største byer. Her slår det igennem, at Århus, Odense, Ålborg og især Odense ikke har fået flere højtuddannede end for landet som helhed.

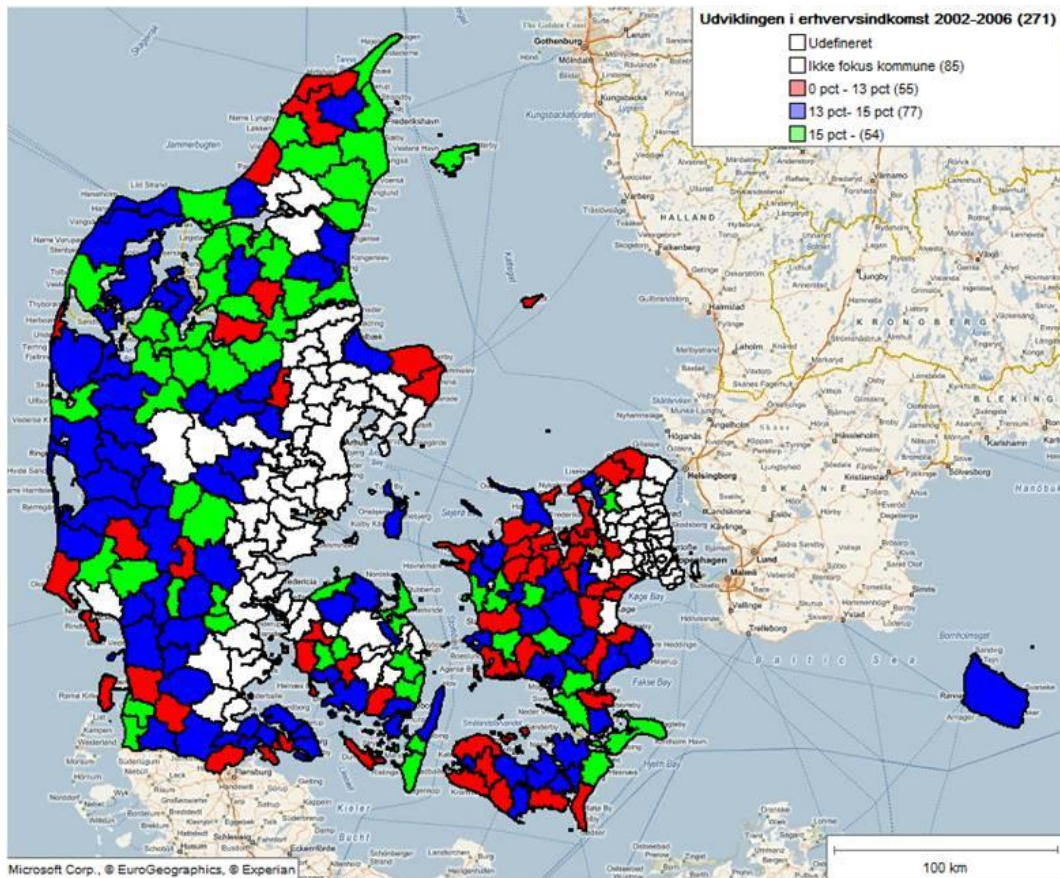
Figur 11 *Udvikling i personer med videregående uddannelse, 1997-2006*

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Koblingen mellem positiv udvikling i beskæftigelsen og flere borgere med en kompetencegivende uddannelse og så en positiv udvikling i erhvervsindkomsten ligger lige for at foretage. Et af de områder, hvor det kan ses i praksis, er Sydlangeland, hvor god fremgang i beskæftigelsen inden for forretningservice og turisme og flere beskæftigede med en erhvervsfaglig uddannelse har foregået parallelt med, at området har oplevet en meget positiv udvikling i erhvervsindkomsten, jf. figur 12.

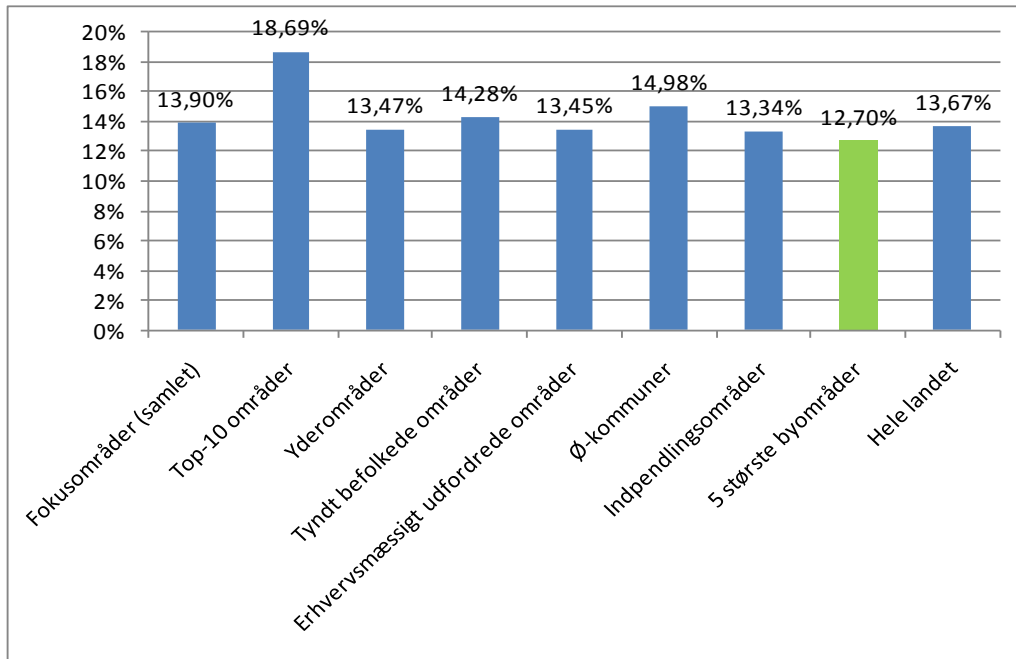
Figur 12 Udvikling i gennemsnitlig erhvervsindkomst 2002-2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Den gennemsnitlige udvikling i erhvervsindkomsten ligger for områderne uden for de store byer på niveau med landsgennemsnittet og over udviklingen i de største byer som vist i figur 13.

Figur 13 Udviklingen i gennemsnitlig erhvervsindkomst, 2002-2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

At Skagen, Læsø og Møn også placerer sig i top-10 er overraskende og siger også noget om, at der er områder uden for de store byer med en stor tiltrækningskraft på personer med relativ højere erhvervsindkomst.

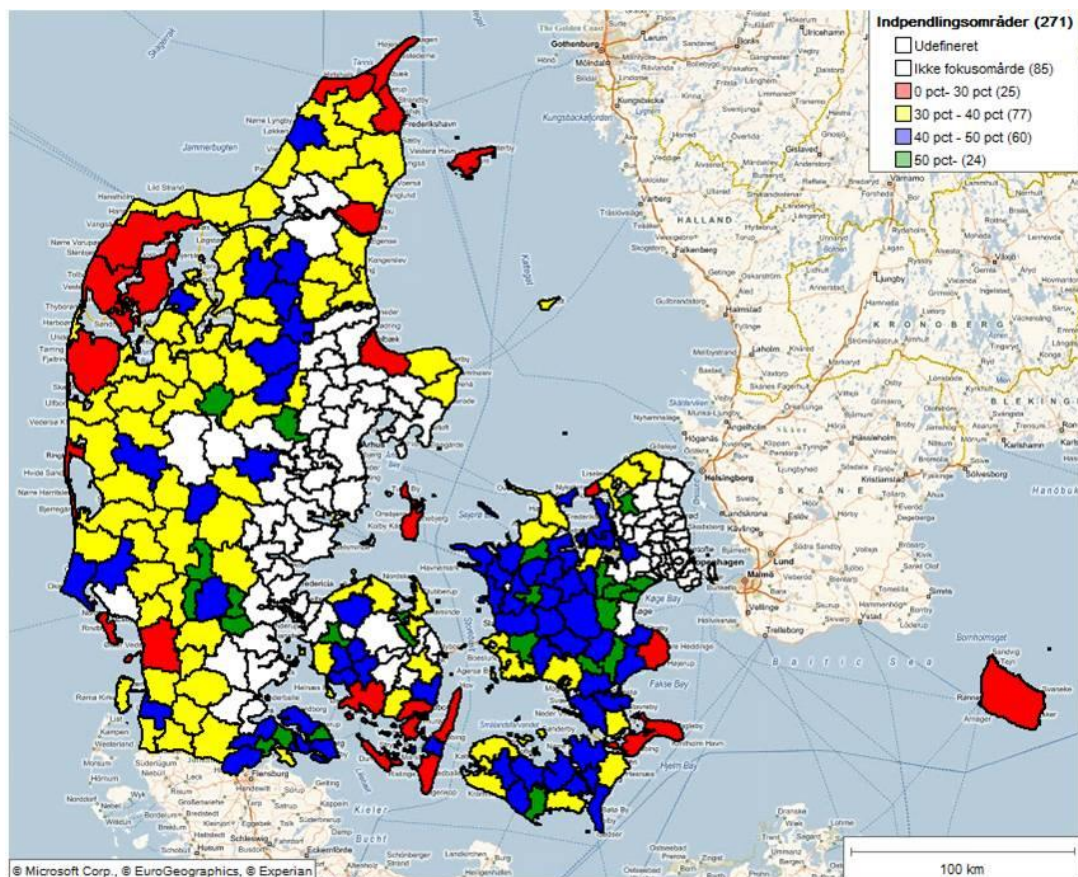
Tabel 11 Top 10-områder med bedste udvikling i erhvervsindkomst, 1997-2006

	Udvikling 2002-2006 (pct.)	Niveau 2006 (kr.)
Skagen	22	262.057
Læsø	21	224.143
Høng	19	256.262
Nibe	18	261.549
Sydlangeland	18	207.551
Give	18	253.969
Vinderup	18	248.628
Hashøj	18	256.835
Møn	18	233.651
Dronninglund	17	252.031
Hele landet - gennemsnit	13	261.204
København	13	243.214
Århus	13	245.447
Odense	13	236.426
Aalborg	12	240.251
Esbjerg	13	249.768

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Det er ikke kun de store byer, der oplever særlig stor indpendling af arbejdskraft. Det samme gør sig gældende for en række områder uden for de store byer. Disse områder er interessante for denne undersøgelse. Som vist i figur 14 med grønt er der en del områder, hvor mere en 50 pct. af de beskæftigede i kommunen pendler ind fra andre områder. Disse områder har en særlig stærk erhvervmæssig koncentration, som tiltrækker arbejdskraft. Det vil være interessant fremadrettet at forholde sig til, hvad disse områder gør for at fastholde og udvikle deres erhvervsliv.

Figur 14 Indpendlingsområder 2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra indenrigs- og socialministeriet

Ser man sammenfattende på udviklingsindikatorerne, fremgår det, at både de erhvervmæssigt mest udfordrede områder og områderne med størst indpendling uden for de store byer følger godt med udviklingen i de største byer som København og Århus, jf. tabel 12.

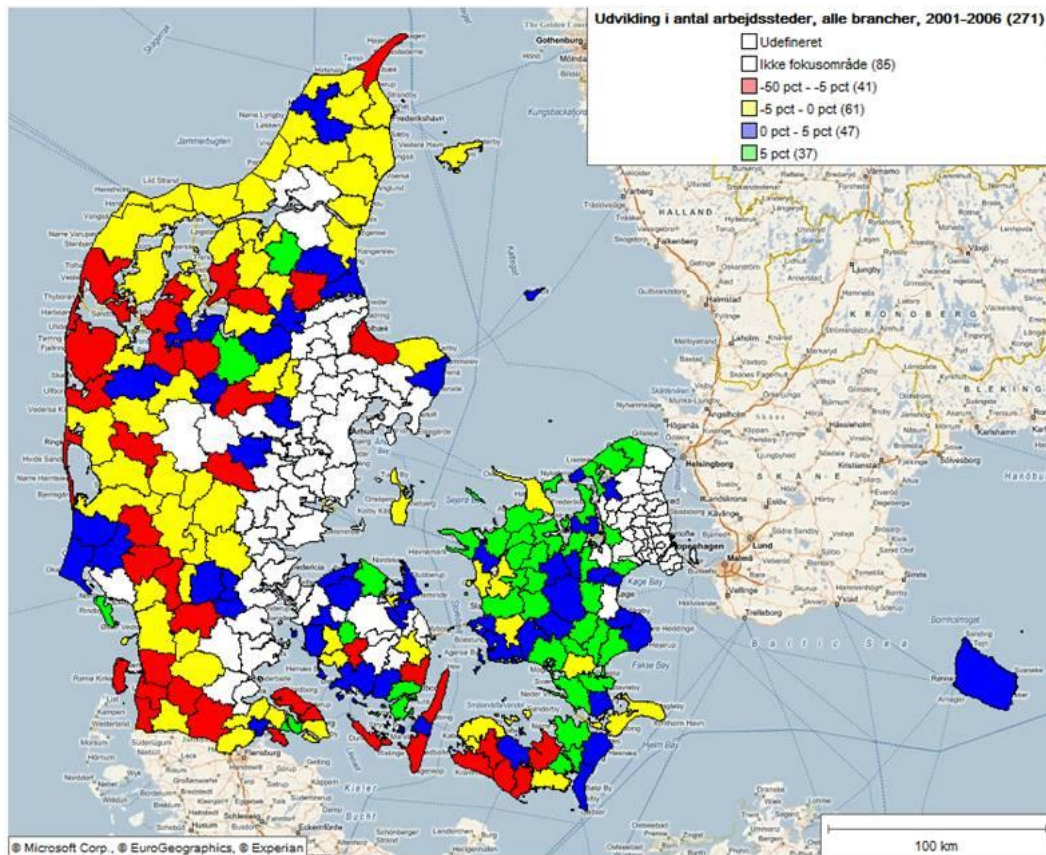
Tabel 12 Sammenfattende tabel for udviklingsindikatorer, 1997-2006 (i pct)

Områdetyper	Udvikling i beskæftigede	Udvikling i personer med erhvervsfaglig uddannelse	Udvikling i personer med videregående uddannelse	Udvikling i erhvervsindkomst
Yderområde	-8	7	22	13,32
Tyndt befolkede	-7	14	23	14,28
Erhvervsmæssigt udfordrede områder	2	11	24	13,45
Alle områder uden for de store byer	-4	10	29	13,88
Øer	-7	7	22	14,29
Indpendlingsområder	4	8	31	13,34
Hele landet	2	3	30	13,67
København	9	-8	45	12,68
Århus	9	-5	29	13,03
Odense	1	-3	29	12,67
Aalborg	-1	-2	33	11,92
Esbjerg	-1	0	25	13,17

2.4 Erhvervsstruktur og specialisering

Udvikling i antal virksomheder er et andet mål for erhvervsudvikling. I nedenstående figur kan aflæses, at langt de fleste af de bedst placerede områder, hvad angår udvikling i antal virksomheder, er at finde på Sjælland, mens udviklingen i mange af de jyske kommuner har været negativ.

Figur 15 Udvikling i antal virksomheder (i pct), alle brancher, 2001-2006

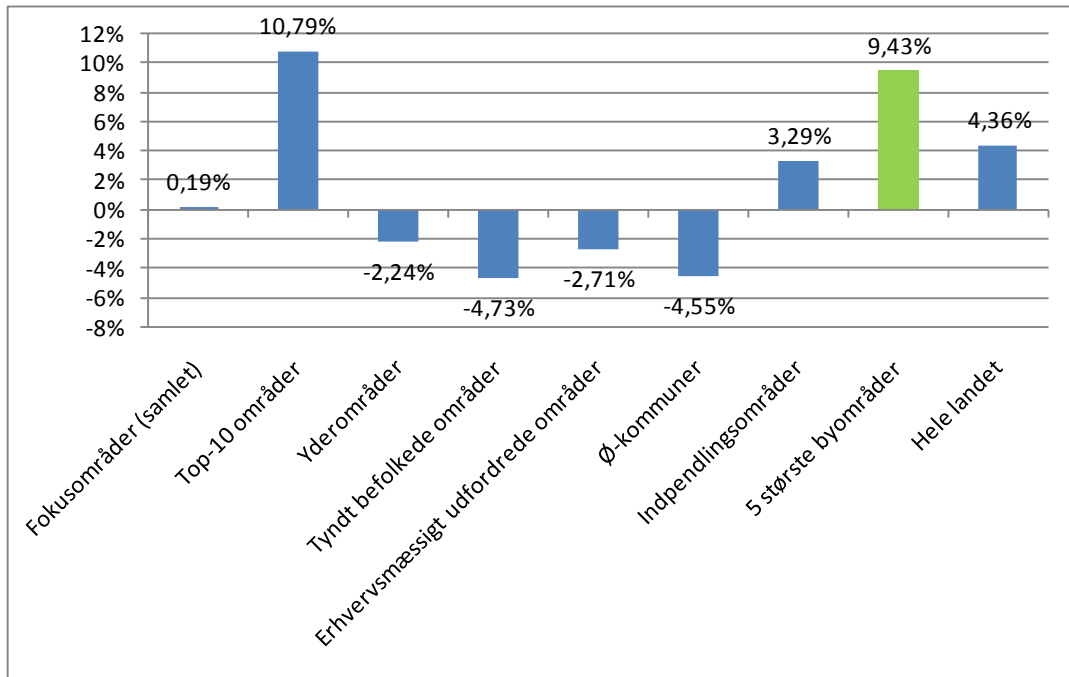

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Den samlede gennemsnitlige udvikling i antallet af virksomheder har været ganske beskedne for områderne uden for de store byer set i forhold til både landet som helhed og især i forhold til de største byer, som har fået næsten 10 pct. flere virksomheder.

Det, der især slår igennem og trækker ned på den beskedne udvikling, er den generelt negative udvikling i både yderområder, tyndbefolkede områder, erhvervsmæssigt udfordrede områder og øerne som illustreret i figur 16.

Figur 16 Udvikling i antal arbejdssteder 2001-2006

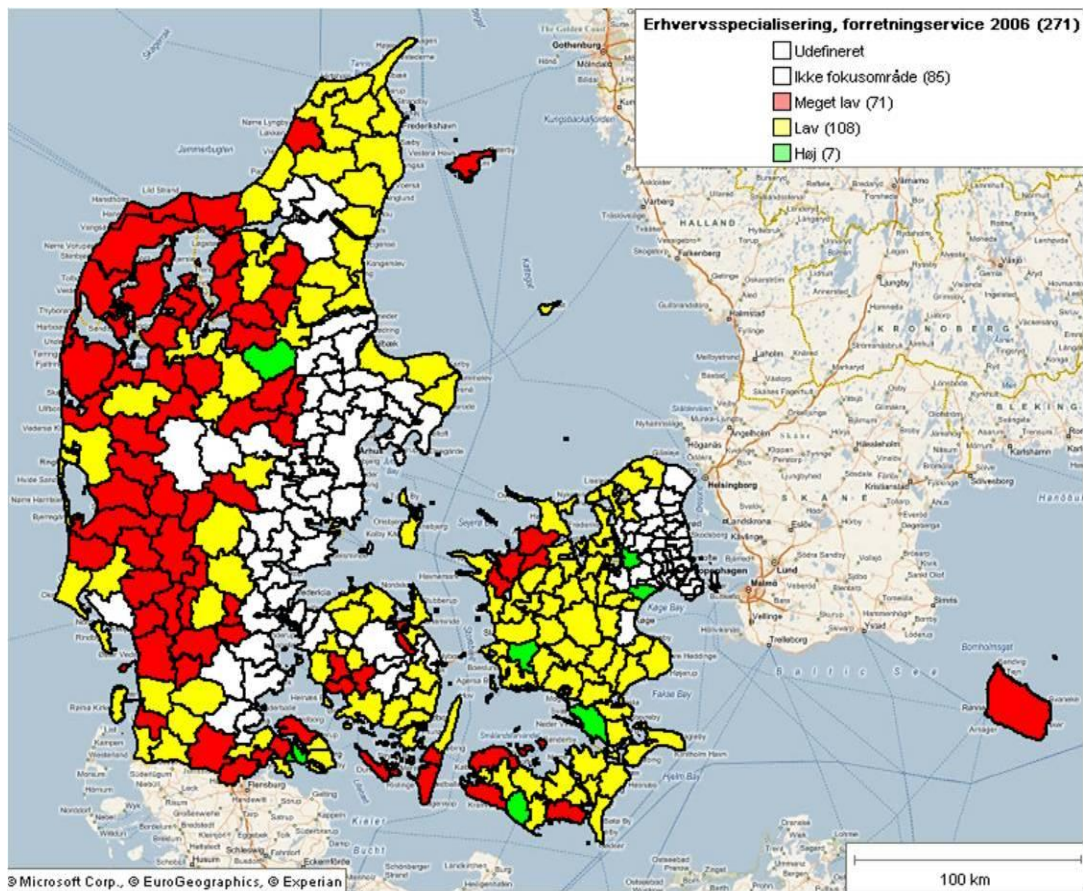
Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Lokale styrkeområder kan tilsvarende identificeres med et specialiseringsindeks, som afgør, om et område er mere (værdier over 1) eller mindre (værdier under 1) specialiseret i forhold til gennemsnittet for hele landet målt på det relative antal beskæftigede. I beregningerne arbejdes der ud fra et landsgennemsnit med værdien 1,0. Dermed vil en værdi på over én indikere en erhvervsmæssig styrke.

Figur 17 nedenfor viser, at områderne uden for de store byer er dårligt repræsenteret i forhold til at kunne opnå en specialisering over landsgennemsnittet inden for forretningsservice. Opgørelsen bekræfter således, at forretningsservice stadig primært er et storbyerhverv på trods af, at vi tidligere kunne beskrive meget positive udviklinger i antallet af beskæftigede inden for forretningsservice i en række områder uden for de store byer. Men udfordringen ligger i at opnå volumen. De meget positive udviklingstakter sker således oftest fra et lavt udgangspunkt.

Der er dog en række undtagelser som vist på kortet i figur 17. Der er kun syv områder uden for de store byer, som har en specialisering på over 1 og dermed en erhvervsspecialisering inden for forretningsservice, som kan kaldes høj. Ingen områder uden for de store byer har meget høj erhvervsspecialisering på dette område.

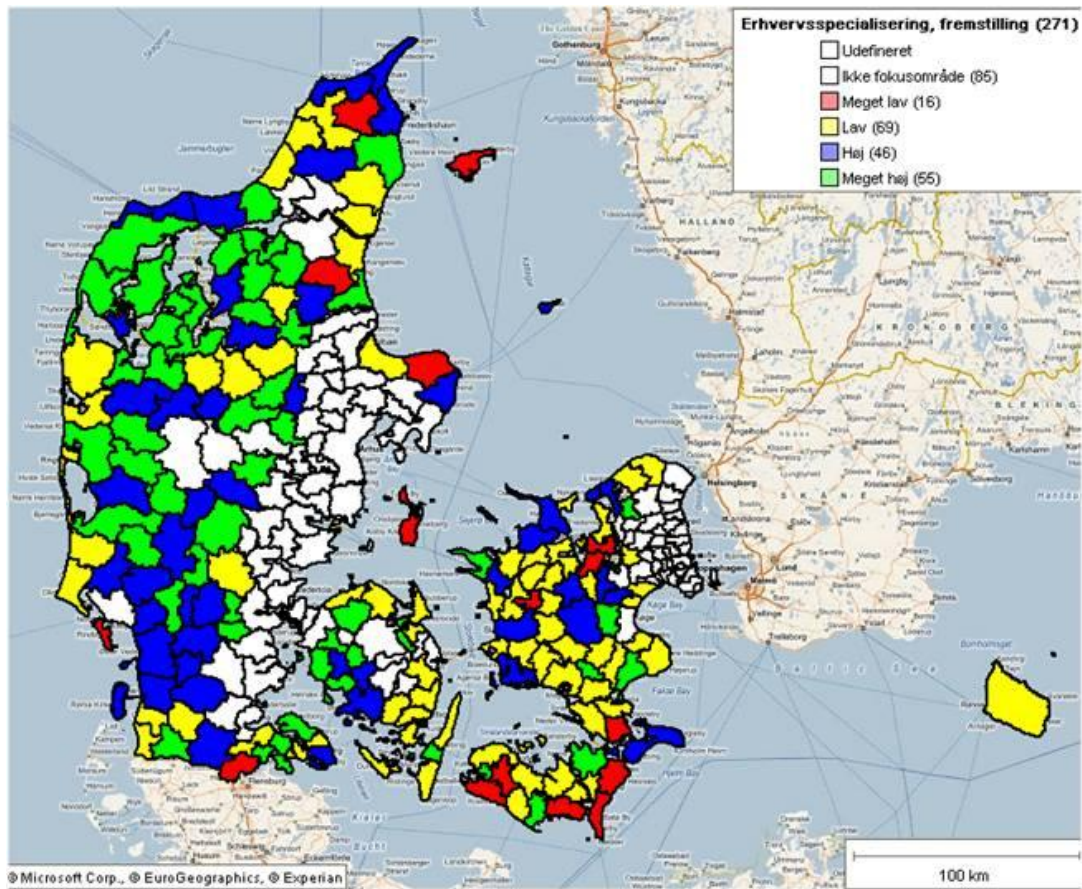
Figur 17 Erhvervsspecialisering inden for forretningservice, 2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

En høj eller meget høj erhvervsspecialisering er til gengæld meget udbredt i områderne i Jylland inden for fremstillingserhvervene som vist på kortet i figur 18.

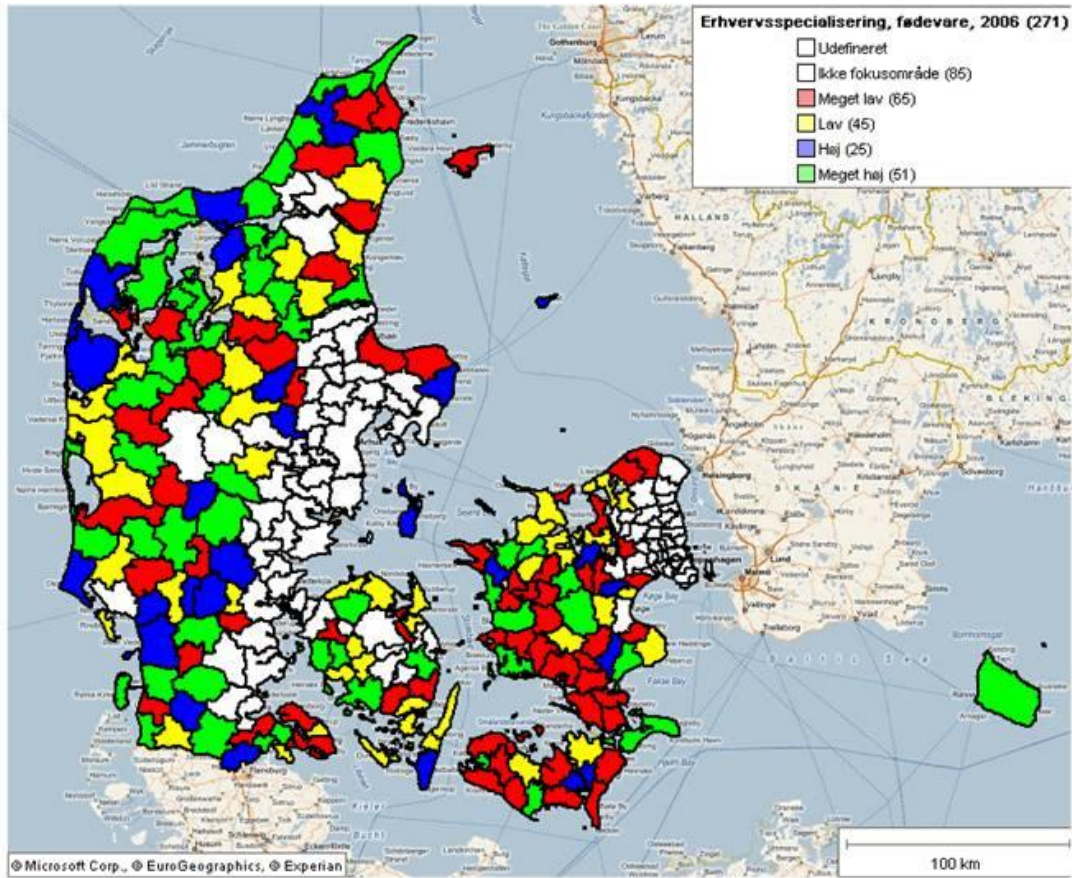
Figur 18 Erhvervsspecialisering inden for fremstilling, 2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

En meget høj erhvervsspecialisering er ligeledes kendetegnende for mange af de jyske områder inden for fødevarer.

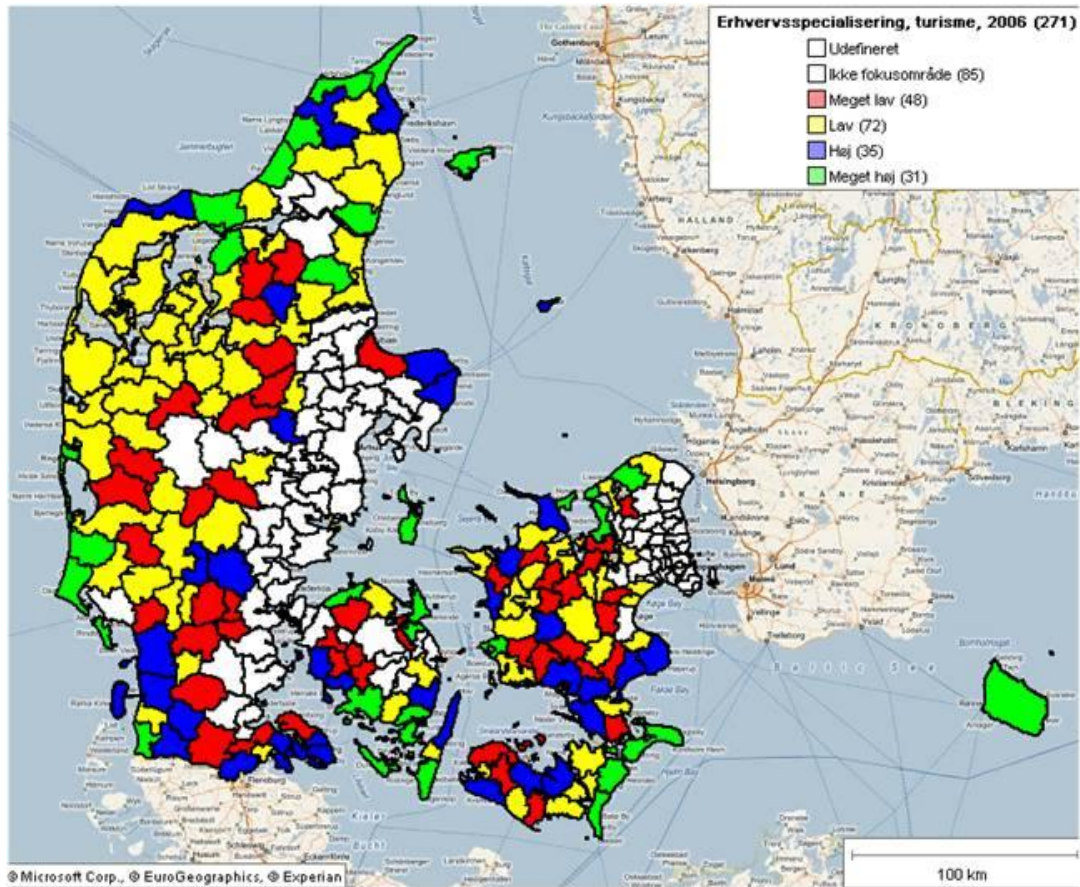
Figur 19 Erhvervsspecialisering inden for fødevarer, 2006.

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Endelig viser figur 20 en noget mere spredt erhvervsspecialisering inden for turisme på tværs af alle områderne uden for de store byer. Det er især en række kystområder, hvor turismeerhvervet fylder meget.

Figur 20 Erhvervsspecialisering inden for turisme, 2006.

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Samlet set markerer de jyske områder sig ikke overraskende stærkt på specialisering inden for fremstilling og herunder fødevarer, mens de relativt mest specialiserede turismeområder er at finde på øerne og kystområderne, som vist i oversigtstabellen nedenfor.

Skagen er et af de få områder som har en meget høj specialisering inden for to områder, nemlig turisme og fødevarer. Det understreger, at forudsætningerne for erhvervsudvikling er forskellige, alt efter om fokus er på de store byer eller på områderne uden for de store byer.

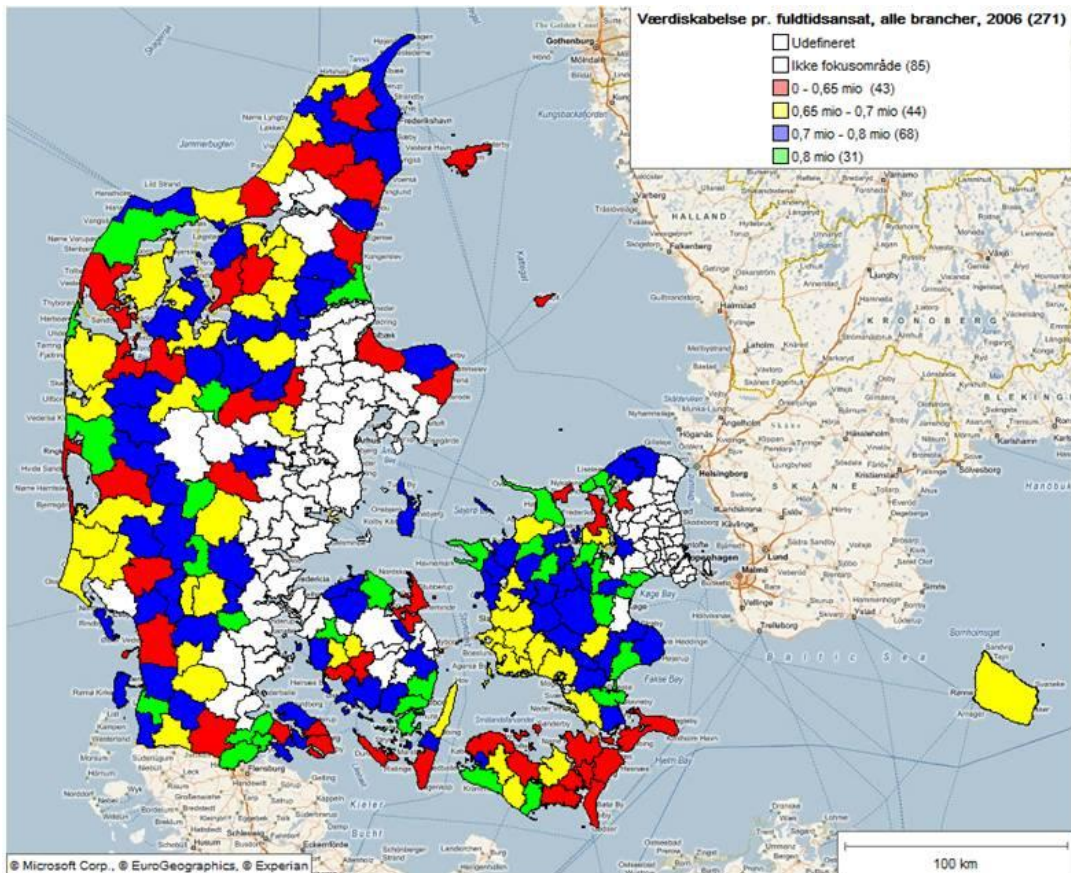
Tabel 13 Områder uden for de store byer med højeste erhvervs-specialisering inden for fire erhvervssegmenter, 2006.

Forretningsservice	Fremstilling	Turisme	Fødevarer
Tjele 1,60	Nordborg 3,57	Fanø 4,47	Sundeved 13,75
Rødby 1,38	Munkebo 3,31	Blåvandshuk 3,77	Fakse 7,16
Gundsø 1,17	Bjerringbro 3,06	Skagen 3,37	Videbæk 6,60
Vordingborg 1,08	Sundeved 2,82	Læsø 3,02	Vinderup 5,71
Greve 1,06	Lunderskov 2,79	Sydfalster 2,70	Møn 5,58
Sønderborg 1,05	Gjern 2,51	Skørping 2,53	Sæby 5,41
Hashøj 1,03	Videbæk 2,32	Ærø 2,30	Brovst 5,27
Hvalsø 1,00	Billund 2,20	Holmsland 2,22	Skagen 4,36
Præstø 0,99	Gråsten 2,20	Bornholm 2,20	Sallingsund 4,23
Viborg 0,95	Ølgod 2,19	Højer 1,94	Hanstholm 4,09
Hele landet 1,0	Hele landet 1,0	Hele landet 1,0	Hele landet 1,0
København 1,87	København 0,40	København 1,76	København 0,29
Århus 1,44	Århus 0,70	Århus 0,98	Århus 0,87
Odense 1,16	Odense 0,78	Odense 1,17	Odense 0,92
Aalborg 1,15	Aalborg 0,80	Aalborg 1,18	Aalborg 0,88
Esbjerg 0,75	Esbjerg 3,57	Esbjerg 1,02	Esbjerg 2,22

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Bruttofortjenesten eller med et andet ord *værdiskabelsen* fortæller noget om, hvor gode virksomhederne er til at tjene penge. Som vist i nedenstående figur ligger værdiskabelsen per fuldtidsansat for langt de fleste områder uden for de store byer relativt lavt på under 800.000 kr. per ansat.

Figur 21 Værdiskabelse pr. fuldtidsansat, alle brancher, 2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Dermed ligger områderne uden for de store byer markant under København målt på evnen til at tjene penge. Det er dog interessant, at der er mange områder uden for de store byer, der ligger over eller på niveau med både Århus, Aalborg og Odense på denne parameter som vist nedenfor i tabel 14.

Tabel 14 *Områder uden for de store byer med højeste værditilvækst, alle brancher, 2006.*

	Værditilvækst, brutto (kr.)	Udvikling 2000-2006 (pct.)
Bredebro	1.430.433	115
Greve	1.359.990	92
Kalundborg	1.286.575	24
Billund	1.248.734	39
Bov	1.100.413	7
Aarup	1.076.392	12
Fakse	1.049.068	33
Trundholm	1.033.527	-18
Thyborøn-Harboøre	1.021.690	-3
Gudme	993.043	18
Hele landet - gennemsnit	791.084	25
Fokusområder samlet	737.179	12
Ø-kommuner	666.490	31
Indpendlingsområder	756.413	-8
Yderområder	758.690	-5
Tyndtbefolkede	740.583	-10
Erhvervsmæssigt udfordrede områder	767.610	-5
København	2.200.834	35
Århus	870.434	11
Odense	837.471	19
Aalborg	810.919	18
Esbjerg	1.496.159	45

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

I nedenstående tabel gives en oversigt over værdiskabelsen inden for forskellige erhvervssegmenter. Heraf ses det, at der ikke er noget sammenfald mellem, om områderne placerer sig godt på det ene erhverv i forhold til det andet.

Tabel 15 Områder med højeste værdiskabelse inden for udvalgte brancher, 2006

Forretningsservice (kr.)		Fremstilling (kr.)		Turisme (kr.)	
Bredebro	7.063.025	Fakse	1.253.429	Stenlille	1.779.320
Sundeved	5.309.487	Brande	1.187.139	Dianalund	1.259.820
Sydlangeland	5.207.526	Ringkøbing	1.164.514	Skibby	1.258.610
Thyholm	3.774.747	Otterup	1.131.662	Ravnsborg	1.160.990
Trehøje	3.080.361	Lejre	1.005.651	Rudbjerg	1.147.590
Bjerringbro	2.800.132	Grindsted	957.819	Støvring	1.123.810
Sundsøre	2.773.430	Præstø	955.575	Broby	1.068.450
Ørbæk	2.396.410	Karup	935.988	Them	1.058.620
Broby	2.394.418	Thisted	915.343	Rougsø	1.022.550
Gudme	2.294.113	Skørping	911.076	Jernløse	1.008.250
Hele landet	1.161.799	Hele landet	801.819	Hele landet	623.655
Fokusområder	957.101	Fokusområder	706.750	Fokusområder	687.563
København	1.748.179	København	1.228.142	København	951.312
Århus	992.204	Århus	764.303	Århus	905.630
Odense	955.168	Odense	730.421	Odense	921.469
Aalborg	1.069.305	Aalborg	748.846	Aalborg	987.834
Esbjerg	875.470	Esbjerg	694.864	Esbjerg	779.702

Note: Fødevareområdet ikke medtaget pga. for få observationer.

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Det er således også bemærkelsesværdigt, at beskæftigelsesandelene er så høje inden for fremstilling, hvor det er lykkedes at opretholde en høj værdiskabelse.

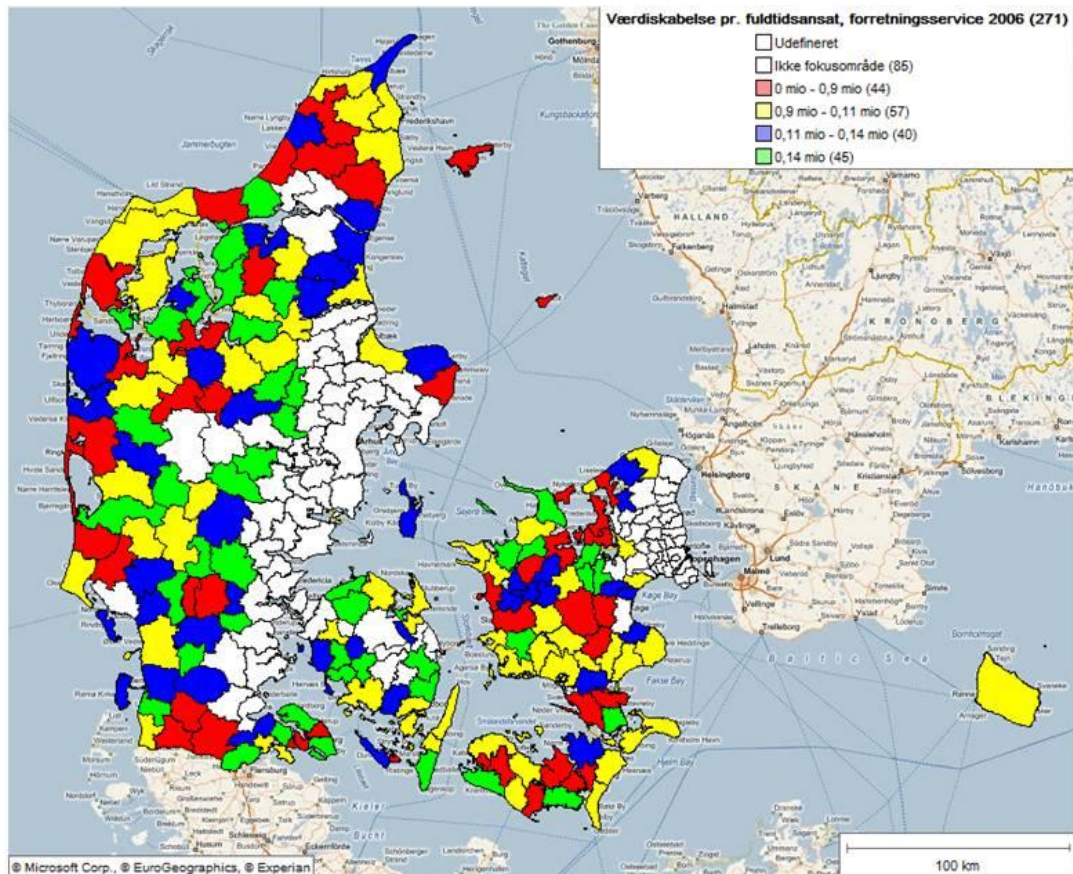
Tabel 16 Beskæftigelsesandele inden for brancher med høj værdiskabelse

Forretningsservice (pct.)		Fremstilling (pct.)		Turisme (pct.)	
Bredebro	4	Fakse	39	Stenlille	1
Sundeved	1	Brande	29	Dianalund	4
Sydlangeland	3	Ringkøbing	48	Skibby	2
Thyholm	6	Otterup	19	Ravnsborg	2
Trehøje	2	Lejre	28	Rudbjerg	7
Bjerringbro	1	Grindsted	33	Støvring	2
Sundsøre	3	Præstø	18	Broby	2
Ørbæk	4	Karup	27	Them	4
Broby	2	Thisted	37	Rougsø	2
Gudme	3	Skørping	11	Jernløse	1
Hele landet	7	Hele landet	22	Hele landet	5
Fokusområder	5	Fokusområder	30	Fokusområder	5
København	13	København	9	København	9
Århus	7	Århus	17	Århus	5
Odense	7	Odense	18	Odense	6
Aalborg	7	Aalborg	18	Aalborg	6
Esbjerg	4	Esbjerg	27	Esbjerg	5

Kilde: DAMVAD på baggrund af data fra Danmarks Statistik

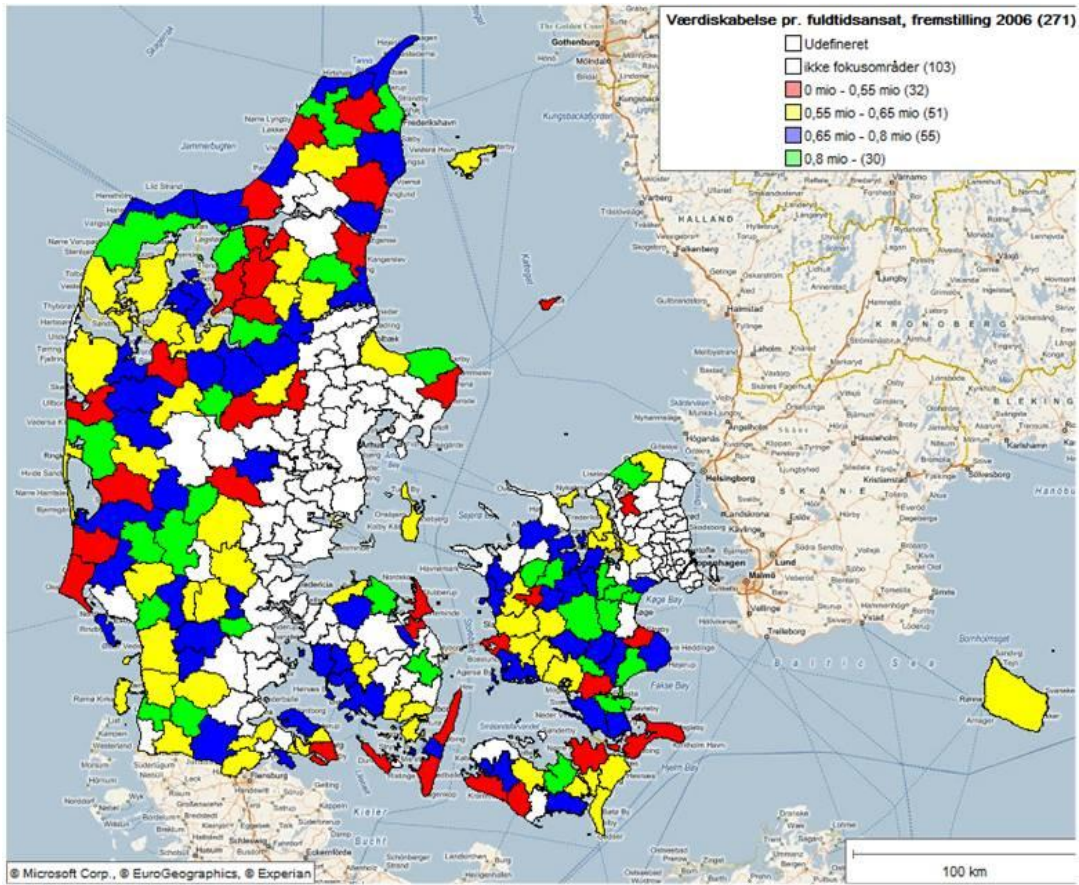
Det er tilsvarende interessant at se på, hvordan områderne uden for de store byer placerer sig i forhold til værdiskabelse på de forskellige erhvervssegmenter. I de følgende fire kort (figur 22-25) vises det samlede billede for alle områder inden for både forretningsservice, fødevarer, turisme og fremstilling.

Figur 22 Værdiskabelse pr. fuldtidsansat, FORRETNINGSSERVICE, 2006

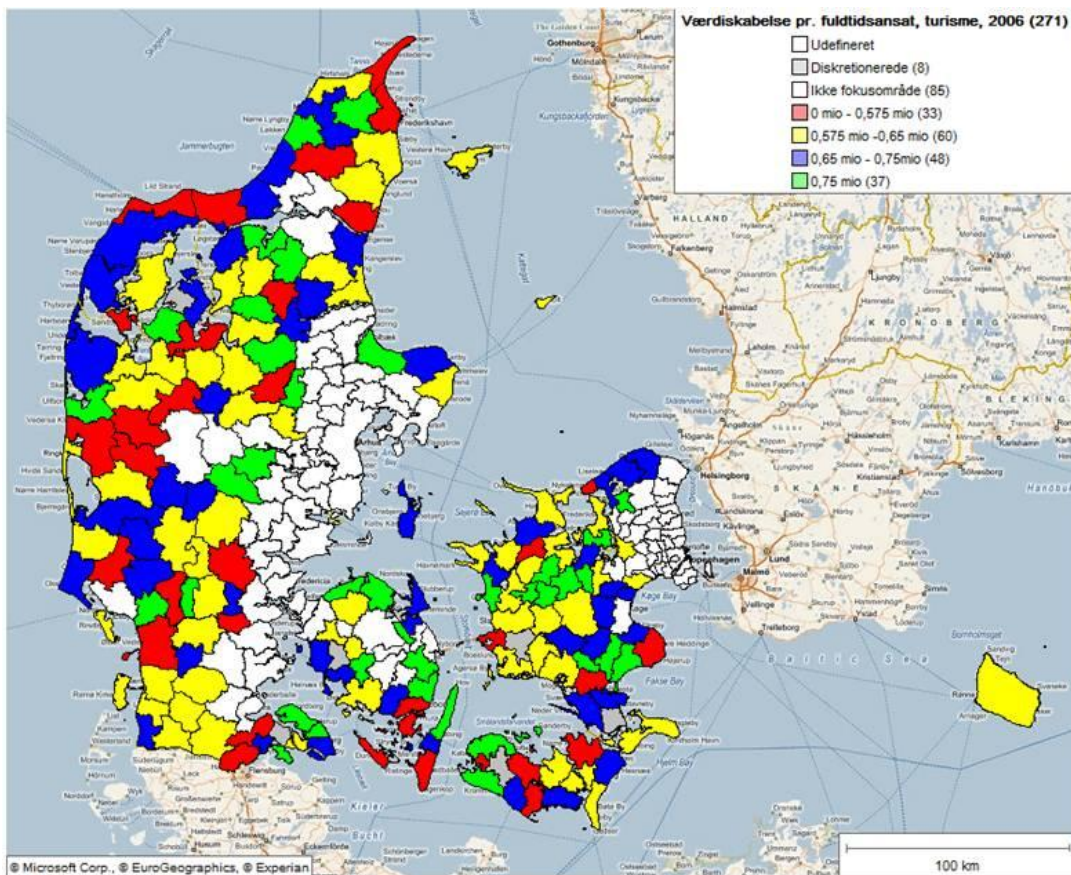
Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Figur 23 Værdiskabelse pr. fuldtidsansat, FREMSTILLING, 2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Figur 24 Værdiskabelse pr. fuldtidsansat, TURISME, 2006.

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Én faktor er, hvor gode virksomhederne er til at tjene penge her og nu, noget andet er, om de er blevet bedre til det over tid. Her udmærker en række områder sig.

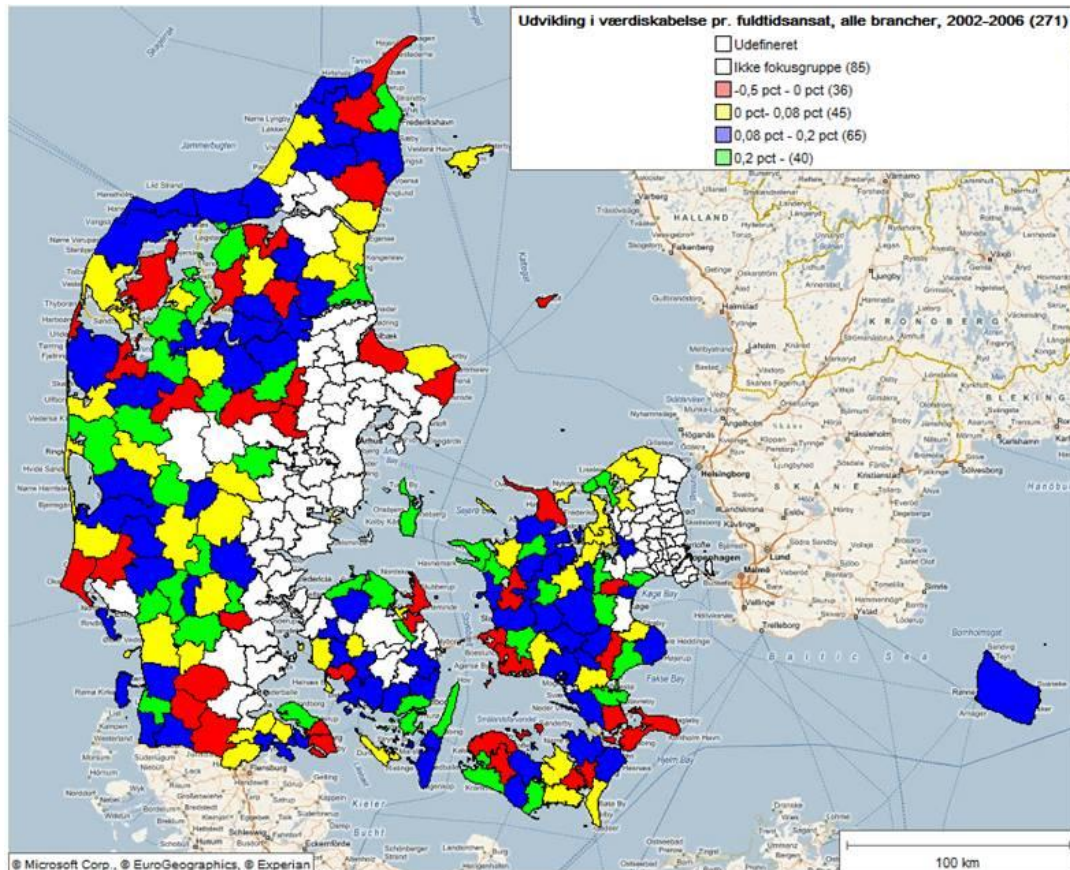
Tabel 17 Top 10 områder med størst udvikling i værdiskabelse (kr.) per fuldtidsansat i forskellige erhverv, 2002-2006

Forretningsservice (pct.)	Fremstilling (pct.)	Turisme (pct.)	Fødevarer (pct.)
Bredebro 223	Præstø 151	Tjele 123	Ringsted 192
Trehøje 190	Ringkøbing 84	Skibby 114	Bov 97
Gudme 142	Otterup 73	Fakse 87	Hirtshals 85
Hvalsø 133	Bramming 71	Solrød 82	Nørager 80
Thyholm 109	Brande 59	Otterup 61	Susø 78
Gram 103	Lejre 58	Langeskov 47	Vallø 71
Svinninge 87	Løgstør 57	Bøgense 45	Grindsted 69
Ørbæk 80	Jernløse 56	Støvring 44	Fuglebjerg 44
Sundeved 76	Frederikshavn 54	Brovst 44	Videbæk 35
Glamsbjerg 75	Åskov 54	Gørlev 44	Hals 27

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Der er, som man kan se nedenfor imidlertid intet geografisk mønster i, hvor der har været den mest positive udvikling.

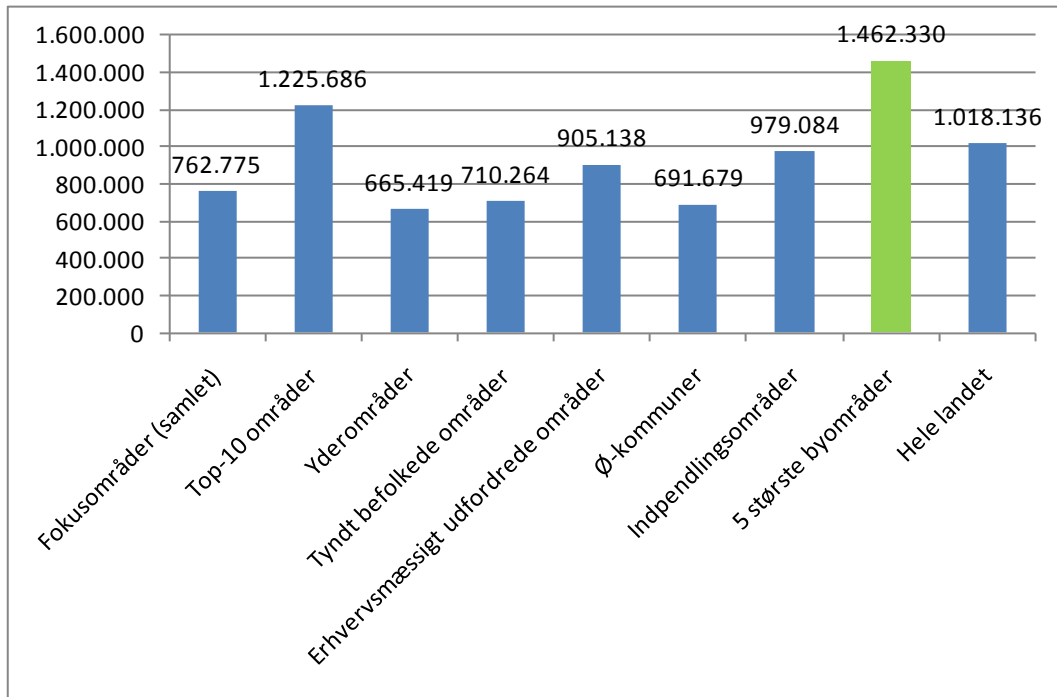
Figur 25 Udvikling i værdiskabelse pr. fuldtidsansat, alle brancher, 2002-2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Den gennemsnitlige værdiskabelse for de forskellige typer af områder fortæller måske den vigtigste historie, nemlig at virksomhederne, som er beliggende i områderne uden for de store byer, kun tjener halvt så mange penge per fuldtidsansat som virksomhederne i de fem største byer som vist i figur 26. Her skal det dog samtidig bemærkes, at der især er et stort spring op til de bedste af de store byer, København og Esbjerg, mens springet til de andre storbyer; Århus, Odense og Aalborg faktisk er ganske beskedent.

Figur 26 Værdiskabelse pr. fuldtidsansat - alle brancher 2006

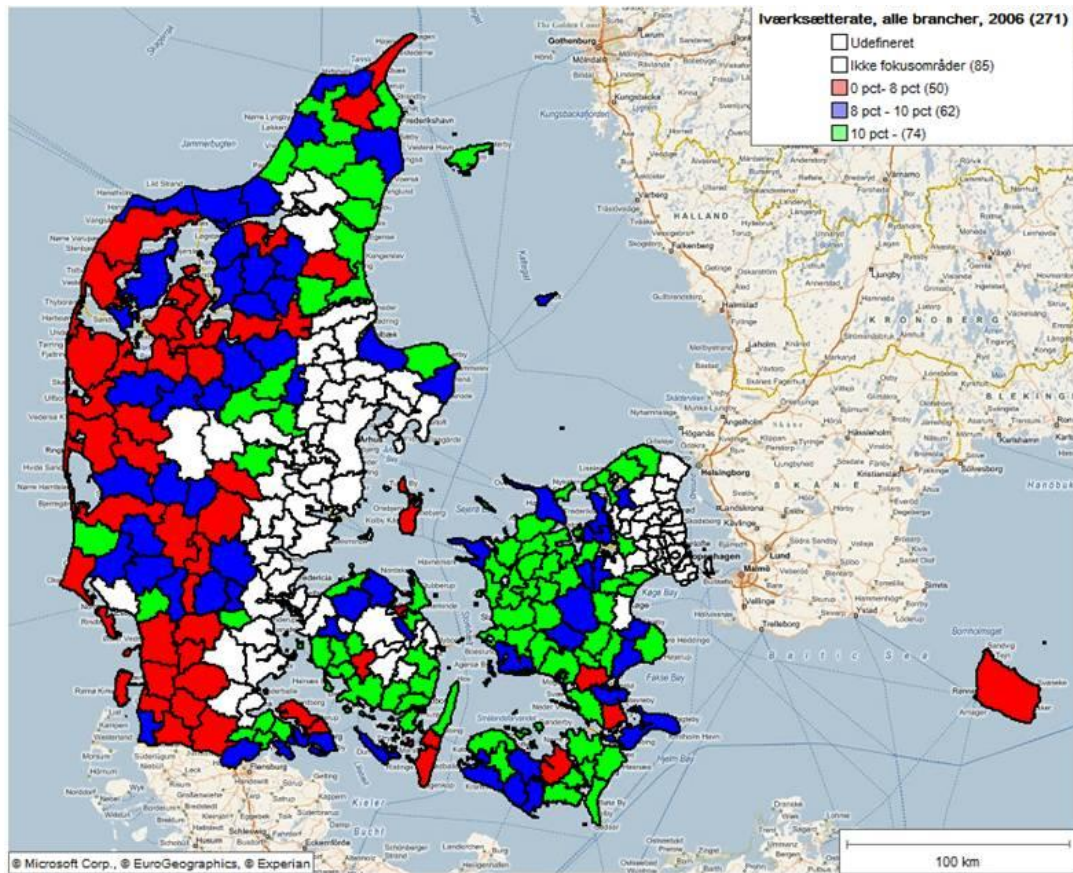
Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik.

2.5 Iværksætteri

Endelig er en måde at vurdere områdernes dynamik at måle på, hvor mange nye virksomheder der etableres generelt og inden for forskellige erhverv, ligesom det er relevant at vurdere, hvor gode de nystartede virksomheder er til at overleve.

Af nedenstående kortillustration fremgår det klart, at iværksætterraten i områderne uden for de store byer er højest i de vestsjællandske områder, mens den er noget lavere i alle de jyske områder.

Figur 27 Iværksætterraten alle erhverv, 2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Tager man udviklingen i iværksætterraten for de forskellige erhvervssegmenter, ses et mere varieret billede, hvor en række af de vestsjællandske områder stadig ligger i top, men hvor områderne i resten af landet også kan vise gode vækstrater.

Tabel 18 Top 10 områder med den stærkeste udvikling i iværksætterraten, 2002-2006 (pct.)

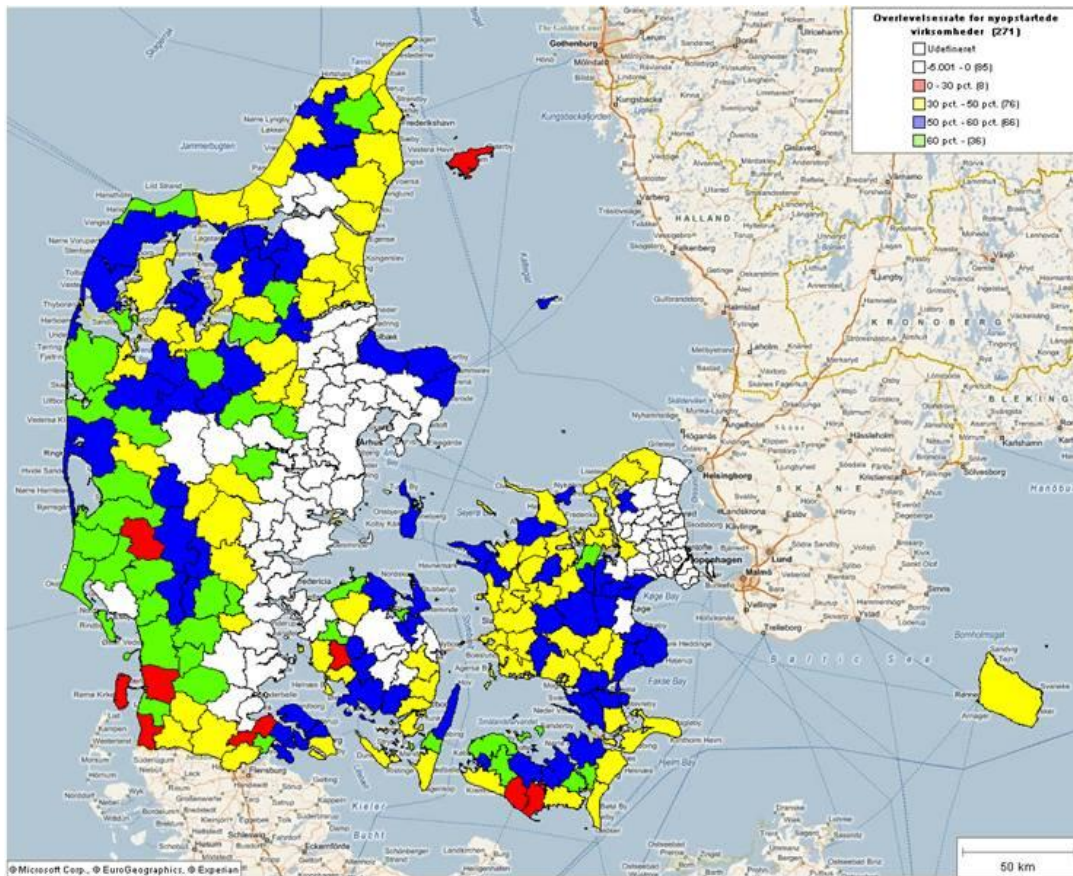
Forretningsservice		Fremstilling		Turisme	
Fuglebjerg	20	Nysted	12	Tornved	18
Gørlev	17	Holmsland	11	Bogense	18
Læsø	16	Gråsten	10	Kjellerup	16
Høng	15	Grenaa	10	Tønder	15
Ravnsborg	15	Hvidebæk	10	Otterup	14
Bredebro	14	Augustenborg	10	Langeskov	13
Nakskov	13	Egebjerg	9	Haarby	10
Kerteminde	12	Bogense	8	Græsted-Gilleleje	10
Skærbæk	11	Tornved	8	Nørre Alslev	10
Fjerritslev	11	Ølgod	8	Læsø	9
<i>Hele Landet</i>	<i>1</i>	<i>Hele Landet</i>	<i>2</i>	<i>Hele Landet</i>	<i>-2</i>
København	0	København	3	København	-3
Århus	1	Århus	3	Århus	0
Odense	2	Odense	3	Odense	-4
Aalborg	0	Aalborg	1	Aalborg	-3
Esbjerg	3	Esbjerg	1	Esbjerg	-6

Note: Fødevarerområdet ikke medtaget pga. for få observationer.

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Ser man til gengæld på overlevelsesraten i områderne uden for de store byer, er det især de jyske områder, som dominerer blandt højdespringerne.

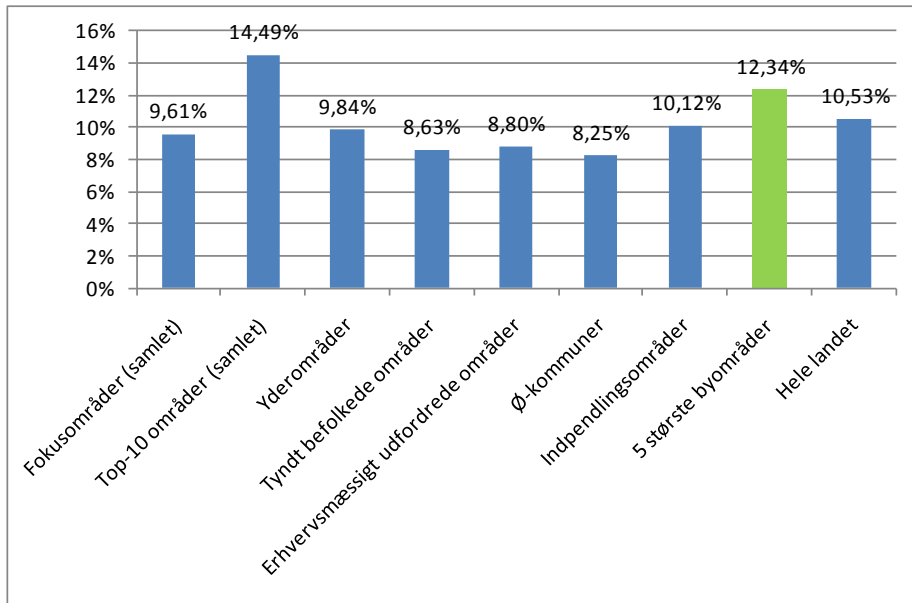
Figur 28 Overlevelsesrate, alle brancher, 2001-2006

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

I oversigterne over de gennemsnitlige iværksætterrater ses det, at områderne uden for de store byer ligger noget lavere end de fem største byområder og også næsten en procent under landet som helhed.

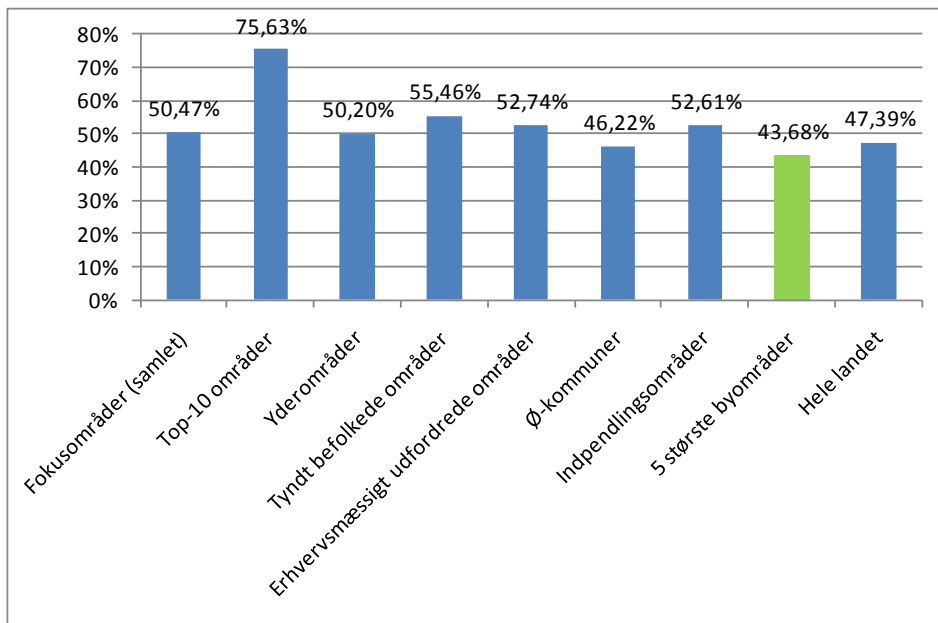
Figur 29 *Iværksætterrate - alle brancher 2006*

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

Til gengæld er overlevelsesraten for de nye virksomheder i områderne uden for de store byer igen tilsvarende bedre, end den er i de største byer og i Danmark som helhed.

Figur 30 *Overlevelsesrate - alle brancher 2006*

Kilde: DAMVAD på baggrund af specialkørsler fra Danmarks Statistik

3 Erhvervsudvikling, der virker – ifølge aktørerne

For at få aktuelle og lokale perspektiver på erhvervsudvikling, der virker uden for de store byer, er der i projektet gennemført to spørgeskemaundersøgelser til henholdsvis lokale og regionale erhvervsfremmeaktører og til virksomhedsrepræsentanter. Alle respondenterne er blevet bedt om at forholde sig til lister med mulige kilder til – og mulige barrierer for – vækst. Desuden er respondenterne blevet opfordret til at beskrive særligt interessante initiativer, som de er bekendte med.

Respondenterne i de to spørgeskemaundersøgelser har i store træk fået præsenteret de samme lister med kilder til – og barrierer for – vækst. Der har dog været foretaget enkelte justeringer i listerne af hensyn til relevansen for henholdsvis erhvervsfremmeaktørerne og virksomhederne. Eksempelvis er virksomhederne blevet bedt om at forholde sig til vækstkilder vedrørende rådgivning og service fra det offentlige erhvervsfremmesystem (erhvervsråd, væksthus, jobcenter), hvor det selvfølgelig ikke er fundet relevant at få samme vurdering fra erhvervsfremmeaktørerne.

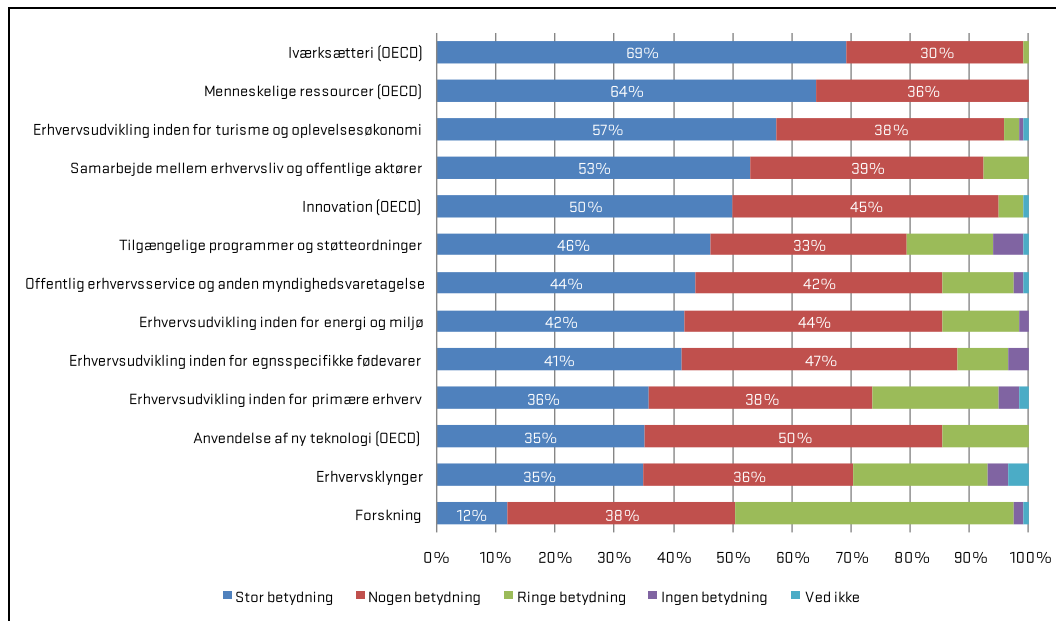
3.1 Kilder til vækst uden for de store byer

Begge undersøgelser viser, at succesfuld erhvervsudvikling uden for de store byer bedst opnås ved at arbejde med en flerhed af initiativer. Som det fremgår af undersøgelsen, vurderes langt hovedparten af de nævnte vækstkilder således at have stor eller nogen betydning for erhvervsudviklingen uden for de store byer.

Resultaterne af begge spørgeskemaundersøgelser peger dermed i samme retning som tidligere nationale og internationale undersøgelser af centrale kilder til vækst, og samtidigt tyder undersøgelserne på, at de fire overordnede OECD-vækst drivere ikke er tilstrækkelige i en regional og lokal erhvervspolitisk sammenhæng. Selvom *iværksætter*, *menneskelige ressourcer* og *innovation* alle vurderes at have relativ stor betydning for erhvervsudviklingen uden for de store byer, vurderes *anvendelse af ny teknologi* ikke at have samme betydning som hovedparten af de øvrige vækst kilder. Virksomhederne vurderer dog, at anvendelse af ny teknologi er en lidt væsentligere kilde til vækst end vurderingen fra erhvervsfremmeaktørernes side.

For både erhvervsfremmeaktører og virksomheder gælder således, at *turisme og oplevelsesøkonomi* samt *samarbejde mellem erhvervsliv og offentlige aktører* vurderes at have stor betydning som kilde til vækst uden for de store byer.

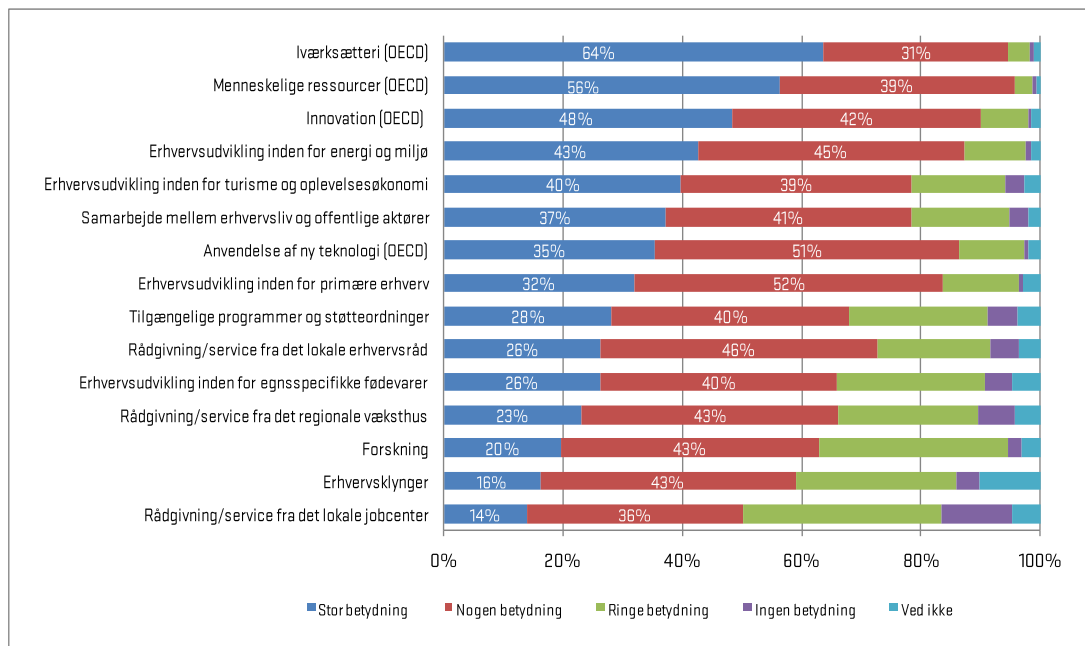
Figur 31 Erhvervsfremmeaktører: Kilder til vækst uden for de store byer

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

Virksomhederne vurderer generelt *erhvervsudvikling inden for energi og miljø* som en væsentlig kilde til vækst, hvorimod samme kilde blandt erhvervsfremmeaktørerne kun vurderes som den 8. væsentligste kilde til vækst uden for de store byer.

Figur 32 Virksomheder: Kilder til vækst uden for de store byer

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomhedsrepræsentanter, DAMVAD 2009

I tillæg til de viste vækstkilder viser de supplerende bemærkninger fra respondenterne i begge undersøgelser, at *infrastrukturelle forhold* har relativ stor betydning

for succesfuld erhvervsudvikling uden for de store byer. I denne forbindelse nævnes særligt betydningen af nærheden til det overordnede vejnet, men også betydningen af den digitale infrastruktur.

Det er værd at bemærke, at begge spørgeskemaundersøgelser er gennemført i en periode, hvor virksomhederne stod midt i en voldsom økonomisk krise, med faldende ordre og øget usikkerhed om fremtiden. Dette forhold kan være medvirkende til, at nogle af de lidt "blødere" kilder til vækst som eksempelvis *forskning* og *erhvervsklynger* ikke vurderes lige så vigtige som de mere traditionelle vækstkilder som *iværksætteri*, *innovation* og *menneskelige ressourcer*.

De supplerende bemærkninger fra respondenterne viser også, at erhvervsudviklingen uden for de store byer i høj grad er afhængig af *ildsjæle med lokal forankring*, som besidder de kompetencer, der er nødvendige for at skabe udviklingen "inde fra". I den forbindelse nævnes også betydningen af, at den lokale og regionale indsats understøtter rammerne for opdyrkning af ildsjæle og eksisterende ildsjæles arbejde, herunder bl.a. i form af understøttelse af lokale netværk og foreninger.

Endelig supplerer en række respondenter med bemærkninger om betydningen af *erhvervsarealer*, hvoriblandt nogle nævner prisen for erhvervsarealer som værende af stor betydning, mens andre foreslår, at ledige landbrugsbygninger anvendes som et aktiv i erhvervsudviklingen, evt. ved at omdanne bygningerne til lagerfaciliteter for web-butikker og lignende.

Repræsentanter fra virksomhederne beliggende i områderne uden for de store byer har samtidig i de supplerende bemærkninger lagt meget vægt på *finansielle midler* som kilder til vækst. I flere bemærkninger gives udtryk for det synspunkt, at iværksættere uden for de store byer har vanskeligere ved at skaffe den nødvendige kapital, og at det derfor vil være en væsentlig kilde til vækst, hvis der blev etableret ordninger, fonde eller lignende, der kunne stille risikovillig kapital til rådighed for iværksættere uden for de store byer. Repræsentanterne fra virksomhederne har desuden en række supplerende bemærkninger vedrørende *politisk-administrative forhold* som kilde til vækst. Argumenterne er, at lettere adgang til det offentlige system, hvad enten det drejer sig om rådgivning og vejledning eller om ansøgning om tilladelser mv., vil være en betydelig kilde til vækst.

For så vidt angår de vækstkilder, som vurderes at have den relativt største betydning, indikerer resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen til erhvervsfremmeaktørerne følgende i forhold til besvarelsene fra repræsentanter fra erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme, kommuner, og LAG'er:

LAG'erne tillægger *iværksætteri* større betydning for erhvervsudviklingen end tilfældet er for erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme, og særligt end det tilfældet er for kommunerne (henholdsvis 82 pct., 67 pct. og 50 pct.)

Kommuner, erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme, LAG'erne vurderer i lige stort omfang, at *menneskelige ressourcer* har stor betydning for erhvervsudviklingen uden for de store byer (henholdsvis 70 pct., 67 pct. og 64 pct.)

LAG'erne tillægger *turisme og oplevelsesøkonomi* større betydning for erhvervsudviklingen uden for de store byer, end det er tilfældet for både kommunerne og for erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme (henholdsvis 59 pct., 53 pct. og 50 pct.).

Spørgeskemaundersøgelsen til virksomhederne viser, at:

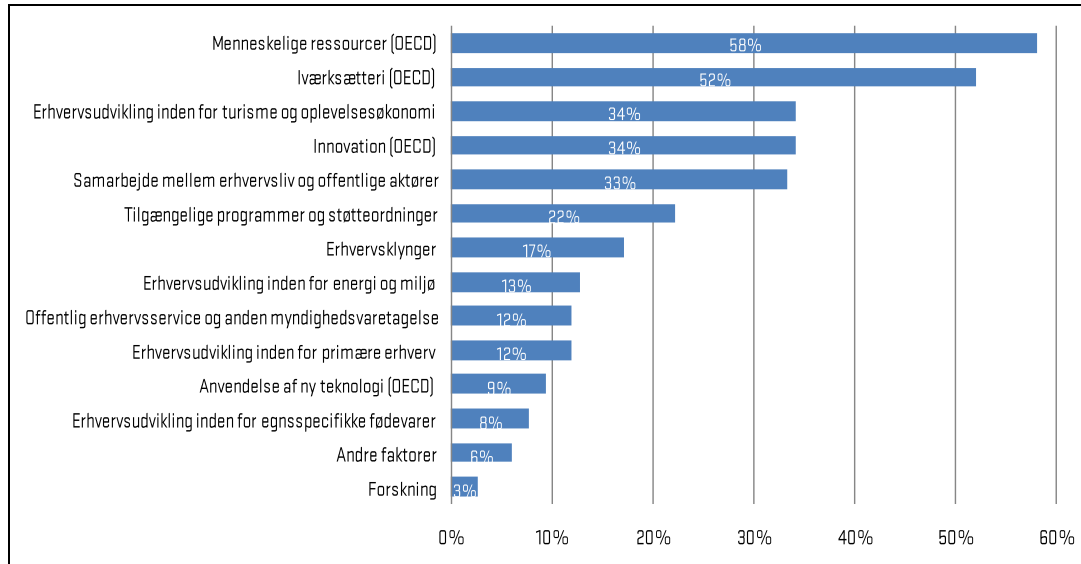
Menneskelige ressourcer og *iværksætteri* vurderes som de væsentligste to kilder til vækst på tværs af brancher. Der er stort set ingen forskel på andelen af virksomheder, der vurderer disse to kilder som væsentlige kilder til vækst, uanset hvilken branche virksomhederne tilhører

Virksomheder inden for brancheområderne Energi og Vand og Hoteller og Restauranter vurderer generelt *innovation* som en væsentligere kilde til vækst end virksomheder inden for *finansiering* og *primære erhverv* (100 pct. og 95 pct. over for 78 pct. 87 pct.)

Innovation vurderes som en væsentligere kilde til vækst for nyetablerede virksomheder end for virksomheder, der er mere end ét år gamle, mens der er en tendens til, at ældre virksomheder vurderer *menneskelige ressourcer* som mere væsentlige end nystartede virksomheder

Erhvervsfremmeaktørerne er ikke alene blevet bedt om at angive betydningen af en række forskellige vækstkilder for erhvervsudvikling uden for de store byer. De er samtidigt blevet bedt om at prioritere, hvilke vækstkilder der er vigtigst i en regional og lokal erhvervspolitisk sammenhæng. Som det fremgår af figuren nedenfor, understreger prioriteringsøvelsen, at kilderne *iværksætteri* og *menneskelige ressourcer* er særligt vigtige for den regionale og lokale erhvervsudvikling. Prioriteringsøvelsen viser samtidig, at *forskning* og *anvendelse af ny teknologi* ikke vurderes som særlig betydningsfuld sammenlignet med andre vækstkilder.

Figur 33 Hvilke tre vækstkilder er efter din mening vigtigst for erhvervsudviklingen uden for de store byer?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

I forhold til de vækstkilder, som vurderes at have den relativt største betydning, indikerer resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen til erhvervsfremmeaktørerne at:

Kommuner og erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme prioriterer *menneskelige ressourcer* i større omfang, end det er tilfældet for LAG'erne (henholdsvis 63 pct., 61 pct. og 50 pct.)

Erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme prioriterer *iværksætter* i større omfang, end det er tilfældet for LAG'erne og kommunerne (henholdsvis 64 pct., 55 pct. og 47 pct.)

Erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme prioriterer *turisme og oplevelsesøkonomi* betydeligt lavere, end det er tilfældet for kommunerne og LAG'erne (henholdsvis 14 pct., 40 pct. og 32 pct.)

Når resultaterne sammenholdes med de initiativer, som respondenterne har beskrevet i spørgeskemaundersøgelsen, viser det sig, at der er en sammenhæng mellem, hvilke initiativer bestemte respondentgrupper har beskrevet, og hvor vigtige respondentgrupperne finder de områder, som initiativerne kan kategoriseres under. Eksempelvis har kommuner og LAG'er beskrevet langt de fleste projekter under *turisme og oplevelsesøkonomi*, samtidig med at de vurderer dette område som en meget væsentlig kilde til vækst.

3.2 Regionale sammenligninger

For begge spørgeskemaundersøgelser gælder, at det er interessant at se nærmere på, hvordan svarene på kilder til vækst fordeler sig på tværs af geografiske områder.

I de følgende beskrivelser af den geografiske fordeling er der taget udgangspunkt i de nuværende regionsgrænser. Særligt i forhold til svarene fra erhvervsfremmeaktørerne er det væsentligt at være opmærksom på, at der ved de regionale opdelinger bliver forholdsvis få observationer i hver kategori, og at resultaterne derfor skal tolkes med forsigtighed. I undersøgelsen til virksomhederne er der væsentlig flere respondenter, og resultaterne er derfor mere robuste.

Virksomhedernes svar

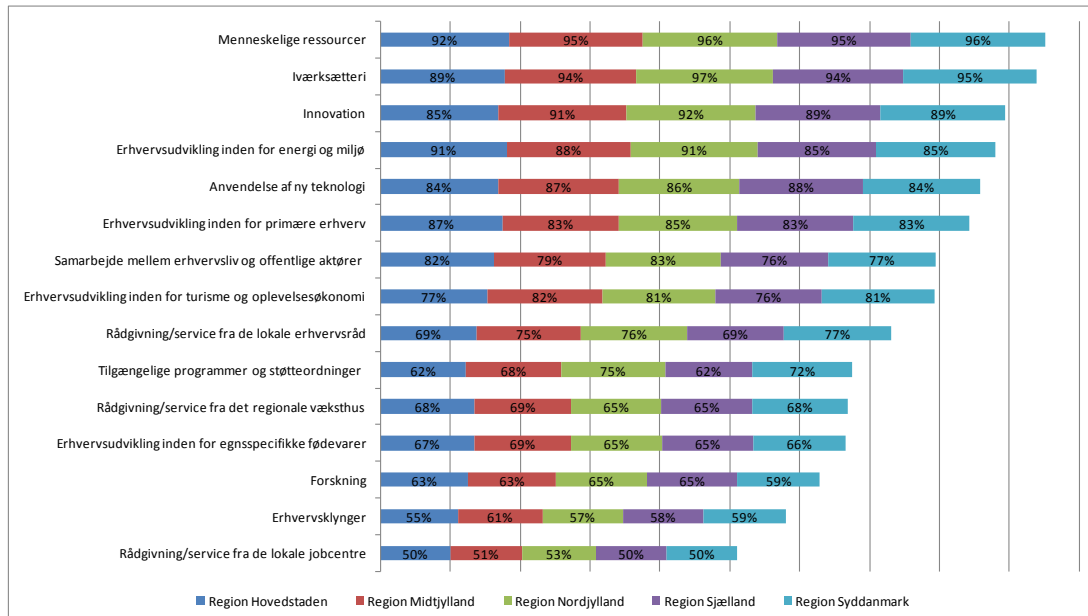
Det overordnede billede fra virksomhederne er, at svarene er forholdsvis uafhængige af geografi. Uanset, hvilken region virksomhederne er beliggende i, så er der rimelig enighed om, hvilke kilder til vækst der er de væsentligste. Og samtidig også hvilke kilder der tillægges mindst betydning i forhold til at skabe erhvervsudvikling uden for de store byer.

I forhold til vækstkilden *miljø og energi*, der generelt af virksomhederne er vurderet som den fjerde væsentligste kilde til vækst uden for de store byer, er der en mindre regional forskel, idet Region Hovedstaden (Bornholm) og Region Nordjylland med 91 pct. vurderer denne kilde lidt mere væsentlig end de øvrige regioner med hhv. 85 pct., 85 pct. og 88 pct.. Det er interessant, at virksomhederne i Region Sjælland ikke vurderer miljø- og energiområdet højere, da miljø og energi er et højt prioriteret satsningsområde i regionen. Det er dog kun 6 procentpoints, der skiller Region Sjælland fra Region Hovedstaden og Region Nordjylland.

Forskning vurderes af virksomhederne generelt ikke som en særlig væsentlig kilde til vækst uden for de store byer. I de regionalopdelte svar fremgår det, at virksomhederne i Region Syddanmark vurderer forskningens betydning lidt lavere end virksomhederne i de øvrige regioner (59 pct. mod hhv. 63 pct. i Region Hovedstaden (Bornholm) og Region Midtjylland og 65 pct. i Region Nordjylland og Region Sjælland).

I forhold til *rådgivning og service fra det lokale erhvervsråd*, der ifølge virksomhederne ikke hører til blandt de væsentligste kilder til vækst, viser regionsopdelingen en forholdsvis stor forskel mellem Region Hovedstaden (Bornholm) og Region Sjælland på den ene side og de øvrige tre regioner på den anden side. I Region Hovedstaden og Region Sjælland vurderer 69 pct. af virksomhederne, at *rådgivning og service fra det lokale erhvervsråd* er en væsentlig kilde til vækst uden for de store byer, mens andelen i Region Midtjylland, Region Nordjylland og Region Syddanmark er på hhv. 75 pct., 76 pct. og 77 pct.

Figur 34 Virksomheder: regional opdeling af kilder til vækst uden for de store byer

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomhedsrepræsentanter, DAMVAD 2009.

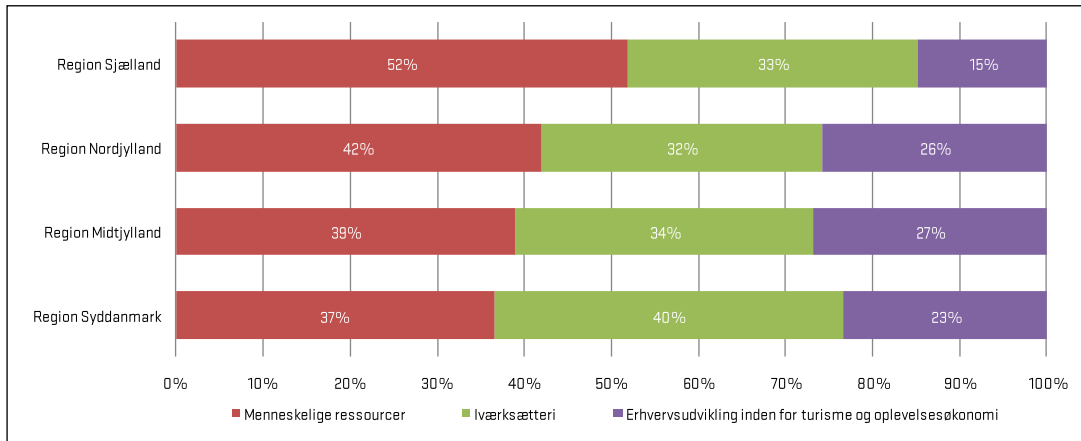
Note: Viser andel, der har vurderet, at kilden til vækst har stor eller nogen betydning.

Erhvervsfremmeaktørernes svar

Figur 35 herunder viser, erhvervsfremmeaktørernes prioritering af vækstkilder set i forhold til organisationernes geografiske lokalisering. Det fremgår, at flere aktører i Region Sjælland prioriterer *menneskelige ressourcer* i større omfang, end det er tilfældet for de øvrige regioner, hvor erhvervsfremmeaktørerne til gengæld oftere prioriterer *erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi*.

For så vidt angår *iværksætter*, viser undersøgelsen, at denne vækstkilde i særlig grad opfattes som vigtigt blandt erhvervsfremmeaktører i Region Syddanmark.

Figur 35 Erhvervsfremmeaktører: regional opdeling af kilder til vækst uden for de store byer

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009.

Note: Figuren viser ikke den relative betydning mellem de tre vækstkilder for så vidt angår organisationer lokaliseret i Region Hovedstaden, da antallet af besvarelser er for begrænset.

3.3 Barrierer for vækst uden for de store byer

Når man ser på svarene fra de to spørgeskemaundersøgelser, er det overordnede billede af barrierer for vækst uden for de store byer, at der er stor grad af overensstemmelse mellem svarene fra erhvervsfremmeaktørerne og svarene fra virksomhederne. De fire væsentligste barrierer fra undersøgelsen til erhvervsfremmeaktørerne, nemlig *mangel på risikovillig kapital*, *dårlig adgang til infrastruktur*, *mangel på innovation* og *mangel på kvalificeret arbejdskraft* er de samme fire, som virksomhederne vurderer som de væsentligste barrierer.

Ligesom det var tilfældet i vurderingen af kilder til vækst, ses også her en tilbøjelighed til at vægte "hårde" forhold som kapital, infrastruktur og arbejdskraft højere end mere "bløde" barrierer som samarbejdsrelationer og offentlig service. En mulig forklaring – særligt på virksomhedernes vurderinger – er, at de er blevet spurgt midt i en økonomisk krise, hvor fremtidsudsigterne er særdeles usikre. I sådan en situation vil mange måske have en tendens til at fokusere på de hårde og konkrete barrierer, der giver synlige udfordringer i den nuværende situation.

Også hvad angår de mindst væsentlige barrierer, er der en høj grad af overensstemmelse mellem svarene i de to spørgeskemaundersøgelser. De to "afstandsbarrierer" *for stor afstand til store byer* og *for stor afstand til samarbejdspartnere mv.* er i begge undersøgelser rangeret blandt de mindst væsentlige barrierer for vækst.

Endelig er der nogen grad af overensstemmelse mellem vurderingen af de barrierer, der går på manglende eller begrænset samarbejde med viden- og uddannel-

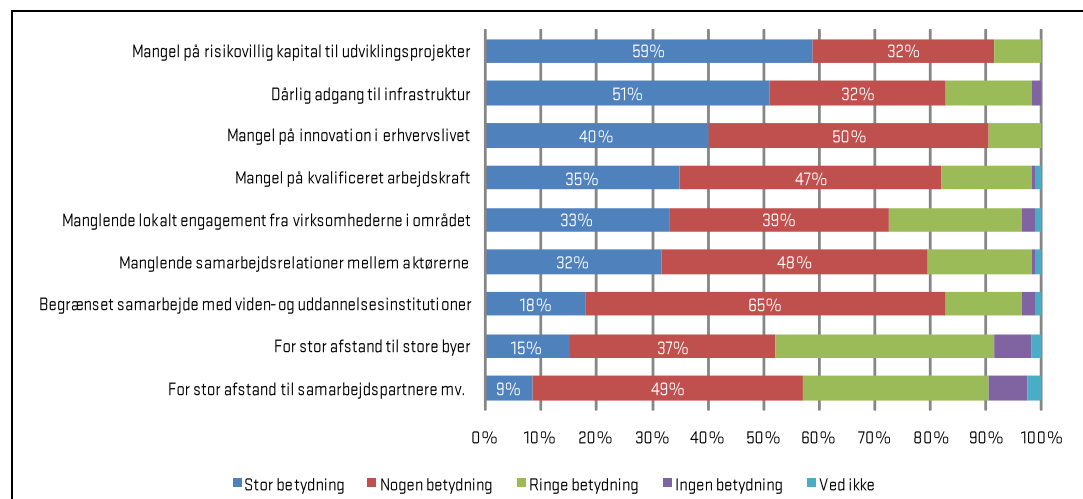
sesinstitutioner og øvrige aktører. Begge barrierer placerer sig ca. midt blandt listen af mulige barrierer, dog med en tendens til at erhvervsfremmeaktørerne vurderer, at manglende samarbejde er en mindre væsentlig barriere end virksomhederne.

Der er en række barrierer, som, det er vurderet, kun har været relevant at spørge ind til virksomhederne i undersøgelsen. Det gælder de tre barrierer om manglende/utilstrækkelig service fra henholdsvis væksthushold, erhvervsråd og jobcenter. Set under ét vurderer virksomhederne generelt ikke, at de tre forhold er væsentlige barrierer for erhvervsudvikling uden for de store byer.

For begge spørgeskemaundersøgelser gælder, at respondenterne har angivet en række supplerende barrierer for vækst uden for de store byer. Flere af respondenterne - særligt på virksomhedssiden fremhæver manglen på kapital som en særlig stor barriere uden for de store byer.

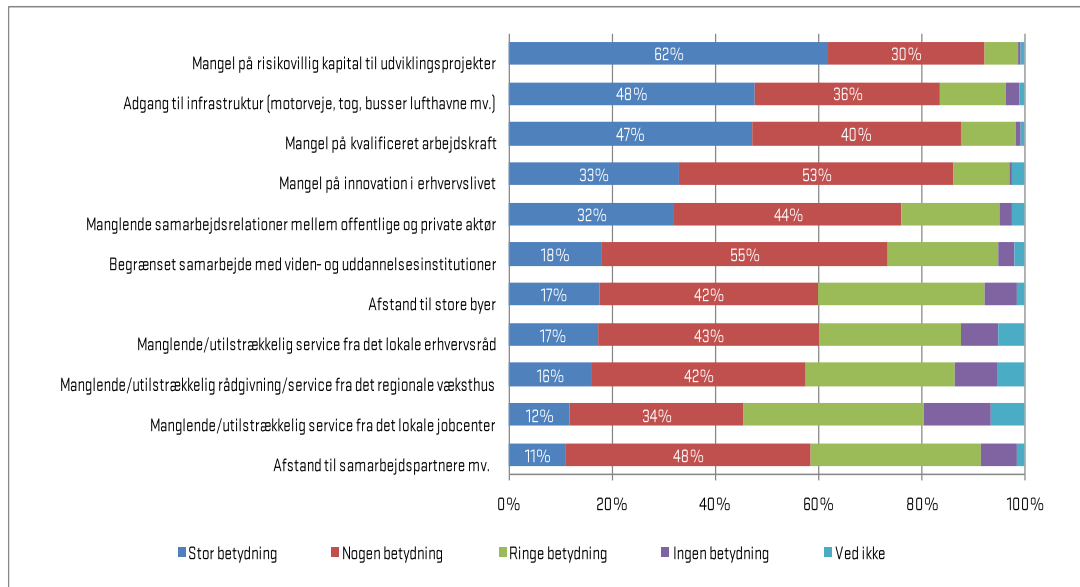
Enkelte fremhæver en manglende lokal tradition for *innovativ erhvervsudvikling*, herunder særlig i den lokale erhvervs politik, som ikke i tilstrækkelig omfang understøtter kreative og utraditionelle tiltag. Andre fremhæver politiske faktorer som indviklede regler og bureaukrati og restriktioner i planlovgivningen som barrierer for vækst. Endelig supplerer en række respondenter med bemærkninger om, at *erhvervsfremmesystemet* ikke i tilstrækkelig grad er tilpasset erhvervslivets efterspørgsel og fremstår fragmenteret og uigennemsigtigt for virksomhederne.

Figur 36 Erhvervsfremmeaktører: barrierer for erhvervsudvikling uden for de store byer

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

Figur 37 Virksomheder: barrierer for erhvervsudvikling uden for de store byer

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomhedsrepræsentanter, DAMVAD 2009

Når man ser på virksomheder inden for forskellige brancher, er hovedindtrykket, at der er rimelig enighed om, hvilke barrierer der er afgørende for erhvervsudvikling uden for de store byer. I forhold til enkelte barrierer er der dog betydelige forskelle mellem vurderingerne. Eksempelvis i forhold til barrieren *afstand til samarbejdspartnere mv.* er der forskel på svarene fra virksomhederne. Henholdsvis 74 pct. og 70 pct. af virksomhederne inden for transport- og finansieringssektoren vurderer, at det er en væsentlig barriere, mens det kun er tilfældet for henholdsvis 54 pct. og 56 pct. af virksomhederne inden for handels- og fremstillingssektoren.

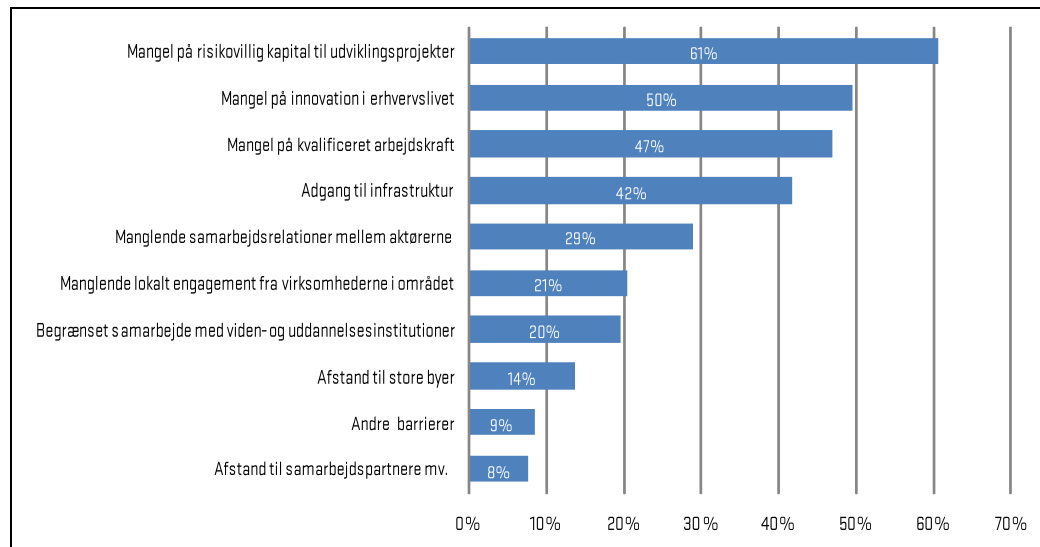
Nye virksomheder, der er etableret inden for det seneste år, har en tendens til at vurdere flere af barriererne som mindre betydningsfulde end ældre virksomheder. Eksempelvis i forhold til barrieren *mangel på innovation i erhvervslivet*, hvor 70 pct. af de nyetablerede virksomheder vurderer mangel på innovation som en væsentlig barriere, mens det eksempelvis er tilfældet for 89 pct. af virksomhederne, der er mellem 10 og 20 år gamle og 86 pct. af virksomhederne, der er over 20 år gamle.

Også i forhold til barrieren *manglende/utilstrækkelig service fra det lokale jobcenter* er der forskel mellem nye og ældre virksomheder. 20 pct. af de nyetablerede virksomheder finder, at der er tale om en væsentlig barriere, mens den tilsvarende andel af virksomheder over 20 år er på 50 pct.

I forhold til virksomheder af forskellig størrelse er der ikke den store forskel i, hvilke barrierer der vurderes som væsentlige. Den mest markante forskel er, at større virksomheder med over 20 ansatte i mindre grad end de små virksomheder vurderer manglende/utilstrækkelig service fra offentlige instanser som væksthushus, erhvervsråd og jobcenter som barrierer for erhvervsudvikling uden for de store byer.

Eksempelvis vurderer 69 pct. af virksomhederne med mellem 5 og 10 ansatte, at *manglende/utilstrækkelig service fra det lokale erhvervsråd* udgør en barriere for erhvervsudvikling uden for de store byer mod 49 pct. af virksomhederne med over 40 ansatte.

Figur 38 *Hvilke tre barrierer er efter din mening vigtigst for erhvervsudviklingen uden for de store byer?*

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

3.4 Regionale forskelle i barrierer for vækst

For begge spørgeskemaundersøgelser gælder, at det er interessant at se nærmere på, hvordan barrierer for vækst fordeler sig geografisk.

I de følgende beskrivelser af den geografiske fordeling er der taget udgangspunkt i de nuværende regionsgrænser. Særligt i forhold til svarene fra erhvervsfremmeaktørerne er det væsentligt at være opmærksom på, at der ved regionalopdelingen bliver forholdsvis få observationer i hver kategori, og at resultaterne derfor skal tolkes med forsigtighed. I undersøgelsen til virksomhederne er der væsentlig flere respondenter, og resultaterne er derfor rent statistisk mere robuste.

Virksomhedernes svar

Når der ses nærmere på, hvordan repræsentanter fra virksomheder beliggende i forskellige regioner har vurderet barriererne for vækst, er den mest tydelige observation, at der er høj grad af enighed om, hvilke barrierer der betyder noget, og hvilke der er knap så vigtige. Som det fremgår af figur 39 herunder, så er repræsentanterne fra virksomhederne i alle regionerne enige om, at de væsentligste barrierer er

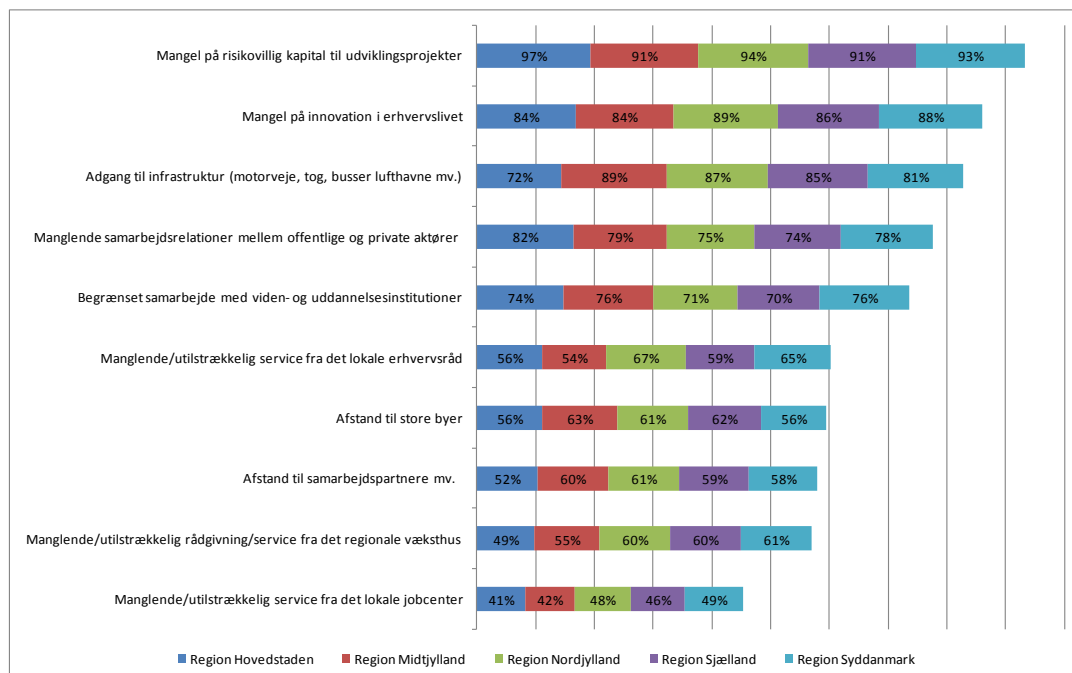
mangel på risikovillig kapital til udviklingsprojekter, mangel på innovation i erhvervslivet og adgang til infrastruktur. Tilsvarende er der på tværs af regioner enighed om, at de barrierer, der går på manglende eller utilstrækkelig service fra offentlige instanser som væksthus, erhvervsråd og jobcenter, ikke tillægges den store betydning som barrierer for vækst uden for de store byer. Der kan dog samtidig identificeres en række regionale forskelle:

I forhold til *adgang til infrastruktur* vurderer repræsentanterne fra virksomhederne i Region Hovedstaden (Bornholm) og Region Syddanmark med hhv. 72 pct. og 81 pct., at der er tale om en mindre væsentlig barriere, end tilfældet er for repræsentanter for virksomhederne i Region Midtjylland, Region Nordjylland og Region Sjælland med hhv. 89 pct., 87 pct. og 85 pct..

I forhold til *manglende/utilstrækkelig service fra det lokale erhvervsråd* vurderer virksomhedsrepræsentanterne fra Region Nordjylland og Region Syddanmark med hhv. 67 pct. og 65 pct., at der er tale om en væsentligere barriere, end tilfældet er for de øvrige regioner, hvor andelen er 56 pct. for Region Hovedstaden (Bornholm), 54 pct. for Region Midtjylland og 59 pct. for Region Sjælland.

49 pct. af virksomhedsrepræsentanterne fra Region Hovedstaden (Bornholm) vurderer, at *manglende/utilstrækkelig service fra det regionale væksthus* udgør en væsentlig barriere for erhvervsudviklingen uden for de store byer, mens andelen i de øvrige regioner ligger mellem 55 pct. og 61 pct..

Figur 39 Virksomheder: regional opdeling af barrierer for vækst uden for de store byer

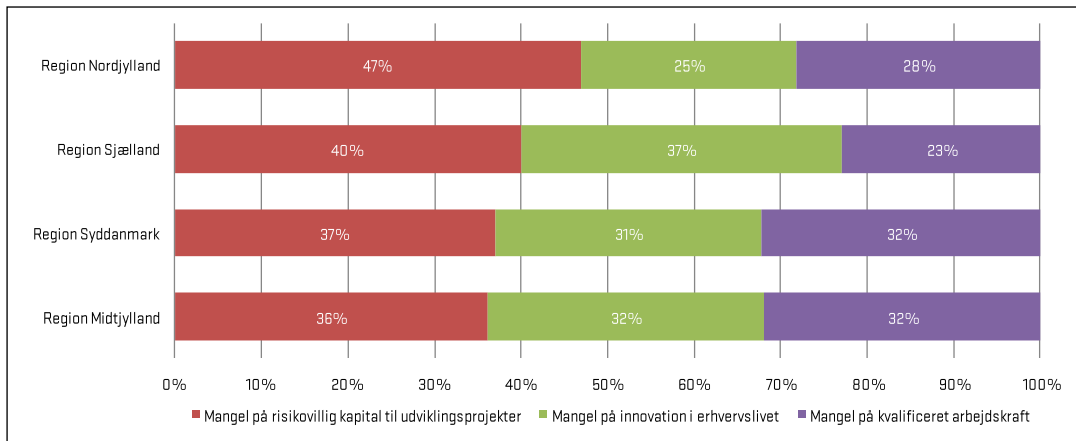
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomhedsrepræsentanter, DAMVAD 2009.

Note: Viser andel, der har vurderet, at barrieren for vækst har stor eller nogen betydning.

Erhvervsfremmeaktørernes svar

Som det fremgår af figur 40, viser svarene i spørgeskemaundersøgelsen, at flere aktører i Region Nordjylland prioriterer *mangel på risikovillig kapital til udviklingsprojekter*, end det er tilfældet for de øvrige regioner, mens erhvervsfremmeaktører i Region Sjælland vurderer, at *mangel på innovation i erhvervslivet* er en vigtig barriere for erhvervsudviklingen uden for de store byer. For så vidt angår *mangel på kvalificeret arbejdskraft*, viser undersøgelsen, at denne barriere i særlig grad opfattes som vigtig blandt erhvervsfremmeaktører i Region Syddanmark og Region Midtjylland.

Figur 40 Erhvervsfremmeaktører: regional opdeling af barrierer for vækst uden for de store byer?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

3.5 Eksempler på initiativer, som skaber vækst

I tillæg til de to spørgeskemaundersøgelser fokus på vækstkloder og -barrierer, som er relevante i en regional og lokal erhvervspolitisk sammenhæng, fokuserer undersøgelsen på at indhente eksempler på indsatser og aktiviteter, som er iværksat med henblik på at fremme erhvervsudviklingen uden for de store byer.

Som det fremgår af tabel 19 og 20 herunder, har erhvervsfremmeaktørerne angivet i alt 137 eksempler på sådanne indsatser og aktiviteter, hvoraf størstedelen kommer fra erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme, kommuner og LAG'er: Virksomhedsrepræsentanterne har angivet i alt 383 forskellige initiativer i spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 19 Erhvervsfremmeaktører: beskrevne initiativer

Organisationstype	Antal eksempler
Erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme	47
Kommuner	32
LAG'er	31
Turistfremmeorganisationer	11
Videncentre	11
Regioner	4
Videninstitutioner	1
I alt	137

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

Tabel 20 Virksomheder: beskrevne initiativer

Virksomheder	Antal eksempler
Virksomheder	472

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomhedsrepræsentanter, DAMVAD 2009

I figur 41 ses en gruppering af de 472 initiativer, som respondenterne i virksomhedsundersøgelsen har bidraget med. Som det fremgår, falder langt de fleste initiativer under overskrifterne *infrastrukturelle forhold*, *økonomisk støtte og kapitaltilgængelighed* samt *politiske tiltag*. Alle tre kategorier, der ikke direkte kan genfindes i listerne med kilder til vækst, som i øvrigt anvendes i analysen. De tre kategorier er i denne sammenhæng etableret for at skabe samling på de mange initiativer, som ikke umiddelbart passede ind under de eksisterende kilder til vækst.

Der er generelt ikke mange initiativer grupperet under OECD-vækstkilderne *innovation* og *anvendelse af ny teknologi*, mens der er lidt flere (12) initiativer under menneskelige ressourcer. Generelt kan det dog konkluderes, at det ikke primært er initiativer, der fokuserer på de klassiske vækstdrivere, der er i fokus i tilbagemeldingerne fra virksomhederne.

I forhold til de branchespecifikke vækstkilder er der flest initiativer under *erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi* og *erhvervsudvikling inden for miljø og energi*, mens der kun er ét enkelt initiativ grupperet under *erhvervsudvikling inden for egnspecifikke fødevarer*.

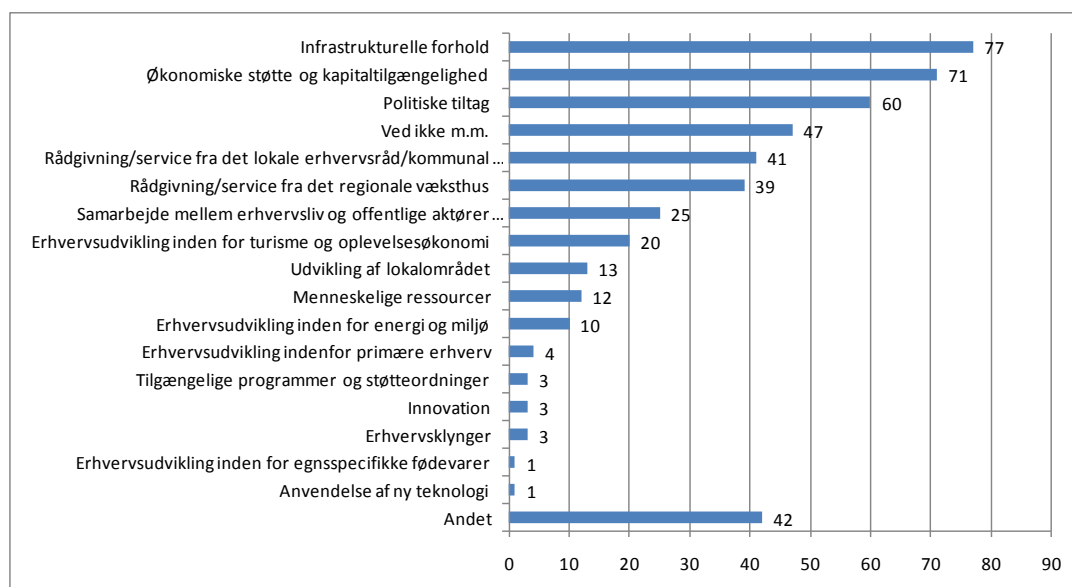
Hvis man sammenholder virksomhedsrepræsentanternes initiativer med udviklingen i det geografiske område, som virksomhederne er beliggende i, så fremkommer der et par interessante pointer:

Virksomhederne i de kommuner, der har en specialiseret erhvervsstruktur inden for turismeområdet, har en tendens til at fokusere mest på initiativer inden for det turisme- og oplevelsesøkonomiske område. Af de i alt 20 initiativer, der er gruppe-

ret under vækstilden *erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi*, er størstedelen fra virksomheder beliggende i områder, der er specialiseret inden for turismeområdet. Der er blandt initiativerne flere eksempler på nye tiltag inden for turismeområdet, som centrerer sig om udnyttelsen af særlige naturseværdigheder og kulturelle institutioner i området

Virksomheder fra områder, der er meget specialiseret inden for traditionel fremstilling, har en tendens til at være mere fokuseret på "hårde" initiativer vedrørende tilvejebringelse af udviklingskapital og forbedring af den fysiske infrastruktur.

Figur 41 Virksomhedernes initiativer grupperet efter kilder til vækst

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomhedsrepræsentanter, DAMVAD 2009

I figur 42 ses en gruppering af de 137 beskrevne initiativer, efter hvilken vækstkilde indsatsen primært retter sig imod. Som det fremgår, er der flest initiativer inden for turisme og oplevelsesøkonomi, som indeholder 30 eksempler i alt. Dernæst beskæftiger 25 initiativer sig med iværksætteri, og 19 initiativer har fokus på samarbejde mellem erhvervsliv og offentlige aktører. Den fjerde største gruppe er initiativer, der beskæftiger sig med menneskelige ressourcer. De øvrige kategorier rummer hver ti eller færre projekter. Den mindst anvendte vækstkilde er forskning med kun to projekter, men også under OECD-vækstkilden anvendelse af ny teknologi er der kun nogle få initiativer.

Hvis man ser samlet på de fire OECD-vækstkilder iværksætteri, menneskelige ressourcer, innovation og anvendelse af ny teknologi, så rummer de tilsammen 53 af de 137 beskrevne projekter - svarende til knapt 40 pct. Branchespecifikke vækst drivere tegner sig for omkring en tredjedel af eksemplerne, hvilket i høj grad skyl-

des antallet af initiativer under turisme og oplevelsesøkonomi, mens der under egnspecifikke fødevarer og energi og miljø ikke er nær så mange initiativer.

Hvis man sammenholder de beskrevne eksempler med holdningen til vækstkildernes betydning, kan der udledes en række interessante konklusioner – både i forhold til ligheder og forskelle.

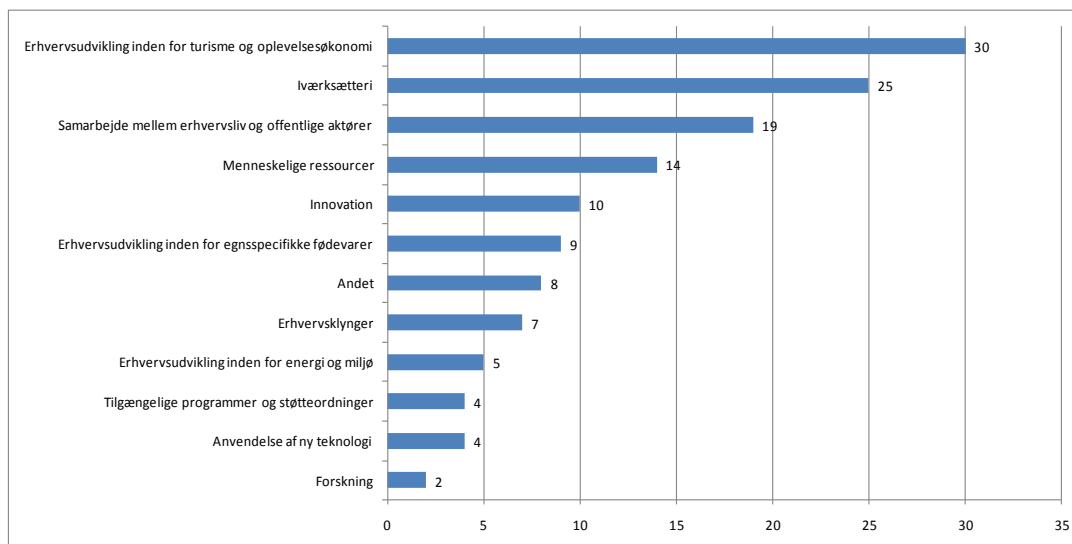
De fire vækstkilder, hvor der er flest initiativer inden for (*turisme, iværksætteri, samarbejde og menneskelige ressourcer*), er de samme fire, som vurderes at have den største betydning i forhold til at skabe erhvervsudvikling uden for de store byer.

Erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi ser ud til at have den største udbredelse i praksis, også større end de to OECD-vækstkilder *iværksætteri* og *menneskelige ressourcer*, der blandt deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen til erhvervsfremmeaktører blev vurderet til at være de to væsentligste kilder til vækst.

De to øvrige OECD-vækstkilder, *innovation* og *anvendelse af ny teknologi*, placerer sig nogenlunde ens i den generelle vurdering og i de konkrete initiativer med *innovation* placeret midt i øverste halvdel af listen og *anvendelse af ny teknologi* blandt de mindst betydende væstkilder. De væstkilder, hvor der kun er få konkrete initiativer indenfor, er generelt i overensstemmelse med de væstkilder, der er vurderet som mindst betydningsfulde i spørgeskemaundersøgelsen til erhvervsfremmeaktører. I den forbindelse er det interessant, at der under væstkilden *tilgængelige programmer og støtteordninger* ikke kan identificeres mere end nogen ganske få konkrete initiativer, til trods for at kilden blev vurderet som forholdsvis væsentlig for erhvervsudviklingen uden for de store byer. En mulig forklaring på denne forskel er, at flere af initiativerne kan være finansieret af forskellige programmer og ordninger, men at indholdet i det konkrete projekt handler om eksempelvis iværksætteri eller turisme. Derved er tilgængelige programmer og støtteordninger måske en udbredt bagvedliggende årsag til, at mange initiativer overhovedet bliver igangsat.

Erhvervsudvikling inden for primære erhverv figurerer ikke med et eneste eksempel i praksis. Ligeledes er *offentlig erhvervsservice* og *anden myndighedsvaretagelse* heller ikke repræsenteret blandt initiativerne, men det kan i nogen grad tilskrives, at projekter af den karakter er regnet under samarbejde mellem erhvervsliv og offentlige aktører.

Figur 42 *Erhvervsfremmeaktørernes initiativer grupperet efter kilder til vækst*

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

Bilag 1: Metode og dataovervejelser

Undersøgelserne i denne rapport baserer sig dels på statistiske data og dels på data fra to spørgeskemaundersøgelser gennemført blandt henholdsvis virksomheder og erhvervsfremmeaktører i områderne uden for de store byer. I det følgende redegøres der kort for de metodiske overvejelser, som ligger til grund for dataindhentning og analyse.

Den statistisk baserede analyse tager udgangspunkt i tal fra Danmarks Statistik på baggrund af direkte udtræk fra Statistikbanken samt en lang række specialkørsler bestilt særskilt hos Danmarks Statistik. Der er sikret en god konsistens mellem de enkelte kilder både i forhold til den regionale og branchemæssige afgrænsning.

Der er samlet foretaget udtræk fra Danmarks Statistik fra statistikbanken.dk, specialkørsler fra Regnskabsstatistikken, Statistik om erhvervslivets forskning, udvikling og innovation, Den registerbaserede arbejdsmarkedsstatistik (RAS), iværksætterstatistikken samt indkomststatistikken. Derudover er der indhentet data fra De kommunale Nøgletal (Indenrigs- og socialministeriet).

Der opereres i de statistiske sammenligninger med både nye og gamle kommuneafgrænsninger. For de nye større kommuner gælder det, at data har kunnet hentes direkte fra statistikbanken og er relativt opdaterede. Data på de gamle kommuneafgrænsninger, som er den dominerende afgrænsning, baserer sig på specialkørsler bestilt hos Danmarks Statistik. Her går data imidlertid kun frem til og med 2006.

Disse dataafgrænsninger er valgt, fordi de giver mulighed for mere præcis karakteristik af områderne uden for de store byer og en bedre mulighed for at adskille by og landområder, end det der gør sig gældende i de nye større kommuner, som har eksisteret siden 2007. Endelig giver det en mulighed for at arbejde med tidsserier, hvor en udvikling i en indikator kan følges over tid, uden at genstandsfeltet, kommunen, ændrer sig geografisk. I vores dataindhentning har vi valgt at følge perioden 1997-2006, da vi hermed mener at dække en periode, som går på tværs af flere konjunkturer og valgperioder.

Det samlede geografiske genstandsfelt for den statistiske analyse er samlet 186 af de gamle kommuner uden for de store byer. Som delmængder af disse har den statistiske analyse arbejdet med kategorierne:

1. Yderområder, som er kommuner defineret ud fra befolkningstilvækst og erhvervsindkomst.
2. Tyndt befolkede områder, som er kommuner med en befolkningstæthed, der ikke overstiger 80 pct. af landsgennemsnittet.

3. Erhvervsmæssigt udfordrede områder, som er områder med mere end dobbelt beskæftigelsesandel inden for fremstilling end landsgennemsnittet.

Endelig er der på baggrund af ønsker fra styregruppen sket en kvalitativ til- og fravælgelse af enkelte kommuner, der befinder sig i grænselandet mellem storbyområder/bybånd og de ovennævnte områder.

Med dette udgangspunkt har den statistiske dataindsamling og bearbejdning fokuseret på at følge og analysere de følgende mange indikatorer:

- Ledighed
- Alderssammensætning
- Befolkningstæthed
- Arbejdssteder
- Beskæftigelse
- Arbejdsstyrke
- Erhvervsindkomst
- Erhvervsspecialisering
- Omsætning
- Værdiskabelse, bruttofortjeneste
- Kompetencestruktur, erhvervsfaglige og videregående uddannelse
- Iværksætter, iværksætterrate og overlevelsesrate

Undersøgelsen omhandler erhvervsudvikling og derfor er fokus rettet mod det private erhvervsliv og ikke mod den aktivitet, som foregår i den offentlige sektor. Der er i den statistiske analyse fokuseret på fire erhvervssegmenter, som med få nødvendige variationer er fastlagt via branchekoderne (DB03);

- Fremstillingserhverv (1509-3600)
- Fødevarerhverv (delmængde af fremstillingserhverv) (1509 - 1709)
- Forretningsservice (7009-7500)
- Turisme (5500- 6009)

[SØRENSEN: Ovenstående bør suppleres med en beskrivelse af, hvilke delbrancher, der indgår til hver af de fire brancher. Dertil gerne et par ord om, hvorvidt der er tale om en gængs brancheopdeling eller en mere snæver opdeling end sædvanlig]

Til dataindsamling og bearbejdning har analysen benyttet værktøjerne web-direct (www.experian.dk), survey solution (www.analyzer.dk), X-Point og SAS (www.sas.com).

I forbindelse med projektet er der ligeledes blevet gennemført to spørgeskemaundersøgelser blandt henholdsvis virksomheder og erhvervsfremmeaktører i områderne uden for de store byer. Begge spørgeskemaundersøgelser har været inter-

netbaserede og er gennemført på DAMVADs elektroniske spørgeskemasystem. Begge undersøgelser har haft en høj deltagelse fra både offentlige og private aktører, hvilket giver et godt undersøgelsesgrundlag at kunne vurdere og analysere ud fra.

Den *første* spørgeskemaundersøgelse blandt erhvervsfremmeaktører er gennemført i perioden fra 9. juni 2009 og 14 dage frem.

Den tæller udvalgte repræsentanter fra regioner, kommuner, erhvervskontorer, turistråd, LAG'er og videninstitutioner, som er blevet bedt om at besvare en række spørgsmål, der samlet set sigter på at indhente viden omkring, hvilke indsatser og aktiviteter der succesfuldt medvirker til at understøtte erhvervsudviklingen uden for de store byområder.

Spørgeskemaet er udsendt til i alt 241 repræsentanter, hvoraf hele 49 pct. har besvaret. De største grupper blandt respondenterne udgøres af repræsentanter fra erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme (dvs. organisationer eller personer, der beskæftiger sig med erhvervsservice og erhvervsfremme), repræsentanter fra kommuner samt repræsentanter fra LAG'er.

Organisationstype	Antal mulige respondenter	Antal besvarelser	Besvarelsesprocent
Erhvervsråd/medlemmer af Dansk ErhvervsFremme	61	36	59 %
Kommuner	73	30	41 %
LAG'er	48	22	46 %
Turistfremmeorganisationer	26	13	50 %
Videncentre	22	9	41 %
Regioner	6	4	67 %
Videninstitutioner	5	3	60 %
I alt	241	117	49 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt offentlige erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

Oversigten viser også, at antallet af besvarelser fra turistfremmeorganisationer, videncentre, regioner og videninstitutioner er så lave, at det ikke er muligt ud fra resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen at udlede særskilte vurderinger for disse organisationstyper.

Oversigten nedenfor viser fordelingen af de indkomne besvarelser i forhold til organisationernes geografiske lokalisering. Som det fremgår, kan hovedparten af besvarelserne henføres til organisationer lokaliseret i Region Syddanmark og Region Midtjylland, mens der er relativt få besvarelser fra organisationer lokaliseret i Region Hovedstaden. Fordelingen afspejler dermed undersøgelsens geografiske fokus.

Region	Antal besvarelser	Andel
Region Syddanmark	39	33 %
Region Midtjylland	32	27 %
Region Sjælland	21	18 %
Region Nordjylland	20	17 %
Region Hovedstaden	5	4 %
I alt	117	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt offentlige erhvervsfremmeaktører, DAMVAD 2009

Den anden spørgeskemaundersøgelse blandt de private virksomheder, beliggende i de geografiske områder, der udgør analysens genstandsfelt, er gennemført i perioden fra 19. august 2009 og 14 dage frem.

I alt 3663 virksomheder er blevet kontaktet og har modtaget et spørgeskema. Ud af de kontaktede virksomheder har i alt 736 svaret på spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 20 som vist nedenfor.

	Antal mulige respondenter	Antal besvarelser	Besvaresprocent
Virksomheder	3653	736	20 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomheder, DAMVAD 2009

Den geografiske fordeling er her mere ligelig mellem regionerne om end med noget mindre deltagelse i hovedstadsregionen, som med undtagelse af enkelte områder og selvfølgelig Bornholm heller ikke er i fokus i undersøgelsen.

	Antal besvarelser	Andel
Region Syddanmark	197	27 %
Region Midtjylland	139	19 %
Region Sjælland	201	27 %
Region Nordjylland	141	19 %
Region Hovedstaden (Bornholm)	58	8 %
I alt	736	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomheder, DAMVAD 2009

Bilag 2: Initiativ eksemppler

De følgende eksempler på initiativer stammer fra den første spørgeskemaundersøgelse til erhvervsfremmeaktører i områderne uden for de store byer. Som led i undersøgelsen blev respondenterne bedt om at beskrive interessante initiativer, som er blevet gennemført, eller som er igangsat.

Initiativerne er medtaget for at vise eksempler på lokalt og regionalt niveau. De illustrerer samtidig den store variation i form og indhold, som er repræsenteret i de mange projekter og initiativer, der igangsættes på erhvervsudviklingsområdet uden for de store byer.

Det er for eksempel interessant, at mange af initiativerne involverer et bredt partnerskab af aktører og samtidig falder ind under flere af de kilder til vækst, der i øvrigt arbejdes med i analysen.

Titel	<i>Multifunktionshus</i>
Formål	Formålet er at etablere et multifunktionshus med blandt andet butik, posthus, bibliotek, turistservices, Internet & bogcafe m.m., som både fastboende i området og turister kan have glæde af. Indsatsen sigter desuden på at undgå de negative konsekvenser, som kan ramme området, hvis ikke de ovennævnte funktioner længere kan varetages i lokalt.
Organisation	LAG Herning
Vækstkilde	Erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi
Deltagere	Den lokale borgerforening er tovholder for samtlige de lokale foreninger, som deltager.
Effekt	Multifunktionshusets tilbud giver mulighed for, at ældre kan blive boende i området, og nytillflyttere kan tiltrækkes. Man bevarer samtidig et mindre antal arbejdspladser lokalt. Faciliteternes placering vurderes desuden at medføre mindre kørsel og dermed en nedsættelse CO ₂ -udledningen. Derudover forhindrer man et potentielt fald i boligpriserne, som der ville være udsigt til, hvis man lod alle butikker i nærområdet lukke.
Potentiale	Såfremt der i andre tilfælde er mulighed for gennem en LAG at trække på økonomiske midler fra landdistriktsprogrammet, kan modellen ligeledes anvendes andre steder.

Titel	<i>Concept Mariagerfjord - Viden, netværk og kapital til nye virksomheder/nye aktiviteter</i>
Formål	Formålet er at levere professionel sparring samt risikovillig lånekaptital til perspektivrige initiativer og nystartede virksomheder.
Organisation	Mariagerfjord Erhvervsråd
Vækstkilde	Samarbejde mellem erhvervsliv og offentlige aktører (netværksdannelse)
Deltagere	Styregruppen består af lokale erhvervsfolk, som håndterer samarbejdet med lokale pengeinstitutter samt en gruppe af frivillige bestyrelsesmedlemmer/sparringspartnere.
Effekt	Dette projekt har konkret hjulpet 10-15 virksomheder i gang. Flere af disse virksomheder har efterfølgende vist en meget positiv udvikling.
Potentiale	Muligheden for en lignende indsats andetsteds beror i meget høj grad på, om det er muligt at få gode samarbejdsaftaler med op til flere pengeinstitutter, hvilket kan være en vanskelig udfordring.

Titel	<i>Læsø Ny Energi - vindmøller og fremskudt færgeforbindelse</i>
Formål	Projektet har to formål, som tilsammen skal gøre øen mere attraktiv for både bosiddende og erhvervsliv. Dels går indsatsen på at nedsætte rejsetiden (med færge) fra Læsø til fastlandet fra 90 minutter til 28 minutter. Samtidig vil man reducere prisen til halvdelen af den nuværende pris. Dels skal der opføres 16 vindmøller, som kan producere el til ca. 69.000 husstandes (årlige) forbrug.
Organisation	Læsø Kommune
Vækstkilde	Erhvervsudvikling inden for energi og miljø
Deltagere	Læsø kommune, Dong, Carl Bro, Væksthus Nordjylland, Frederikshavn kommune, Region Nordjylland samt flere ministerier og KL.
Effekt	Forventningen er, at tiltagene vil give øget tilflytning til Læsø, når det bliver muligt at pendle på kortere tid. Men også erhvervslivet forventes at opleve en positiv udvikling på grund af mindre omkostninger.
Potentiale	Både forbedring af infrastrukturen og opførelse af havvindmøller er muligheder, der kan gavne andre steder.

Titel	<i>Liseleje Havn</i>
Formål	Formålet med at anlægge en havn i Liseleje, primært for lystsejlere, er todelt. Man ønsker at støtte søsporten, idet der mangler en havn på den 40 km lange strækning mellem Gilleleje og havnene i Isefjorden. Men ikke mindst sigtes der på at give Liseleje (tidligere et fiskerleje) et hårdt tiltrængt løft og derved bevare og udbygge bl.a. serviceniveauet.
Organisation	LAG Halsnæs
Vækstkilde	Erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi
Deltagere	Projektholder er et andelsselskab med begrænset hæftelse. Der er 375 andels-havere, som har indskudt en andelskapital på ca. 1 mio. kr. Der er stor opbakning i lokalområdet, og politikerne i Halsnæs kommune støtter projektet.
Effekt	Der er endnu visse forhindringer for projektet, som udgøres af bl.a. EU-reglerne, de lokale myndigheder og interesseorganisationer, men når projektet er fuldført, vurderes det at kunne "fortykke" og "forlænge" turistsæsonen i området. Man vil dermed kunne forkorte perioden på 9-10 måneder om året, hvor Liseleje nærmest "ligger dødt".
Potentiale	Et tilsvarende projekt vil kunne støtte turisme- og oplevelseserhvervet andre steder. Det kræver dog omhyggelig iagttagelse af EU-reglerne for havne og et godt samarbejde med de myndigheder, som håndhæver disse.

Titel	<i>7-kommunesamarbejdets ansættelse af en IT-agent og ansættelse af kontaktmægler</i>
Formål	<p>IT-agenten skal hjælpe virksomheder med at anvende eller udvikle IT-redskaber eller få kontakt til videncentre, konsulenter og andre, som kan hjælpe med udvikling af it-produkter, markedsføring heraf etc.</p> <p>Kontaktmægleren skal få flere højtuddannede ud i små og mellemstore virksomheder. Indsatsen retter sig især mod kommunerne uden for Århus, der er med i 7-kommunesamarbejdet. Kontaktmægleren arbejder endvidere med at formidle projekter fra virksomheder til de videregående uddannelser med henblik på at give studerende mulighed for at byde ind på at løse projekter for virksomheder.</p>
Organisation	<p>7-kommunesamarbejdet: Samsø, Odder, Skanderborg, Favrskov, Århus, Syddjurs, og Norddjurs Kommuner</p> <p>Såvel it-agent som netværksmægler har Favrskov Erhvervsråd som juridisk ansættelsesmyndighed, men arbejder i hele det område, 7-kommunesamarbejdet opererer i.</p>
Vækstkilde	Anvendelse af ny teknologi
Deltagere	Aktiviteten er iværksat af det midtjyske vækstforum og involverer lokal erhvervsservice, virksomheder, Aarhus Universitet og IT-byen i Århus.
Effekt	Effekten i forhold til it-agentens arbejdsfelt er, at virksomheder bliver bedre til at anvende it-teknologi i produkter, arbejdsgange, markedsføring og organisationsudvikling. I forhold til netværksmægleren er der skabt samarbejder i små og mellemstore virksomheder enten med henblik på ansættelse af højtuddannede, eller der er etableret projekter mellem studerende og virksomheder. Indsatsen forventes derfor at gavne virksomhedernes muligheder for at få mere viden ind i virksomhederne og dermed skabe bedre fundament for vækst og udvikling.
Potentiale	Et lignende initiativ vil givetvis kunne gavne andre områder ligeså.

Titel	<i>Bornholms Serviceskole</i>
Formål	Formålet med Serviceskolen er at øge (turist)virksomhedernes ansattes kompetencer inden for serviceområdet. Dermed skal det sikres, at en bedre service vil være kendetegnende for turisternes oplevelser på Bornholm.
Organisation	Bornholms Erhvervsskole
Vækstkilde	Menneskelige ressourcer (uddannelse)
Deltagere	Bornholms Erhvervsskole, Destination Bornholm, Bornholms Trafikken, Business Center Bornholm, Borgercenteret (regionskommunen).
Effekt	Der forventes gennemført godt 1.300 deltagerforløb i projektet. 560 deltagere forventes opkvalificeret i forhold til deres nuværende jobfunktion, 250 deltagere forventes opkvalificeret til nye jobfunktioner, og 250 ledige forventes at komme i beskæftigelse. Det forventes af projektet, at den bedre turistservice kan medvirke til at tiltrække flere turister samt udvide turistsæsonen. Dermed kan indsatsen indirekte skabe flere job.
Potentiale	Opkvalificering kan bruges inden for mange områder. Fra at være et "rent" turisme projekt har regionskommunen set andre perspektiver i projektet og sender nu sine frontmedarbejdere på opkvalificeringskurser.

Titel	<i>Kursændring Øster Hurup</i>
Formål	Formålet er at udvikle og forankre nye og aktive turismeaktiviteter i Øster Hurup-området. Det er tænkt som det første skridt på vejen mod et nyt brand med arbejdstitlen: La Santa Hurup.
Organisation	Visitmariagerfjord
Vækstkilde	Erhvervsklynger
Deltagere	Turisterhvervet i området, Erhvervsforeningen, Eksterne virksomheder, Kommunen, Landdistriktsprogrammet.
Effekt	Der er startet et konkret samarbejde mellem områdets forskellige aktører indenfor turisme, som ikke tidligere arbejdede sammen. Det har medført, at man i højere grad er i blevet stand til at håndtere udfordringer. F.eks. har man skredet til handling over for områdets problem med manglende offentlig transport ved sammen at investere i en bus.
Potentiale	Det, der har karakteriseret dette klyngeprojekt, er, at det har afsæt i virksomhedernes behov, sigter mod at skabe konkrete handlinger og produkter og er lokalt forankret gennem samarbejde med byens frivillige foreninger. Derfor er perspektiverne for andre projekter på en lignende måde at tage udgangspunkt i de specifikke forhold, der gør sig gældende for deres lokalområde.

Titel	<i>Bygning af Danmarks første alubro</i>
Formål	Fra en projektbørs bestående af virksomhedernes skuffeprojekter blev der udarbejdet et eksamensprojekt af ingeniørstuderende. Dette førte derefter til konstruktion af en prototype, som blev lokalt produceret og anbragt på den af kommunen bestilte plads.
Organisation	AluCluster, Sønderjylland
Vækstkilde	Innovation (udvikling af nye produkter, ydelser og processer)
Deltagere	AluCluster var tovholder på projektet, som involverede ingeniørstuderende, den lokale kommune som køber, lokale virksomheder som samarbejdede om konstruktionen, broekspert Gimsing og Madsen for beregninger, EUCSYD for uddannelse af virksomhedernes medarbejdere og Force Technology for uddannelse af EUCSYD.
Effekt	Virksomhederne sluttede sig sammen med en afdeling for bygning af broer. Flere lokale broer er blevet bygget siden.
Potentiale	Triple helix modellen kan fint anvendes i andre sammenhænge.

Titel	<i>Agro Valley Denmark</i>
Formål	Formålet er at etablere en frøavisklynge i området omkring Holeby med henblik på at skabe vækst og udvikling i eksisterende virksomheder. Samtidig sigtes der på at tiltrække yderligere virksomheder til klyngeområdet.
Organisation	Grønt Center, Lolland-Falster
Vækstkilde	Erhvervsklynger
Deltagere	Lokale virksomheder med sekretariat på Grønt Center i Holeby
Effekt	Projektet har resulteret i øget kendskabsgrad til hinanden og deraf følgende samhandel. De deltagende virksomheder kan fungere som mentorer for nye. Der er desuden mulighed for spin-off ved etablering af nye virksomheder, der kan ligge i læ af de eksisterende.
Potentiale	Den konkrete case og metode kan bruges som erfaringsgrundlag for andre klyngepotentialer.

Titel	<i>Turbo Nord</i>
Formål	Indsatsen har til formål at fremme afsætningen blandt kunstnere, kunsthåndværkere osv. samt at skabe flere aktiviteter for turismen. Målgruppen er både foreninger, kunstnere m.fl., lokale fødevareproducenter, der ønsker øget afsætning på deres produkter. Turisterne er ligeledes målgruppe som aftagere af produkterne.
Organisation	Jammerbugt Kommune
Vækstkilde	Erhvervsudvikling inden for turisme og oplevelsesøkonomi
Deltagere	4 kommuner samt de ovenstående aktører.
Effekt	I første omgang er der planlagt flere markeder og events, og der arbejdes mere systematisk med at gøre dem større, at tiltrække flere og at øge afsætningen blandt aktørerne.
Potentiale	Metoden er en Bottom Up-model, som er ganske velegnet i landdistriktsområderne, da den i altovervejende grad bygger på foreninger og ildsjæles engagement. Der er muligt potentiale i videreudvikling af modellen.

Titel	<i>Renovering og genbrug af tomme landbrugsbygninger</i>
Formål	Formålet med projektet var at sætte gang i renovering af tomme landbrugsbygninger. Herefter var hensigten at nye virksomheder kunne etableres i de tidligere tomme lader og stalde. Hermed kunne der skabes nye virksomheder og arbejdspladser.
Organisation	LAG Herning
Vækstkilde	Iværksætter (opstart og vækst i nye virksomheder)
Deltagere	LAG Herning, ejere af ejendommen, mange brugere fra området.
Effekt	Udkommet af projektet var meget positivt, da det lykkedes at starte to nye virksomheder på stedet. Der er åbnet et bageri (under etablering), som sælger til virksomhedskantiner og institutioner i lokalområdet samt et yoga- og kursuscenter.
Potentiale	Genbrug af tomme landbrugsbygninger til erhvervsformål vil kunne lade sig gøre i mange yderområder.

Titel	<i>Oprettelse af udviklingsparken: Videnpark Trekantområdet</i>
Formål	Formålet er at yde en særlig indsats for at støtte, vejlede og motivere iværksættere og smv'er. Videnparken skal være det sted, hvor erhvervslivet i Fredericia ved, at de til enhver tid kan hente hjælp eller blive henvist til hjælp.
Organisation	Videnpark Trekantområdet
Vækstkilde	Iværksætteri (opstart og vækst i nye virksomheder)
Deltagere	Fredericia Kommune, Fonden Videnpark Trekantområdet, Fredericia Erhvervsforening og Væksthuset i region Syddanmark. Private aktører har også deltaget (revisorer, advokater, banker etc.).
Effekt	Rigtig mange iværksættervirksomheder og mange SMV'ere i drift. På fem år er der etableret ca. 130 virksomheder, hvoraf blot 8 er lukket igen. Resten lever, og en del er flyttet videre ud i lokalsamfundet. Videnparken har iværksætterrådgivning og vækstvejledning i huset foruden udlejning af mødelokaler og kontor- og arkivfaciliteter. Det har haft stor effekt på SMV'ers overlevelse i vort lokalsamfund. Forbindelsen til Videnparken behøver ikke nogensinde at blive kappet, men vil i de fleste tilfælde blive det efter kortere eller længere tid uden for parken, hvorefter virksomhederne klarer sig selv.
Potentiale	Det er bare at gøre det samme - især hvis man har en ildsjæl til at styre det.